

21.9.77.

справе... 510

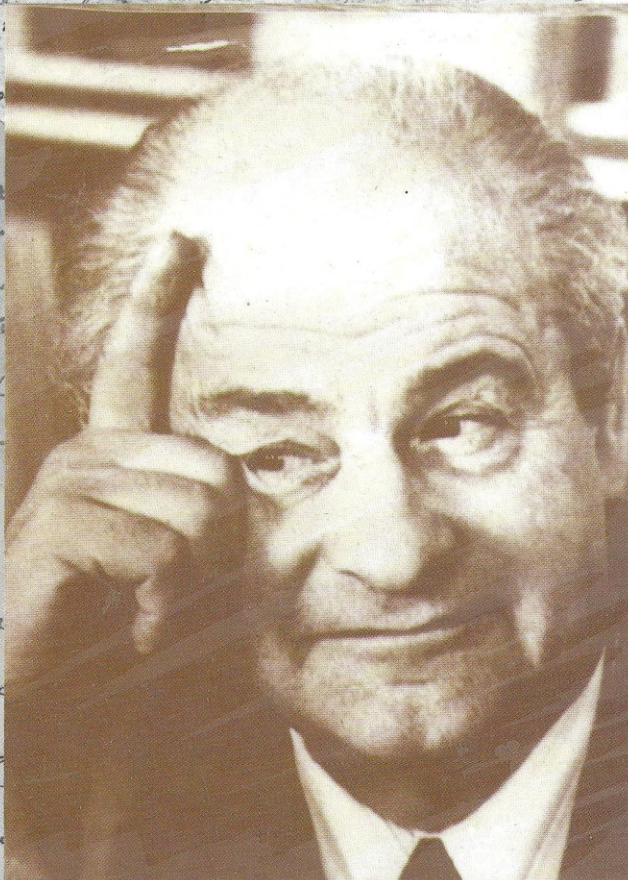
Все в...
когда...
от...
тебе...

23 мая 1944г.

23.05

тоже

Улыбка
деда...

10/11
Усмішка

Віталія

Петльованого

Ученики
Республики
Латвия
Братского
Города

Усмішка Віталія Петльованого

До 90-річчя
від дня народження

«Пугач»
Київ 2005

ББК 83.34УКР6-8
У75

Редактори *Н. Поклад та Н. Даниляк*

На форзацах – світлини с. Макошине (Придесення, Лиман)
На контртитулі – фрагмент графічної роботи В. Лопати

Усмішка Віталія Петльованого: До 90-річчя від дня народження:
У75 [Збірник]/Передм. О. В. Пугач. – К.: Вид. Пугач, 2005. – 196 с.:
іл., портр.

ISBN 966-8359-01-1.

У книзі наводяться дані родоводу письменника Віталія Петльованого, даються картини його життя і життя його покоління у ХХ столітті. До збірника увійшли спогади колег-письменників та рідних В. Петльованого, листи до дружини часів війни 1941-1945 рр. Серед матеріалів також – лист і промова нобелівського лауреата Джона Стейнбека, автографи письменників, кілька десятків світлин, найдавніші з яких датовані початком минулого століття. Іменний покажчик містить до трьох сотень прізвищ.

Видання підготовлено та здійснено родиною В. Петльованого. Упорядники висловлюють щиру подяку колегам письменника, які надали матеріали до книги.

Розраховано на читача, який цікавиться минулим, займається пошуком сенсу життя, готується до дослідження свого родоводу.

ББК 83.34УКР6-8

ПЕРЕДМОВА

XX століття позаду. Яким воно було для однієї з багатьох людини, її родини? На цій, нашій землі, з усіма її революціями, війнами, голодоморами, перебудовами. Як було вижити маленькому хлопчику, який народився напередодні Жовтневого перевороту в родині дворянки і офіцера царської армії, а в сім років замість школи вже пас чужим людям корову, щоб не вмерти з голоду? Як вже тридцятирічним стати опертям не лише своїй родині, а й родинам сестер, родинам ближчих і дальших родичів, допомогти кинути виклик жорнам долі? В тридцять з гаком, у повоєнні нелегкі роки, з трійком малих дітей і відкритою формою туберкульозу – вистояти, перемогти? Що давало сили?

Вступ до комуністичної партії у 1939 році сприймається з погляду сьогодення як угода між людиною і державою про ненапад – аби не заважали. Адже ні в військовому, ні в цивільному своєму житті батько не мав значних кар'єрних досягнень і ніколи їх не прагнув. Найбільше він цінував незалежність і за перших же сприятливих умов перейшов на вільний письменницький хліб. Необізнані і не здогадуються, що члени спілки письменників, інших творчих спілок не отримують жодних зарплат і живуть лише з гонорарів. Тож кожна копійка на життя зароблялась щоденною, наполегливою працею. Але тій праці, письменницькому доробку ще треба дати хід. Та якщо ти не кум королю і не сват міністру, або партійному секретарю... Що казати, не легкий цей вільний хліб.

І все ж за п'ятдесят років творчого життя батько видав понад сорок назв книжок, загальний наклад яких переходить за мільйон. Він любив своє діло, вірив, що його праця – це не лише йому забавка і заробіток в сім'ю.

Та головною його любов'ю була любов до життя, таким ми пам'ятаємо його.

Що є втрата близької людини для родини, для дітей? Виявляється, що до цього не можна звикнути взагалі. Роки

трохи роблять свою тиху справу – притлумлюють тугу, але тепер усе не те, не так...

Втрати приносять нове в твоє життя. Це – сум, який вже не полиша тебе ніколи. Найкраще ті настрої передала б музика або живопис. Та згодиться і слово. Кодована письмом думка може бути навіть відвертішою за слово промовлене. Бо сказати вголос – це зважитись на душевний стриптиз. А на папері – зручніше у всіх смислах. Добре колись придумали – друковане слово! Так з'явилася ідея книги.

У нашій сім'ї батько дітей, онуків називав бармалеями, якщо говорив про них з іншими, і бармалейчиками, якщо звертався безпосередньо. І ось вже підрастає нове покоління – маленький Тихін, Аліса і Вероніка, які навіть і не знають, що вони бармалейчики, то ж хтось має їм про це розповісти.

Ця обставина була додатковою спонукою до підготовки книги спогадів, яка б донесла нащадкам, хай і у такому скромному вигляді, яким було життя великої родини до їх появи, передала тепло і світло тих днів. Чи вдалось – судити не нам.

До участі у цій книзі ми запросили батькових товаришів, добрих друзів нашої сім'ї. Ми щиро вдячні всім, хто відгукнувся, надав матеріали. Інші присутні через дарчі написи на власних книгах – усі ці люди не є випадковими зустрічними на дорогах життя. За кожним з них – роки приятних стосунків.

До книги долучені листи батька до мами у роки війни, у часи докучливих відлучок з родини на лікування, лист Джона Стейнбека і його, безперечно варта уваги, промова при врученні йому Нобелівської премії з літератури. Цей архів – збірка священних реліквій родини.

„Стоїть гора високая” – улюблена батькова пісня. Прочитати, а ще краще – послухати її, це те саме, що зазирнути у саму душу близької нам людини. Через пісні, які ми любимо, ми розкриваємось світу найповніше.

Ми вважали доречним надати для ілюстрації і кілька друкованих матеріалів батька, які є майже автобіографічними, то ж доповнюють подану картину.

Усім, хто триматиме цю книгу в руках, адресуємо наступне – згадайте дитинство, напишіть про батьків, залиште на спомин правдиве слово!

Ольга Пугач

МІЙ БАТЬКО

Корені родини

Про батькову родину, про корені роду, на жаль, відомо не дуже багато, та якщо не записати того, що знаємо, то наші діти й онуки знатимуть ще менше. А може бути, що комусь ті відомості видадуться цікавими. В кожного з нас щось закладено вже від народження, ми успадковуємо не лише статуру, риси обличчя, колір очей, а і вдачу, здібності, нахили. Виходить, що шлях, який ти обрав у житті або на нього вийшов, не є цілком випадковою справою. Хтось, колись із твоєї ближчої чи дальшої рідні вже ішов таким шляхом. У інші часи, у інших обставинах, але – у тому ж напрямку. Отже, не ми обираємо дороги, а дороги обирають нас.

Корені нашого роду, найімовірніше, слід шукати у Брацлавщині. Саме у межах колишнього Брацлавського воєводства Речі Посполитої на початку Української національної революції 17-го століття виник Уманський полк. Козаком Бабанської сотні цього полку, як свідчить “Реєстр Війська Запорозького” 1649-го року, був Степан Петльований. Бабанська сотня – це в тих місцях, де Ятрань круто в’ється, а недалеко відтіля несе свої води Синюха Євгена Маланюка. Досить висока імовірність того, що Степан Петльований – це наш предок, адже і в 20-му столітті уся рідня мешкала близько тих місць, та і військова служба у сім’ї була в пошані.

Мого прадіда по батьковій лінії звали Марко, прізвище – Петлевський, зі службовців, вважав себе українцем. Родом – із Вінниччини. Дружина його була полькою, звалась Емілія Герасимівна. Герасим – ім’я не дуже

польське, та прабабка себе вважала полькою, і пестливі імена синів були на польський манір: Аполлінарій – Польо, Володимир – Владьо, Іван, наш дід по батькові, – Ясьо. Мали Марко й Емілія також дочку Олімпіаду, звали Олею. Прабабця не втомлювалась нагадувати дітям, щоб вчили польську мову, та не знаю, чи хто її послухав. Олімпіада мала шлюб із чехом Деамидом Новаком, управителем Житомирського банку, дітей у них не було. Син Аполлінарій другий шлюб мав із полькою, мали у тому шлюбі двох дочок – Зосю і Ніну, а від першого шлюбу він мав сина Миколу. Другий син, Володимир, жив у Харкові, у 1927 році став непманом і мав на Сумській у центрі міста свій ресторан. Він усиновив свого племінника Миколу, тож Микола став Володимировичем, замість Аполлінарійовича. Сім'я мого батка підтримувала стосунки з родиною Миколи Володимировича Петлевського, який жив у Харкові. Після його смерті родина виїхала з Харкова до Німеччини.

Прізвище Петлевські мали усі діти Марка й Емілії, крім мого діда. Мій дід Іван Маркович записався до паспорту як Петльований, знаючи, очевидно, таку форму свого прізвища з родових переказів. Дід мав освіту бухгалтера. Служив у царській армії писарем. Був учасником російсько-японської, Першої світової і громадянської воєн. Зі слів батька знаємо: та обставина, що дід був у царській армії на офіцерській посаді, „відгукувалась” йому до кінця днів.

Одружився Іван Маркович із Марією Миколаївною Артюшковою. Марія Миколаївна була з росіян. Дідова мати пані Емілія докоряла своєму синові за те, що взяв шлюб з росіяною. Її часто повторювані слова „Зачем женился на русской?!” у нашій сім'ї знали 'усі. Також залишилось у пам'яті сім'ї, що прабабуся Емілія, хоч і послуговувалась у спілкуванні російською, але до кінця днів своїх так цю мову добре і не вивчила і говорила з помітним акцентом.

Микола Артюшков – наш прадід по лінії матері батька. Він був російським дворянином, у Орловській губернії мав маєток. За професією Микола Артюшков був адвокат. У сорок років він надумав одружитися із 17-річною кріпачкою Варварою Онуфрійною. Шлюб між

*Іван Маркович
Петльований, батько.
1914*

*Марія Миколаївна
Петльована (Артюшкова),
мати. Харків. 1939*

*Вітя Петльований, син
Івана. 14 років. Харків, 1929*

З подружками, усім – по 18 років. Харків. 1933

*Олімпіада Марківна,
сестра Івана Марковича.
Хмельницький. 1907*

дворянином і кріпачкою не міг відбутися без дозволу царя, без „царського повеленія”, яке і було отримане з огляду на заслуги Миколи Артющкова „перед Отчеством”.

Микола і Варвара Артющкови мали чотирьох дітей – Марію, Надію, Любов, Володимира.

Наша бабуся Марія Миколаївна мала середню освіту – вона закінчила гімназію. А дві її сестри і брат – вищу освіту.

Іван Маркович і Марія Миколаївна мали трьох дітей: Любов (1910-1983), Віталій, наш батько, (1914-1989), Надія – 1918 року народження.

Наш дід Іван Маркович у війну 1941-1945 років пропав безвісти, бабуся Марія Миколаївна померла у 1946 в Чернівцях, там і похована.

Дитинство, молоді літа

Народився мій батько у місті Вінниці. Його батько у той час працював службовцем на цукровому заводі. Пізніше родина переїхала у Харківську область, до смт Хорошеве Харківського району. У селищі був собор, дівочий монастир, дім інвалідів. Місця надзвичайно мальовничі, через містечко протікала річка Уди – права притока Сіверського Дінця. Десь там була і легендарна для нас за батьковими розповідями – Гуляй Гора. Саме таку назву – „Гуляй Гора” – має остання автобіографічна повість батька.

Харківська область багата на ліси, а ліси були багаті на гриби, тож батько був грибником з дитинства і нас до грибного полювання привчив. А ще батько був завзятим рибалкою, бо ж на річці Уді виріс. Звісна річ, і риболовля, і збір грибів у ті роки і в тих умовах були не лише розвагою. Вправність у тих промислах підвищувала імовірність виживання і дітей, і родини загалом.

Діти Івана і Марії Петльованих ходили до приходської школи. Батькова сестра Надія розкажує, що вони з братом часто навідували черниць у дівочому монастирі, дружили з ними. Запамяталося навіть, як їх звали: Ганна Василівна Базилевська і Дуня (Євдокія Ничипорівна). Діти привчені

були ходити до собору. Черниці з катушок зробили для малого Віталія кадило, під час служби у соборі малий ходив з тим кадилом за священником і теж ніби кадив ним, а також співав молитви, бо усі молитви знав напам'ять.

Пам'ятаю, батько розказував про правнучку М.Лермонтова, яка жила у тому селищі, про будинок інвалідів, багато мешканців якого були людьми з надзвичайно цікавими біографіями, зокрема були серед них також і латиські стрільці часів першої світової війни.

Під час громадянської війни дід Іван Маркович був на фронті, а бабуся, щоб якось дати раду трьом малим дітям, пекла у військовій частині для червоноармійців хліб.

Родина жила бідно, та й хто тоді, після війни, жив багато? Пригадую батькові розповіді про те, що мати у крамничці завжди продукти брала у борг – записували до списку, а коли чоловік приносив платню додому, то її якраз вистачало той борг віддати, тож до нової зарплати знову принизливо брали в борг, – але чи багато можна в борг взяти? Добре хоч те, що довіряли. Родина все ж таки мала певний статус – мати з дворян, як тоді казали – зі збіднілих, інших дворян або перебили, або загнали за море. Мій дід був людиною освіченою. До нього часто приходили і за порадами взагалі, і як до бухгалтера, щоб щось допоміг порахувати. Допомогти іншим – діло святе, з цим проблем не було. Проблеми були з іншим – наш дід відмовлявся брати за послуги платню, пиха не дозволяла. І хоч мати не завжди мала що дати дітям їсти – платня за послуги не приймалась. Дід мав на те свої міркування. До нас дійшли сімейні легенди, спогади, на яких ми виростили. Був, наприклад, такий випадок. Один з „боржників”, знаючи, що дід платні не бере, приніс в хату не гроші, а кошик харчів. Дружина того не займала, поки не прийшов додому чоловік. А далі все було, як завжди, – кошик виставили проти двору посеред вулиці, щоб усі бачили, що й такий варіант не проходить. Залишимо цей факт без коментарів, але казали, що так насправді й було, і що так дід робив завжди. Може, той гонор дістався йому по лінії матері польки.

Часом у сім'ї була така скрута, що дітей, щоб вижили,

віддавали по багатших родичах. Батько шестирічним (1921 рік) в одній з таких родин пас корову. Славне ім'я було у корови – Думка. За ту нехитру роботу давали хліб. І з тим куснем хліба у чужому домі теж була ціла історія. На хліб, що був до столу, звісно, заробляв хазяїн дому. Дорослого чоловіка, щоб мав силу працювати, треба було годувати не абияк, тож хазяйка під час обіду потай мастила хазяїну хліб смальцем, а щоб дітям не кортіло, то подавала той шматок хліба змащеною стороною донизу. Проте хазяйка не подумала, що діти з висоти свого зросту бачать саме той низ шматка, змащений смачним, запашним смальцем. Про кривду малої дитини і про те, як йому гірко було, я від батька чула не раз і не два. Говорив він про це з лагідним усміхом і сумом. А мені ще й зараз, як згадаю ту розповідь, навертаються сльози на очі за того хлопчика малого.

Прошли роки, на полицях крамниць з'явилися книжки з батьковим ім'ям. Одного разу зателефонувала нам у Київ незнайома людина – „чи не той то Вітька книги пише, що у нас худобу випасав?” Ми вдячні тій рідні батьковій, що не дала йому пропасти. А смалець, як добре подумати, на печінку важкий. Але дитя про те знати не могло, тому й кривдно було, тому і ображалось... А їй-Богу, даремно.

Якось батько нас – мене, брата Віталія і сестру Ірину – вже школярів, возив на Харківщину, у краї, де він виростав. Метою було відвідати його першу вчительку, Августину Петрівну Балабу, яку він дуже любив і про яку часто нам розповідав. Стара добра вчителька поставилась до нас, дітей, з повною довірою. Тож, не обтяжуючи себе педагогічними забобонами, розказала нам про шкільні літа батька багато цікавого. Від неї ми почули, зокрема, таке, що учнем батько був не самим сумлінним, бо був багато до чого цікавим і переймався не лише шкільними завданнями. Але якщо згори до школи надходила вказівка проводити відкритий урок з якогось предмета, то вчителька виставляла саме його, бо міг швидко вивчити все, що вимагалось. Та часом півдня шукати треба було цього учня, щоб повідомити, що завтра – відкритий урок!, а значить – його вихід.

До сьогодні й усі батькові діти, і онуки, а тепер вже і наші онуки пройшли через своїх перших вчителів, і других теж. Були серед них і такі, які на головах першокласників у перші ж дні навчання ламали дерев'яні лінійки. Інші гнівно, з криком на увесь припишклий клас діагностували, що бідолаха-школяр, який чогось-там не довчив, напевно має курячий мозок і таке інше. І від того ще з більшою теплотою я згадую першу батькову вчительку Августину Петрівну, найгрубішою лайкою якої стосовно учня було – „сопілка ти бузинова!”.

На 20-ті роки минулого століття припадає початок поширення радіозв'язку. Підлітком батько зробив перший у селищі детекторний радіоприймач, прийняв сигнал якоїсь-там радіопрограми і повідомив про це радіостанцію. За це був нагороджений двома справжніми радіоприймачами, один з яких залишив собі, а другий подарував школі. Я згадала про цей випадок тоді, коли мій молодший син Антон підлітком самотужки „зліпив” агрегат, який видавав світломузику. Тоді це було новим, і йому видалось цікавим. Під супровід цієї світломузики пройшло, здається, кілька вечірок у нас вдома, потім ця машина десь поділась, можливо, син подарував її школі. У радіонапрямі це був його перший і останній чин. Учитися Антон пішов на філософський факультет, а перший батьків онук Ярослав став фізиком.

З автобіографії батька: „Про юність зараз згадую з почуттям душевної вдоволеності. Ще малим не міг натішитися красою безкрайого степу. У моїй пам'яті залишилися підсліпуваті мерехтливі нічні багаття, навколо яких точилися нескінченні цікаві розмови бувалих людей. Чимало пісень, які любила наспівувати мати, або ті, що співали дівчата на вечорницях, ввійшли в моє серце назавжди. Про це мені хотілося згодом розповісти у своїх творах...”

Ще в шкільні роки батько почав писати вірші, друкувався у газеті „Зірка”. Сестра Надія пам'ятає вірш, присвячений їй. Наведу цього віршика, він про дитинство:

Наче пташка перелітна,

Бистрокрило мчать літа.
Ми зростали непомітно,
Як Надія вироста.

Ми любили в ліс ходити,
Лугом пишним поблукать.
Польові пахучі квіти
У вінку переплітать.
Гуляй Гора й матіоли,
Уди річка, де лоза.
Обіймала нас, сестричко,
Купіль чиста, як роса.

В комсомол батька прийняли у 13 років, бо він був дуже активним, нетерплячим і до 14-ти років чекати ніяк не міг. А в 14 років мудрі дяді призначили його директором магазину, бо так треба було, кажуть же, що „циган зна, що кобилі робить”. Вони, ті ж дяді, попереднього директора на той час вже кудись заподіли. Та вже десь через пів-року батькового господарювання ревізія у магазині виявила, що невідомо куди поділося 200 пар шкіряних чобіт. І хоча батько тих чобіт і в очі не бачив, та відповідати треба було саме йому, бо ж директор! Спритні дяді разом з бухгалтером вели діло до суду, та комсомольська організація взяла батька на поруки. Такі то були часи...

Крім магазину, була ще робота в колгоспі, на харківській МТС, робітником на харківській фабриці „Червона нитка”. Від 1937 року батько працював завідувачем відділу літератури в обласній газеті „Ленінська зміна”. На той час там працювали літератори Олесь Гончар, Степан Крижанівський, Микола Нагнибіда, Валентина Ткаченко. Саме серед цих людей батько зробив свої перші кроки в літературі. Знаю також від батька, що на початках свого літературного шляху він мав моральну підтримку і, як казали, „путівку в життя” від Володимира Сосюри. Про це батько завжди згадував з теплотою і вдячністю. З дитинства ми знайомі з рукописним варіантом вірша В.Сосюри „Любіть Україну”. Цей аркушик був вкладений у збірку віршів поета. Батько нам пояснював, що вірш цей також мав бути у збірці, але чомусь туди не потрапив.

Чому – нам не було зрозуміло, а батько того не коментував, та той вірш ми всі знали з дитячих літ напам'ять. Ми навіть думали, що то був автограф, хоча тепер я в цьому не впевнена. Скоріш за все той вірш просто поширювався тоді серед читачів саме у рукописному варіанті.

Зворушує до сліз, коли бачиш сьогодні над Києвом – "Любіть Україну!". На душі від цих простих і таких природних слів тепло і радісно, святково і врочисто, водночас щемно і сумно, що поет не дожив до цих днів, не побачив над шляхами-дорогами столиці на блакитно-жовтому тлі "Любіть Україну!". Це – його слова, це він для нас повторив їх ще і ще раз, як молитву, як заповіт.

Навчався батько на робітфаці, потім – у Харківському педінституті.

Відбув строкову службу у лавах Червоної Армії. То були часи перших значних успіхів вітчизняної авіації. У ті ж роки світ вітав льотчиків Чкалова, Байдукова, Белякова, учасників тріумфального перельоту через північний полюс до Америки. Батько теж мріяв служити в авіації. Ще до служби в армії вступив до гуртка ДСААФ з парашутного спорту, набрав потрібну кількість стрибків, та за станом здоров'я у льотчики не потрапив. У 1939-40 роках брав участь у війні на монгольському фронті, в Халхін-Голі. Батько розповідав, як він потрапив на той фронт. Мобілізували, розсадили по вагонах і кудись довго везли. Але куди – не знав ніхто, військова таємниця. Оскільки їхали довго і все по своїй території, то розуміли, що кудись на Схід. Аби дати звістку про себе додому – навмання викидали з вікон вагонів на станціях записки з домашніми адресами, щоб переслали рідним, бо хто зна, що там попереду на тебе чекає. А коли доїхали, то виявилось, що то монгольський фронт.

Перша книжка віршів батька „Сурма кличе” вийшла у 1940 році.

Потім була війна 1941-1945 рр. „від дзвінка до дзвінка”.

Війна 1941-1945 років

Мати і батько познайомилися у перші дні війни, найстрашніші її сторінки перегорнули разом, підтримуючи одне одного, оберігаючи і навіть рятуючи. Разом були, коли армія відступала. Разом були і у наступаючій армії, і у пеклі Сталінграда. Остання точка у військовому календарі, де вони ще були поруч, це Харків, вересень 1943 року.

Я народилась у січні 1944-го, у м. Валки під Харковом, там з нами була моя бабуся, батькова мати Марія Миколаївна. Війська просувалися на захід, влітку 1944-го мама – вже зі мною – переїхала ближче до місця розташування наших військ, у Молдавію, щоб бути неподалік батька. Звістку про Перемогу у травні 1945-го ми зустріли у Чернівцях. Про долю батька нічого на той момент не було відомо. Батько Перемогу зустрів у Празі. В травневому номері військової газети „Суворовский натиск” було надруковано його останній нарис воєнного часу – „Прага ликует!”. А усього за час роботи військовим кореспондентом (від липня 1943 року) він надрукував у військовій газеті десятки повідомлень з лінії фронту, нарисів, оповідань.

Львів, місто гасових ліхтарів

„Гітлер – капут!” – пам’ятаю, що так вітали один одного і хлопчак, і дорослі. Це означало, що війна закінчилась. Жах воєнного періоду життя був позаду. Війна, як пережите, перейшла на сторінки оповідань, повістей, романів. Батько і сам писав про війну, і мав у бібліотеці чимало чужих описів війни, серед них багато перекладів з іноземних мов. Згадується, як, перегортаючи сторінки нових, щойно придбаних книжок про війну 1941-1945 років, батько з сумом казав: „Правда про войну так еще и не написана...” Ми вже тоді знали: війна насправді була таким страхіттям, що про правду тієї війни не наважувались писати. А може, й не дозволено було. Пригадаймо долю Довженківського фільму „Україна в огні”. Я так і не знаю,

Оля і Вітя Петльовані з мамою
Ольгою Іванівною. Львів. 1949

В.Петльований з дочкою Олею. Львів, 1949

„Зміна зміні іде...” Діти львівських
письменників – Валерик..., Вітя і Оля
Петльовані, Шаня Яценко, Лариса
Нужна, ... Львів. 1949

Новий 1950 рік у
Чернівцях у сестри
Люби Петляковді.
Верхній ряд (зліва
направо): Ольга
Іванівна, сестри
батька Надія і Люба,
племінниця Валя з
чоловіком А.Сидоровим,
О.Петляков (з
Олею на руках),
племінниця Наталка,
В.І.Петльований з
сином Вітею.

чи зараз вже та правда відкрита допитливому читачеві? Чи вся правда відкрита? А правду годилося б знати, це могло б бути щепленням від повторення багатьох гірких помилок минулого.

Одразу після війни ми жили у Чернівцях, там народився мій брат Віталій. Маму Чернівці вразили такою дивиною, як приватні крамниці з відповідною рекламою. Одна така реклама залишилась у пам'яті мами: „Їжте квасну капусту тільки у Шібера! ”. От такого! Цікаво було б знати, чи залишився на сьогодні в Чернівцях хоч хтось з нащадків того Шібера?

Згодом редакція газети переїхала до Львова, тож від 1946 року ми стали львів'янами. Львів видався нам, новоприбулим, містом зі сторінок казок Ганса Хрестіана Андерсена. У ті роки вулиці міста освітлювались гасовими ліхтарями, тож щовечора і щоранку можна було спостерігати те диво – запалювання і гасіння ліхтарів. Ті, хто це дійство творив, видавались справжніми чарівниками. Звичайно, з казки були і самі гасові ліхтарі. Додавали вулицям колориту і справжні сажотруси, які поважно, неквапливо ходили вулицями Львова, живописно обвішані усяким професійним причандаллям.

У Львові ми жили у великій п'ятикімнатній, майже порожній квартирі. Висота кімнат десь під чотири метри. На стінах – справжня картинна галерея, яку батько виготовив сам. У ті роки кожен номер журналу „Огонек”, який ми передплачували, мав кольорові заставки на цілу сторінку – репродукції з полотен відомих майстрів пензля. Брюлов і Репін, Шишкін і Щедрін, Васнецов, Венеціанов, Куїнджі були, завдяки цій домашній галереї, знайомі нам з дитинства. Тож, коли ми дорослими потрапляли до музеїв, то зі стін до нас промовляли ті самі портрети, які були нам рідними, майже нашою родиною, у нашому львівському помешканні. Правда, масштаби деяких музейних полотен приголомшували навіть у дорослому віці – карини Ге або Снейдерса – то може й добре, що перше знайомство було з репродукціями, співмірними з тобою у розмірах.

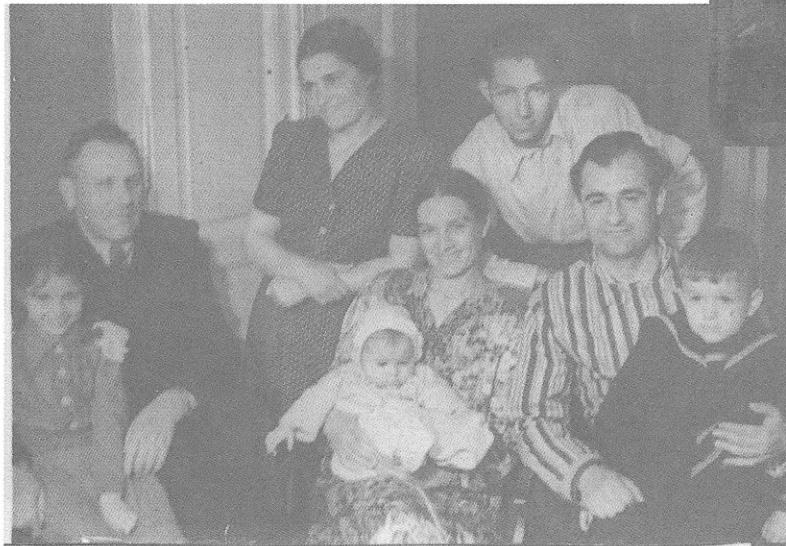
Кімнати опалювались дровами та вугіллям, печі були

*Після скарлатини.
Світлина Дмитра
Мулярчука. Львів
1949*

*Подружжя Петльованих, їхні діти – Вітя і
Оля, Петлякови (у центрі). Львів, весна. 1949*

*Оля і Вітя
Петльовані
Світлина Дмитра
Мулярчука. Львів.
1949*

*Родина
Петльованих,
Петлякови, мамин
брат Дмитро
Яготін. Львів.
1950*

на всю висоту кімнат, кахлеві і дуже красиві. Кожна піч мала ще й карниз. На них стояли якісь потрібні – наприклад, годинник – і непотрібні речі, прикраси. Самі ж кахлі були здебільшого не гладенькі, а рельєфні. Паркетна підлога була викладена візерунками з деревини різних порід. По тій підлозі нам, дітям, було дуже добре їздити на велосипеді і на великому трофейному ведмеді на колесах.

Коли ми пізніше переїхали до Києва і привезли з собою того ведмеда, то маленький дворовий песик Пушок ведмеда злякався – сховався за кущем і гавкав з укриття, а нам, дітям, то було дуже смішно, що собака ведмеда сприйняв як живого.

Після війни батько, працюючи у військовій газеті, залишався кадровим військовим. Там же, у Львові, капітана Петльованого обрали депутатом міськради.

До того періоду належать спогади про вільнодумство офіційного Львова тих часів. Це було десь у 1950-1952 роках, бо у 1953 вождь вже відійшов з неславою у вічність, а відбувалось те, про що хочеться згадати, ще за його життя і за його абсолютної і абсолютно злочинної влади. Міста до свят, як відомо, прикрашались великими портретами й самого Сталіна, й усього політбюро керівної і направляючої. Якось на робочу передсвяткову нараду один із представників вищої влади Львова запросив художника, якому було доручено той відповідальний підробіток – виготовлення портрета вождя. Портрет розміром мінімум 2 на 3 квадратних метри було виставлено у приміщенні, де відбувалося зібрання, на загальний огляд. І раптом цілком несподівано у присутності численного активу міського рівня на голову художника грозовою зливою гнівне езопівське: „Це Ваша робота?! Хіба це вождь?! Це – кретин! До завтра переробити!” Сказати, що цей спіч викликав шок, це не сказати нічого. Усі, хто виявився невільно присутнім на цьому дійстві, втратили сон і спокій не на одну ніч. Але у батька переляку не було. Я добре пам'ятаю, як батько задоволено, зі сміхом нам про те вдома розказував. Зрештою, навіть те, що нам, дітям, це дозволялось чути, говорить багато про що. Цікаво, що той випадок усім зійшов

з рук. Якщо й були зроблені “оргвисновки”, то сторонньому оку не дуже помітні. Хвала Львову!

А було ще й таке. Виступав якось на активі міста гість із Польщі, який добре знав довоєнний Львів. Найцікавіше з його виступу батько нам переказав по приході додому: “Як змінилось це місто! Я не пізнаю його! Я вражений і захоплений! Ось той чудовий будинок у сквері – до війни там був приватний бордель, а тепер там викохують партійних достойників!” Пам’ятаю, що дорослі члени нашої родини дуже сміялися, а я нічого не зрозуміла, бо у вісім років ще не знала, ні що таке – приватний бордель, ні хто такі партійні достойники. Оскільки розважали гостей нашого дому цим не раз і не два, я цю тираду добре запам’ятала, бо викликала вона щоразу зливу сміху. З роками до свідомості дійшов той лукавий дотеп польського гостя Львова, тож вже дорослою я не одну компанію розважила тою оповідкою. З цього сміються ще й зараз, хоч відомо, що жарти мають властивість старіти.

Львівська наша родина була чималою. Коло нас періодично були або наша бабуся Анастасія Ісидорівна з маминими молодшими сестрою і братом, або батькові сестри – Любов і Надія та їхні діти. Так склалося, що домівка, родина тридцятирічного батька і двадцятирічної мами для нашої близької рідні були часом єдиним надійним прихистком, єдиним опертям. Батько у військовій газеті отримував стабільну платню та ще й картки на продукти. Таку розкіш на той час мав мало хто.

Війна для наших близьких, як і для народу в цілому, це – страхи, голод, холод, приниження, а повоєнні роки – як повоєнні роки... Мамина сестра Марія і брат Дмитро у війну були ще малими, тож вони зазнали того лиха, яке зазнали малі діти окупованої території України. Жили вони у селі Верблюжка на Кіровоградщині. Їхній батько, а мій дід Іван Пилипович Яготін був на фронті, мав офіцерське звання. При наближенні фашистських окупаційних військ бабуся з дітьми, як і більшість односельців, кидали свої хати, брали трохи пожитків і кудись там рухались, намагаючись втекти від страшної сили, яка, як здогадувались, безперечно несла

їм лихо. Керувати ними не дуже було кому, напрямок руху був скоріше інтуїтивний, тікали, та й усе. Та як далеко пішки можна дійти? Тож після невдалої спроби евакуюватися бабуся змушена була знову ж таки пішим ходом повертатися назад. Та куди? У своє село? На той час вже було відомо, що на сім'ї офіцерів полку комендатура. Тому були думки залишитись десь у чужих краях. Але і серед чужих людей теж не дуже сховаєшся, та й жити де? Бабуся вирішила – чому бути, того не минути, і повернулася з дітьми у рідну Верблюжку. Зрештою виявилось, що мала рацію. І, хоч пережили у страху весь окупаційний період, якось усе обійшлося, односельці їх не видали. У тій самій Верблюжці вони дочекались і визволителів, у перших лавах яких був і зять Анастасії Ісидорівни, мій батько. Про першу зустріч з моєю бабусею батько написав майже документальне оповідання „Теща”, яке було надруковано у військовій газеті „Суворовський натиск” 13 січня 1944 року, тобто у день і рік мого народження, і в той день, коли Анастасія Ісидорівна власне вперше стала бабусею. Прожила наша бабуся нам на радість 97 років, всього у неї було за її життя п'ятеро онуків і дев'ятеро правнуків.

І батькових сестер – Надію і Любу – війна не оминула, не пройшла стороною. Люба на початок війни вже була одружена, мала доньку шкільного віку Валю. Сім'я Люби теж опинилася на окупованій території. Жили в місті, чоловік працював. Потім це кваліфікувалося так: „працював при німцях – працював на німців?!”. Після війни проблем із працевлаштуванням, із фізичним виживанням цієї родини не бракувало.

Молодшій сестрі батька Надії на початок війни було 23 роки, вона мала двох малих дітей: півторарічного сина Євгена і чотирирічну доньку Наталку. Чоловік Надії Іван Поюров загинув уже в перший рік війни – під Москвою, а сама Надія опинилася у Німеччині як оstarбайтер. Діти її жили по родичах, якийсь час і у нас. Малий Женя називав мою маму мамою, а коли його після війни забирали з нашої сім'ї, то моя мама плакала за ним, як за своєю дитиною.

Мама і зараз дивується, як їй вдавалося такій великій

родині давати раду. Вона була ще ж зовсім молода, двоє, потім – троє своїх малих дітей, завжди дуже зайнятий батько. Та вправлялася, як там у Джека Лондона – маленька хазяйка великого дому.

Жили ми весело, гамірно і – щасливо! І не дуже розкішно. Практично щоденно мама і бабуся на усю велику родину ліпили на обід вареники. Це було дуже смачно і, як тепер розумієш, не дуже дорого, цілком по наших статках. Щоб прохарчуватись, багато що прийшлося збути в ті роки. Шовкові мамині халатики, тонкі панчохи та інші жіночі дрібнички, привезені батьком з Європи, у 1946-47 роках вимінювались на хліб. Ще й добре, що було що вимінювати.

Велику квартиру обігріти було непросто. На наших дитячих фото видно, що по хаті взимку ми ходили у валянцях. Діти хворіли, не оминули нас ні скарлатина, ні дифтерія. А батько, зрештою, там-таки захворів на туберкульоз – це не просто інфекційна хвороба, це – хвороба і голоду, і холоду.

Запам'ятався, як дивина тих часів, такий випадок. Приходить батько якимось з роботи і приносить нам, дітям, гостинці – печиво „Марія” і цукерки. Ми тому дуже зраділи, але і здивувалися – з якої нагоди? Для таких подарунків повинен був бути, як ми вже тоді добре розуміли, серйозний привід – видача зарплати, свято або чийсь день народження. Інколи, правда, виринав звідкись анонімний заєць, буцім-то від нього. Цього ж разу не знадобився навіть він. Батькове розлоге пояснення було таким: ішов він додому з роботи не тією вулицею, що завжди, а Академічною. А на Академічній у цей день був комунізм, значить – у крамницях усього повно і усе безкоштовно. От звідки ці гостинці! У Діда Мороза, ми, звичайно, не вірили, а у комунізм, уявіть собі, повірили (і не ми одні!) і потім ще багато років чекали, щоб комунізм якнайшвидше прийшов на всі вулиці міста.

* * *

Увесь львівський період батько дотримувався такого ритуалу – з першими морозами привозив із села живого кабана. Тут же, у кам'яному львівському дворі на Щербакова

його кінчали. Тож мали на цілу зиму свої ковбаси, залиті смальцем у фарфорових діжечках. Ковбаси начиняли мама і бабуся, але допомагали усі (ми і зараз знаємо, як це робити і, про всяк випадок, маємо ті нехитрі колечка з дроту, без яких тієї роботи не зробиш). Крім ковбас з того кабана ми ще мали скільки хочеш сала і вишкварок, усякі там піджарки і кров'янки, а коли достигали замариновані стегна, то ще й копчене м'ясо. Хто те м'ясо нам у Львові коптив – не знаю, а вже в Києві коптили самі. Усе це забезпечувало веселе, смачне Різдво і, як мінімум, Новорічні свята, які завжди були розкішними. Шкода, що тих усіх приготувань

вистачало лише на зиму, бо ж холодильників тоді не було, холодного льоху теж. Але головне – перезимувати...

Батько дуже любив великі компанії, і, скільки пам'ятаю його молодим і здоровим, – велелюдні свята у нашій хаті не переводились. Кого тільки не вітали ми у нашій квартирі у Львові чи в будинку на київській околиці! Це і студенти, і літератори, і генерали, і

*Щасливий Новий 1951-й Рік у Львові.
Ольга Іванівна, її сестра Марія, Віталій
Петльованій*

контрадміралами і просто хороші батькові приятелі. А скільки і яких пісень було переспівано за нашими святковими столами!

Цікава гастрономічна деталь зі львівського періоду. У продажу завжди була чорна ікра з осетра – зерниста і паюсна, краби. Та до святкового столу не того було треба. Усі до столу хотіли оселедця. Так от, щоб мати його, чергу треба було займати з ночі. Якщо усю ніч під магазином чергувати, то, може, й дістанеться. Кінець грудня у Львові і мокрий, і холодний. Але мама ходила, вночі вистоювала ті

черги, бо дуже раділи ми гостям у нашій хаті і готувалися до святкування ретельно і з любов'ю. Також до столу ми завжди мали мариновані гриби. Кришок домашньої консервації тоді ще не було, принаймні у нас, то тримали гриби у скляних банках під шаром олії, а виставляли ті банки на вікна між рамами. І також обов'язковим до столу був холодець, і неодмінно – з ратицями, так батько любив. Холодець частенько у нас бував і в будні. Батько – щоразу, щоразу! – скуштувавши, щиро і захоплено констатував: „На этот раз холодец удачный”. І це говорилося не для того, щоб догодити господині, тобто не тільки для того. Він і справді любив цей нехитрий харч. Ми і зараз, згадуючи батька, повторюємо ці його слова під кожний домашній холодець.

Взагалі-то з продуктами було тоді у Львові кепсько, усе, крім ікри з осетра, причому за цілком доступною ціною, було дефіцитом. Правда, на ікру тоді моди не було. Тому й смалився традиційно кабан на Різдво на нашому подвір'ї у центрі міста. Сім'я ж бо була у нас, як зауважувалось, чимала.

З друзів родини, що бували у нас у Львові на свята чи й у будні, найкраще я пам'ятаю родину Антона Івановича Яценка, ще довоєнного батькового товариша, – його дружину Ванду Францівну, її маму Олександру Францівну, їхню доньку Таню, мою ровесницю. Бабуся Таніна була бельгійка. Вона вчила Таню одразу кількох європейських мов, бо сама їх знала як розмовні того краю, звідки потрапила до Львова ще до Першої світової війни. Тетяна Антонівна Яценко зараз завідує кафедрою філології у Сімферопольському університеті, ми підтримуємо з її родинною дружні стосунки і понині.

Серед частих гостей були Флор Адамович Томашевський, поет Іван Рядченко і його брат Євген, їхні дружини, мама Євгена й Івана. Найбільше я любила Івана Рядченка – дядю Ваню. Він був тоді студентом, молодим і вродливим, його дружина пані Неля була справжньою красунею. Пам'ятаю їхнього сина Сергія (тепер його прізвище можна побачити у довіднику Національної спілки письменників України). Переповідали, що батьки пані Нелі були проти

Зліва направо: Віталій Петльований, Іван Рядчен-
ко, Володимир Беляєв, Василь Глотов. Львів, вок-
зал. 1945

ВОЛОДИМИР БЕЛЯЄВ

На обрії
палить
Віталій Петльований
Тетляковичу
дочка до сестри
мать
Волод, Віталію
Кабачнику, Віталію
Білому, Кіда сестри
и не дай аман в граді
позасі нам в граді
50. VII 1948. Володимир
Беляєв

Автограф Володимира Беляєва

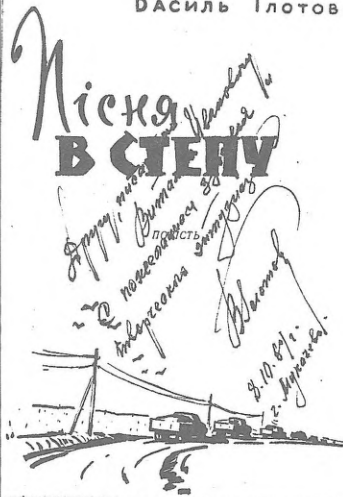
НА БЕРЕГАХ ДНІСТРА

РОСТИСЛАВ БРАТУНЬ

ВИДАВНИЦТВО «ВІЛЬНА УКРАЇНА»
ЛЬВІВ — 1948

Василь Глотов

Видавництво ЛЬВІВ—1964 «КАМЕНЯР»

Автограф Василя Глотова

Я СИН УКРАЇНИ

Поесії

Дорогому Миколи Петлювану
з сестриним поцілунком
дружба
Ростислав Братунь
Державне видавництво
ХУДОЖЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Київ - 1958

Київ, 12 травня 1968.

Автограф Ростислава Братуня

раннього студентського шлюбу доньки, тож Іван Рядченко залишив навчання в університеті і влаштувався на роботу, щоб мати змогу утримувати самостійно свою родину. Здається, до навчання він так і не повернувся. Пані Неля навчання закінчила успішно, знаю, що була професором університету в Одесі. Поет Іван Рядченко не лише видавав збірки віршів. За його сценаріями знімалися фільми.

Коли ми вже жили в Києві, то дуже сумували за цими батьковими друзями і дивувалися, чому вони не їдуть тепер у гості. Антон Іванович у нас хоч інколи бував, а от Ваню Рядченка я марно чекала роками. Дорослі рідко, на жаль, зважають на дитячі сентименти.

Мої батьки у львівський період добре знали молодих поетів, тоді ще студентів, Ростислава Братуня, якого я теж добре пам'ятаю по Львову, і Дмитра Павличка. Обоє ми вважали молодшими батьковими товаришами, а Ростислав Братунь бував у нас вдома досить часто.

Пам'ятаю, що читали наші батьки і їхні друзі багато, книжки і журнали і купувались, і обмінювались. За будь-якої нагоди – в компаніях і під час коротких зустрічей обговорювались найновіші видання. Взагалі культурне життя повоєнного Львова було досить насиченим. Львівська інтелігенція, учорашні фронтовики не пропускали жодної прем'єри у драматичному театрі, знали усіх акторів, кожен мав свого улюбленця. Жінки, до речі, для театру мали спеціальні, театральні сукні, взуття на підборах.

У повоєнному Львові часто відбувалися літературні вечори, на які прийнято було ходити сім'ями. На одному такому вечорі львівський письменник Ярослав Галан подарував мамі букет квітів, а на ранок другого дня Галана було вбито. На увесь літературний Львів це справило надзвичайне враження. Я пам'ятаю похорон Галана, жодна інша жалобна процесія пізніших років не справляла на мене такого гнітючого враження. Це був 1949-й рік.

Львів – місто малозелене. Ми жили у самому центрі Львова, до чудових львівських парків – Стрийського і Костюшка – було далеченько, з дітьми не находишся. Тож на літо ми виїздили у села піді Львовом – Брюховичі, Зимна

Вода. Наймали хату у селян на літо. Цілий тиждень мама з дітьми і нашою бабусею була там сама, а батько приїздив до нас лише на вихідні. Батько – комуніст, офіцер Радянської Армії – приїздив у формі майора, не ховався. У ті роки у тамтешніх лісах було ще багато бандерівців. Та батько чомусь не боявся залишати жінок і дітей серед цих людей. Не всі вихідці зі сходу України до цього ставилися так спокійно, як батько. Якось він, збираючись навідати нас на дачі, підбив поїхати з ним одного зі своїх товаришів. День збіг непомітно, тож довелось їм там з нами у селі і заночувати, то цей бідолаха за цю одну ніч посивів. Це не метафора, так і було насправді. А у декого, як можна бачити, той переляк ще й досі не пройшов.

Але я від тих часів маю власне уявлення про бандерівців. Ще й досі пам'ятаю пані Катрусю, красиву і привітну хазяйку нашу з Брюховичів, чоловік якої пан Степан Смук, як потім нам сказали, був бандерівським зв'язковим.

* * *

Одного разу у двері подзвонили і в хату поважно увійшов кремезний чоловік у чорному шкіряному пальті. Поводився впевнено і нахабно. Щось у батька спитав, щось сказав, потім, не питаючи дозволу, попростував до телефону. У наступну мить батько, удвічі менший на вид, викинув гостя з квартири і він, погрожуючи, покотився нашими красивими мармуровими сходами. Ішов 1950 рік. Досі не знаю, що то було...

Київ, столиця України

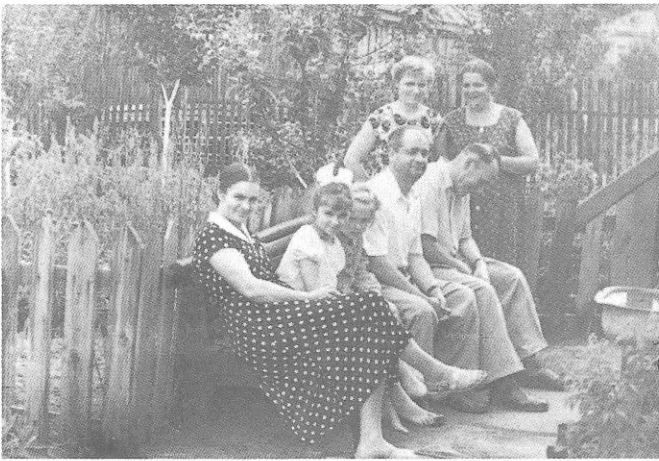
Після закінчення війни батько дуже хотів перейти на вільні хліби письменницької діяльності, та ніякі зв'язки на вищих рівнях військової ієрархії не могли допомогти йому, кадровому офіцеру, демобілізуватися. Допомогла біда. Десь у 50-му році у батька виявили туберкульоз, одразу відкриту форму. Хвороба протікала дуже складно,

життя часом опинялося на критичній межі. Це і дало змогу здійснити давню мрію – полишити службу. Батько був тоді у ранзі майора, йому пропонували зовсім трохи формально затриматися на кадровій службі, щоб отримати підполковника. Від цього залежав розмір військової пенсії, та батько на цю привабливу пропозицію не піддався і демобілізувався так швидко, як тільки це було можливо. Так він став цивільним.

Лікарі порадили батькові змінити клімат, тому родина почала готуватись до переїзду. Передовсім батько підселив, не питаючи ні в кого дозволу, у нашу велику квартиру родину свого товариша, інваліда війни Олександра Івановича Белова. В родині Олександра Івановича, газетяра, і Лідії Онисимівни, вчительки середньої школи, тоді вже було троє синів – Володя, мій ровесник, Олег, Сашко, а жили вони, як і годиться інваліду війни, батькові трьох малолітніх дітей, у підвальному приміщенні, квартири своєї не мали. Юридичного факультету мій батько не закінчував, та науку життя на той момент вже трохи засвоїв. Немає, міркував він, в природі такого закону, за яким інваліда війни з цієї квартири могли б виселити. Так воно і сталося, може хто і наполягав там на чомусь, бо дуже вже хороша була квартира!, та Олександр Іванович був людиною, як казала моя бабуся, самостійною, тож своє право відстояв. Жили ми з ними дружно, багато цікавого можна згадати з того періоду. Тож тепер ми маємо у Львові і хороших друзів, і дім, де нас завжди привітно зустрічають.

Батько хотів повернутися на Вінниччину, сподівався, що на батьківщині легше облаштуються справи з житлом. Але київські друзі запропонували усе ж таки їхати на Київ, одні допомогли взяти землю під будівництво житла, інші подбали, щоб були гроші на те будівництво.

Наша родина – з російськомовних. На те є багато причин. У Львові я ходила до жіночої російської школи, де вчилось багато дівчаток з родин військових, у тому числі батькових товаришів. У ті роки, до речі, школи Львова для дівчаток і хлопчиків були роздільними. Та коли ми приїхали до Києва, нас віддали в українську школу. Батько хотів,

В.Петльований з родиною в Ірпіні у сестри Люби.

Автограф А.І.Ященка

**РАШКА
КАК
МІЛІОН?** АНТОН
ЯЩЕНКО

РОМАН

*Львові,
Мімі Зурі - дякую
Віталій Яценко, Олі
Златва! Владислав зм скори -
наші Євген на свободній дор
Миколаєвсько, з глибокою повагою
& повагою з глибокою повагою!
15 IX - 1985р Яценко*

Ольга Іванівна з дітьми, Ванда Францівна Яценко з дочкою Шанею (друга, третя, справа наліво), О.Петляков. Київ.1955

Антон Іванович Яценко

Новий рік у Петльованих. Ліворуч – Петро Гуцал, праворуч Ніна Баранова..

щоб ми добре вивчили українську мову: „Київ – столиця України. Мову треба знати як слід”.

* * *

У Києві, на його північній околиці, район Кинь Грусті, батько взявся зводити хату. Вже через рік від початку будівництва ми переселилися у свої стіни, а усього будувався той дім років двадцять.

З будівництвом батько дуже поспішав, так поспішав, що за свою важку хворобу часом забував. Взагалі-то у родині, де троє малих дітей, а у батька – відкрита форма туберкульозу, приводів для нервування, можна здогадатися, не бракувало. Ми, діти, те не дуже помічали, та пізніше від мами дізнались, як їй тоді було.

Перші два-три роки в Києві батько за тією будовою був таким зайнятим, що не завжди міг викроїти час, щоб пройти черговий медогляд. Тож сумлінні лікарі два рази на рік мусили до нього приїздити самі, вмовляли приїхати на обстеження. Він обіцяв, але їхав не одразу, не за першим запрошенням. Легковажив, звичайно, та не мав коли про те думати.

Зрештою і хата збудувалася, і хвороба відступила – не в останню чергу через батьків оптимізм і любов до життя. Мій батько був надзвичайно працелюбною і працездатною людиною, був веселим, товариським, відкритим до спілкування. Їхньому поколінню не велось легко, та він зумів життя своєї родини облаштувати таким чином, що його діти мали щасливе дитинство. А вже чого це нашим батькам коштувало, можна здогадатися лише тепер, коли маємо своїх дітей, онуків і намагаємось їм дати раду.

Коли я після закінчення школи націлилась на журналістську стежку, батько мені порадив: „Ти добре вчилась і можеш отримати будь-яку професію, корисну суспільству. Можеш бути лікарем, або вчителем, або інженером. А в журналістиці ти з твоїм характером або не заробиш на хліб, або ще й сядеш у тюрму”. Йшов 1961-й рік. Я послухалась. Стала фізиком.

Я тоді вже знала, у якій системі координат ми

*Віталій Петльованій, подружжя
Загребельних, Василь Земляк, Крим, Ялта.
1955*

*Віталію Петльованому
Головне: напиши мене.
Напиши мене - зостанься!*

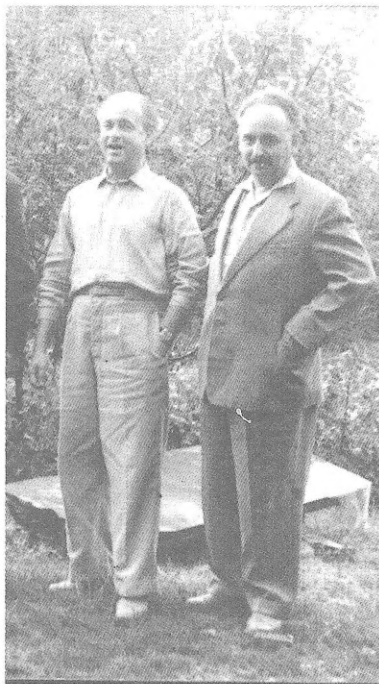
*Сердечно
Вітає Василь Земляк*

РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК. КИЇВ. 1988

Автограф Павла Загребельного

*Дача в Макошині. Під ялиною, під
зеленою...2004*

*Віталій Петльованій (ліворуч)
і Йосип Дінкевич*

живемо. Про неправі суди, про чорні воронки, які ночами полювали на людей, про безвинних „ворогів народу”, про невідповідні смерті генсеків компартій європейських країн, які ставалися з ними як не по дорозі, то одразу після приїзду з Москви – про все це ми знали від батька, та іще багато чого, про що тоді мало хто наважувався говорити, а хтось ще й сьогодні голови не підняв.

* * *

Першою письменницькою родиною, з якою ми заприятювалися по приїзді до Києва, була родина відомого українського поета Миколи Нагнибіди. Адже з батьком вони були знайомі ще з довоєнного часу по Харкову. Бувало, що ми, гостюючи у них, залишалися і на ніч. Тоді-то і звернули увагу на те, як добре, що ми живемо на околиці. Квартира їхня була у самому центрі міста, і здавалося, що міський транспорт не відпочиває ніколи, ходить уночі не десь далеко, а по балкону твого дому і так гуркотить цілу ніч, що хіба заснеш?

Я пам'ятаю, з якої причини стосунки батька з Миколою Нагнибідою припинились одночасно і назавжди, але їхні дружини приятелюють і досі, їм немає чого ділити.

З батькових друзів ми найкраще знали родину Дмитра Міщенка. Його надзвичайно красива дружина Ніна Василівна на якомусь з батькових ювілеїв була розпорядницею веселого і смачного застілля. Дуже добре у неї це виходило, і урочисто, і тепло, з любов'ю. І ще нам дуже подобалось, що у них було аж четверо дітей – усі хлопчики. Нас було троє, то ми їм заздрили, адже наш батько завжди хотів мати багато дітей, та й ми були не проти.

Батьків товариш Микола Іщенко приніс у наш дім багато нових для нас українських пісень. Співали у нас за святковими столами завжди, пісень знали багато, та нові пісні завжди були у ціні, адже пісні кожної області України мають свій чар. І саме Микола Григорович навчив нас пісні, яку я й зараз дуже люблю, – „Копав, копав криниченьку неділеньку-дві”. Як вони співали цю пісню! Коли над головами пливло „Ой жаль, жаль...”, то і справді було ой як жаль! І хоча співали вони досить голосно і бадьоро, та

щем душі – він був.... Здавалось, що кожен співає про своє правдиве. Зрештою, такими є більшість наших пісень.

Микола Григорович настільки добре знав нас, що навіть був знайомий з деякими з тих парубків, що якимись моментами з'являлись у нашій хаті на правах потенційних родичів, мав щодо них свої міркування. Я пам'ятаю, що тоді, багато років тому, я його не послухала. Це не дивно, адже ми навіть до порад батьків не дуже прислухались. Молодість – вона така! Але мені приємно згадувати, що до моєї долі він був не байдужий.

Дмитро Олексійович і Ніна Василівна Міщенки, Микола Григорович і завжди привітна Неля Панасівна Іщенко, Петро Володимирович Гуріненко і його надзвичайно обдарована дружина пані Євгенія, не велет здоров'я, але велет духу, були дуже близькими до нашої родини, справжні друзі. Тому ми мали багато підтверджень. Щирими друзями батька і нашої родини були і Борис Аврамович Гончаренко, і Федір Іванович Моргун, і Валентин Платонович Бажан на моральну підтримку яких ми могли розраховувати у найскрутніші моменти нашого життя.

* * *

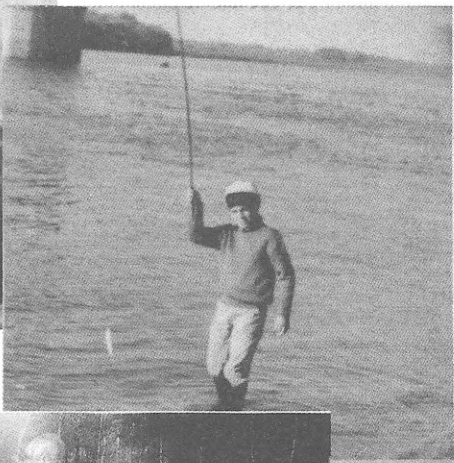
Святкування днів народження дітей і дорослих у нашій сім'ї було ділом святим. На одне з таких моїх свят батько запросив відомого білоруського письменника і драматурга Андрія Макайонка. Так вийшло, що він саме в ці дні був у Києві у справах. Мій день народження – 13 січня, тобто попадає, як у нас кажуть, під старий Новий рік. Так сталося, що того разу з Ірпіня несподівано прибули до нас гості, родина Тимофія Шпірного, ще львівського батькового товариша. Та прибули не просто так, а у святковому українському вбранні, зі щедрівками, та ще й спеціально до події складеними. Вони, звичайно, нам защедрували – усе як годиться. І хоча те склалося у такий пасьянс цілком випадково, та ми були задоволені, а наш білоруський гість був цим дійством просто ошелешений. Мабуть він подумав, що саме так ми завжди і святкуємо цей день. Насправді це бувало не так часто, як хотілось би.

Найкращою сімейною розвагою до Чорнобиля була поїздка по гриби. Інколи ми двома-трьома машинами виїздили звечора у грибний ліс, десь у напрямку Димера або на Чернігівщину, в Корюківські ліси. Коли ти приїхав звечора, то у вранішньому лісі ти перший. У цьому твоя перевага. Поки грибники з сусідніх сіл до лісу дійдуть зі своїми кошиками – твій вже наполовину повний, бо зранку можна взяти ті гриби, які вирости великими, на видноті, їх не треба шукати, їх треба просто збирати. Після того, як ці гриби зрізані, темп наповнення кошика сповільнюється, бо більшість грибів у наших лісах від грибників ховається. Крім того, на світанні промені сонця ковзають над землею, висвічуючи те, що за мить сховає трава, гілка, листя. Вранішній ліс для збору грибів таки найкращий.

Одного разу ми приїхали поночі до якогось лісу на Чернігівщині, щоб на ранок бути першими, і почали готуватися до ночівлі. Ніч темна, нічого не видно, акумулятора шкода, усе робимо майже навпомацки. Треба було ставити намет. Вибрали підвищення, щоб менше вологи, нарубали ялинок під долівку намета. Так-сяк порозстеляли ковдри, спальники та й поснули. Вранці, вистромивши носа з намета, побачили, що ми – на околиці села. Підвищення, на якому ми вмостилися, це – клумба, ялинки з якої ми так хвацько уночі порубали, правда, не всі. Проти нашого намету у вранішній осінній імлі мовчки, спираючись на ціпки, стоїть кілька селян, з тих, що рано корів женуть до череди. Дивляться – святі люди! – не лаються, нічого не кажуть, ні пари з уст! Батько, який першим зрозумів, що відбулось, нам каже, скоріше показує, – швиденько збирайтеся! Зібралися ми похапцем і мовчки, як і селяни, що за нами, міськими зайдами, спостерігали, на малій швидкості зовсім не врочисто з тої клумби відбули. Усе обійшлося, ще й грибів тоді назбирали.

Гриби, зібрані удень під час такої довготривалої поїздки, ми увечері там же в лісі переробляли і відварювали у відрах. А вже гриби другого дня, здебільшо це були білі гриби, зсипали просто у багажники автомобілів. Приїздили

Онук Ярослав на рибалці біля
макошинського мосту. Десна.

Онукі на дідовому рибальському човні.
Десна. Макошине. 1975 рік

Ранок у березовому гаю.
Чернігівщина

Тихе полювання у
чернігівських лісах

Рибальські будиночки
в урочищі Наталка. В
гостях у В.І.Петльованого
Дмитро П'яч. Перша
лворуч – Райса Іванівна
Терасимова. Київ. 1965

під вечір додому і майже до ранку морочили з тими грибами голову, бо хто збирав гриби, той знає, що якщо одразу не перебрати, то на ранок від тих грибів залишиться половина. У ті роки ми маринували гриби не півлітровими банками, а трилітровими. Після Чорнобиля все те скінчилося.

* * *

Батько був завзятим рибалкою. Звичайно, споживацький інтерес тут був на останньому місці. Якось з ним сталася така історія. Рибалив батько на Київському морі. Того разу пощастило, і він упіймав не просто рибу, а рибину!, великого золотистого коропа, десь кілограмів на чотири. Така риба видається ну дуже замашною. В афекті наш рибалка сідає за кермо свого всюдихода-„москвича” і пошвидше – куди? Звичайно, додому, врочисто піднести дружині, оскільки усе його життя, за нашими спостереженнями, це, за Блоком, „Стихи о прекрасной даме”, якою безперечно і була наша мама. Перед нею він з цим коропом і з’явився. Київське море від нас недалеко, тож коропа був ще „тепленьким”. „Ось!”, – доповів батько і пустив того коропа з рук у кухонну мийку. Мама рибину оцінила належно, але: „Чого ти роздягнений?” Одягтися він, звичайно ж, забув. Одяг чекав батька на березі. Ніхто його не забрав, кому потрібна рибальська одежина?! І як він взагалі у т о й м о м е н т міг думати про роздягання-одягання, коли така риба, такий коропище!

З рибальським вбранням була й інша історія. Батько якимось гостював у вогнеборців, що гасять пожежі на бурових, готував про них нарис. Вони подарували йому пожежний костюм з цупкого хакі, багато кишень, два ряди блискучих гудзиків на куртці, тканина міцна, вітром не продувається. Для риболовлі це було те що треба. Стоїть батько якимось у цьому костюмі з закинутим на рибу спінінгом на березі того ж таки Київського моря. Проходить молодий хлопець, теж рибалка, задивився на той костюм. Навіть вже пройшовши, ще оглядається, роздивляється. Батько, природно, запишався. Вирішив, що костюм дуже сподобався, бо не сподобатись, звісно, не міг. Кожен

рибалка хотів би мати такого костюма! А молодик і каже: „Ей, дед! Ты бы еще один ряд пуговиц пришил!”

Усе було зіпсовано, бо риболовля – це, перш за все, – відповідний настрої. І риба це добре відчуває! Згорнув батько вудки, приїхав додому, взяв гострого кухонного ножа і в момент з одним рядом гудзиків розібрався.

Будинок наш під самим пуще-водицьким лісом. Бувало, заїздили до нас по дорозі на риболовлю його товариші – Володимир П'янов, Василь Земляк, перевдягалися тут, залишали деякі свої речі. Заїжджаючи на зворотньому шляху, весело ділились враженнями про пригоди дня. Яюсь, повернувшись, розказали про те, як у якомусь селі розіграли місцевих рибалок, представивши Василя Земляка з його розкішною шевелюрою як священника. Селяни були немало подивовані. Але, зрештою, їм дуже сподобалось, що сам священник до них приїхав рибалити, заповідали. „Хорошою людиною був Василь Земляк, – згадує мама, – як заїдуть, бувало, до хати, то одразу попереджав, щоб зайве не клопоталися: Олечко, нам нічого не треба, тільки – чорну каву!”

Риболовлю і гриби батько як розвагу визнавав, а мисливства не любив. Можливо, винна була війна, можливо, щось інше... Та мисливський собака у батька був – доберман-пінчер, звали Лапчиком. Подарували батькові як цінний подарунок.

З тим собакою була така пригода. Яюсь уранці прокидаємося – Лапчика біля будки немає, і ланцюга немає. Хвіртка зачинена, не стрибнув же собака через паркан? Щоб собака зник, комусь треба було зайти у двір і вивести його – виходило, що вкрали. А собака був красивий, порода znana. Пройшло кілька днів, заходить сусіда Іван з винуватим обличчям: гроші, що мені дали за Вашого собаку, Віталію Івановичу, я пропив. Але я зароблю гроші і того собаку викуплю, бо від сорому, що у Вас вкрав, жити не можу. Виділив батько гроші Іванові і собака повернувся у свою будку, хоча не виключено, що у тих, хто його вкрав у нас, йому було б краще. Можливо, то були мисливці, і цей собака нарешті потрапив би з ними на полювання. А у

нас він сидів на ланцюгу, одного разу, правда, вирвався і вполював сусідського індика, але то вже інша історія.

Заїздили до нашого двору не лише рибалки, а й мисливці, запрошували батька до гурту. Бекасіне полювання! А того бекаса з пір'ям 20 грамів не буде! Батько на полювання не їздив ніколи, але запрошував до себе після полювання на вечерю. Тож на зворотному шляху його друзі заїжджали до нас на веселе застілля. Розповідали про пригоди того дня, про усілякі смішні мисливські бувальщини. Ось одна з них.

Поїхала письменницька братія гуртом на полювання на зайців. Комуś пощастило, і одного зайця таки вполювали. Що той один заєць на всіх? Вирішили використати його для розіграшу, то придумали таке. Написали на папірці записку та й встромили тому зайцю в рота, за зуби. Прилаштували тушку за кущем, щоб вуха стирчали, на доріжці, на яку раз по раз виходив один мисливець з їх гурту, але про жарт він, звісно, не знав. Самі поховалися та й відпочивали, бо полювання не йшло. А на кінець дня, коли зійшлись до купи, цей мисливець, жертва розіграшу, таки приходив з тим самим зайцем і розказує під чарку, як він його довго вистежував, як той заєць плував слід і усяке таке. Ну, коли вже всі досхочу наслухались, беруть того зайця і виймають йому з рота на очах у ошелешеного оповідача записку. А у ній: „За що ти, негіднику, позбавив мене, молодого, квітучого життя?” І питають: „А все ж таки, за що?”

Чи це байка, чи було насправді – і тепер не знаю. Але люди ці були такими веселими і винахідливими, що могло бути і правдою. Це саме вони, такі, як вони, або їхні діти придумали вже пізніше гру на сцені – КВН, та на сцені це зовсім не те, що на галявині або під час дружньої вечірки.

Була і така цікава пригода. Якось у відрядженні з пропаганди художньої літератури в готельний номер до письменників прийшов гість із місцевих і приніс свіжої риби. Тут же зварили з тої риби юшку. Юшку з'їли, полягали спати. На ранок у всіх чомусь трохи боліла голова, тож заходилися біля кави. Кава розчинна тоді вже була, треба було лише окропу. Похитали самовар (тоді в номери ще

можна було попросити саме самовар, правда, електричний, але все ж таки...), переконалися, що вода в ньому є, закип'ятили, налили одну чашку, а далі – вода не біжить. Похитали ще, щось у чашку впало і окріп полився. Допиває спраглий каву, а на дні чашки – риб'яче око. Відкривають самовар – а у ньому вчорашня юшка. Проте кави, казали, та юшка не зіпсувала. Оця історія була насправді. Її можна віднести до рибальських.

З тихим сумом згадую ці розповіді. Ніхто вже нам більше такого після батька не розказував, а як добре було його слухати...

* * *

Як нас виховували – не знаю. Знаю, що ніколи не били. І не пам'ятаю, щоб дуже лаяли. Мабуть, батько дотримувався методу, про який я пізніше почула від свого завідувача кафедри професора Білоуса Михайла В'ячеславовича: „Я не вмію виховувати словом. Думаю, виховувати треба прикладом”. Батько професора Білоуса, до речі, був психіатром. Вони, психіатри, про нас, людей, знають. І іншим розкажуть, варто дослухатись.

Мене батько теж намагався навчити дечого конкретного. Я в дитинстві говорила скоромовкою, бо завжди дуже кудись поспішала. Батько, бувало, дослухає до кінця, не перебиває, потім каже: „Теперь все то же самое, только в два раза медленнее”. Якщо я питала в нього про якесь незрозуміле нове слово, явище, невідому постать, то ніколи сам не давав відчепних пояснень. Завжди відправляв у кабінет до словників або до енциклопедій. Казав, що так я краще запам'ятаю. І справді, сиділа я біля тих словників годинами, цікаво було.

* * *

Якось поскаржилась сусідка батькові, що я скривдила їхнього хлопчика. Справа була така. У сусідньому будинку поселились квартиранти. Хлопчика їхнього звали, здається, Михайликом. Та хтось нам підказав, що вони – євреї, то його можна називати Зяма-Янкель. Що таке „євреї”, ми не дуже зрозуміли, але прозвисько сподобалось, так ми його й почали називати. Той хлопчик більше до нас на

вулицю не виходив. Батькові сказали, що то я придумала його дражнити. Батько без зайвих пояснень дуже суворо запропонував мені піти і вибачитись. Плакала я через ту несправедливість з півдня, бо то ж таки не я придумала, та усе ж пішла. Зустріли мене в тій сім'ї дуже привітно, відверто раді були, що я прийшла. Я щось там схвильовано по-дитячому пояснювала, не виправдовувалась, але вибачилась за нас усіх. А хлопчик той, він був за мене молодший, коли я його побачила... Він і справді забився у куток, як зацьковане звірятко. Мені його стало дуже шкода. Це була перша і остання семітська дитина, яку я свідомо скривдила.

Це факт, що батько обирав друзів не за національною ознакою. Близькими до нашої родини були сім'ї Йосипа Львовича Дінкевича, директора Літфонду, Сергія Юрійовича Тімельфельда. Ми підтримуємо з їх рідними зв'язки і тепер. Серед батькових приятелів був і Григорій Орлов, завгосп Літфонду. Про нього залишилась у пам'яті така батькова розповідь. Яюсь, десь у шістдесяті роки, запросили Орлова до парткомісії і звинуватили у тому, що він помінявши у минулому прізвище, приховав це від партії. На те дотепний Орлов дав таке пояснення: „Було це ще під час громадянської війни. Товариші по партії, керівництво натякнули, що усе в мені їх влашовує, крім прізвища. Єврейське прізвище треба поміняти, наприклад, на Орлова. Треба, так треба. Я погодився. Але якщо тепер партії треба, щоб я знову перейшов на своє прізвище, то які проблеми?” Дуже батько сміявся, коли те нам розказував. Орлову, учаснику революції і громадянської війни, на той момент було вже, здається, десь за сімдесят, тому партійні „разборки” на предмет зміни прізвища у роки революції і нам, і йому, насправді здавалися якимось дурним ділом, до того ж дуже смішним.

* * *

Працював батько дуже багато. Адже за своє не дуже довге і не дуже благополучне життя він видав понад п'ятдесят назв більших і менших книжок, багато з яких

виходило не один раз, іншими мовами. Наклади деяких з них доходили до мільйона примірників. Багато займався батько журналістикою, за його сценаріями знімалися документальні фільми.

Скільки пам'ятаю, прокидався батько завжди рано, десь о шостій. Сам собі варив каву і до десятої, поки в домі більш-менш тихо, з кабінету не виходив, працював. О десятій – сніданок, далі теж робота, але вже, як ми розуміли, легша – щось вчитати після маминого переддрукування, розібрати пошту, підготувати відповіді тощо. До десятої не можна було заважати, а потім роби, що хочеш.

Влітку, коли батько жив на дачі в Макошині, розпорядок дня змінювався. Від четвертої ранку була риболовля. Десна на світанні – це така краса, що словами не передати! А риби там ловилося стільки, що ми тих лящів у розсолі залишали в льоху зимувати, а наступне літо починали з них. Борщ, раннім літом, з солоною рибою, коли свіжої ще немає, бо на річці паводок, – ну дуже непоганий! Не пробували?

У деяких моментах організація нашого життя мала певні, батьком встановлені правила. Так, якщо в домі з'являвся гість, – перш за все накривали на стіл, а потім вже розмови. І ділові, і ліричні. Мамі батько в такому разі давав зрозумілу команду: „Оля! Солов'я баснями не кормят!” Мало в якій хаті сьогодні дотримуються таких традицій, а даремно. І це, мабуть, тому, що ніколи голодними не були.

Відносно застілля існувало ще одне, батьком встановлене правило. Навіть на дачі не дозволялось сидати до столу у спортивному одязі, майках, чи, тим більш, в купальних костюмах. Не можна сказати, що ми від тих вимог були у захваті, але не хотіли псувати йому настрої, тож підкорялися. Бубніли під ніс – до чого це все?! Яка різниця?! Ми ж на від-по-чин-ку! І тільки тепер розумієш – таки ж правий був! Завжди згадую про це, заходячи до їдалень наших оздоровчих закладів. Чого там тільки не надивишся! І „смачного Вам!” не допоможе.

Голодними ми, правду сказати, не були ніколи, а чи були ми багатими? Велика сім'я жила лише на батькові

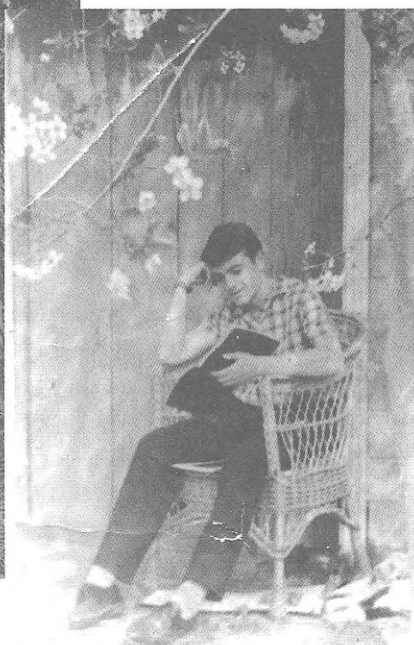
гонорари. Виплата два рази на рік – коли укладають договір з видавництвом, і коли книжка вийшла з друку. Тож отримане треба вміти розподілити на довший термін, мінімум на півроку. Не вклався – шукай підробітки. Це, в основному, журналістська робота, яка, до речі, цікава сама по собі, але поїздки у пошуках цікавинок відволікають і виснажують. З певного часу держава на книговидання наклала рамки – одна книга на рік на одного брата-літератора і на сестру теж. От і крутись. Та батько не був завзятим заробітчанином. Бачив у житті багато інших смислів.

Був такий випадок. Отримав батько якось гроші, саме ті, які на півроку треба було розділити, поклав їх у внутрішню кишеню піджака, а піджак повісив у салоні своєї машини. Заїхав на станцію техобслуговування, машину покинув на майстра. А коли сів у неї, щоб їхати додому, то побачив, що кишеня спорожніла. Майстер і в вуса не дув, довелось так і їхати додому. А на ті великі гроші дома вже заздалегідь усі мали плани. Це й одяг, і літній відпочинок, і якийсь там ремонт, добудова, перебудова тощо. На ту втрату батько нам сказав так: „Нічого, хто раз заробив, той іще заробить. А хто вкрав, той і все життя крастиме”. Ось так лаконічно. Ми так і зрозуміли, що все нормально, заробляться інші гроші, але це куди краще, ніж усе життя бути приреченим красти. Цю науку я часто згадую, принагідно розповідаю іншим.

Ще у львівський період мав місце випадок, дотичний до теми попередньої розповіді. Якось ми з братом, мені років сім, а йому – п'ять, граючись на вулиці, знайшли біля технікуму, що був неподалік від нашого дому на Щербакова, великі гроші – рублів вісім чи десять! Ми дуже зраділи і побігли мерщій додому. Там на нас чекало небагатослівне батькове напоумлювання: „Добре, що знайшли. Це треба віднести у канцелярію технікуму. Може, знайдеться хазяїн. Мабуть, це якийсь студент загубив стипендію”. Так ми і зробили, не скажу, що з легким серцем. Я і тоді вже не дуже вірила, що канцелярія шукатиме того студента. Та вибору у батька, у нас не було, адже то були чужі гроші. Усякі щеплення трохи болять, але допомагають уникнути

*Родини Ольги Віталіївни та Ірини
Віталіївни: Пугачі – Валерій
Михайлович (на дереві), Ярослав, Антон;
Прокопенки – Григорій Іванович,
Олексій, Іван. Київ, Гідропарк, 1979*

*Віталій Віталійович на подвір'ї будинку
по вул. Сошенка. Київ, 1960*

більшого лиха у майбутньому. Оберігають від біди і тіло, і сумління. Так я відтоді і намагаюся поводитись з чужим, хоч правду сказати – не завжди то просто дається. Стільки у житті і спокус! Але, оскільки добре знаєш, що ні дід, Іван Маркович, ні батько тобі б тої слабкості не подарували, зобов'язаний тримати планку, саме зобов'язаний.

* * *

Коли у нас з'явилися і свої сім'ї, і діти – ми усі роз'їхались із батькової хати. Від того моменту вже всі були фінансово незалежні. Заробітки були не такими великими, та якось нам вдавалося зводити кінці з кінцями. Від батька, який все більше хворів, ми ніколи ніяких грошей не очікували, та там і ні з чого було. На жаль, ми і самі нічого батькам запропонувати не могли. Так, якісь дрібнички від свята до свята, від недуги до недуги. Останні роки життя були для батька не дуже розкішними у грошовому вимірі. Жили батьки на пенсію, правило в державі було таке: якщо десь щось надруковано, – збірочка, нарис, бо як творчій людині без цього? – пенсію за цей місяць повинен повернути державі. Батько так і робив – на пошту, у віконечко: візьміть, будь ласка, мої 120 рублів, тут ось щось заплатили, нам вистачить...

* * *

Біля будинку нашого – невелике подвір'я. Усе разом шість соток. Батько собі для відпочинку придумував усяку роботу у дворі. Ми тримали кролів. В основному для того, щоб діти знали, що то за тваринка, вчилися доглядати за нею (що ми робили не дуже охоче). Клітки для тих кролів робив батько сам. Їсти ми тих кролів не їли – ну як своє їсти? То ми їх або продавали, привчаючись змалечку до майбутнього життя у ринкових умовах, або кролі від усяких незліченних кролячих хвороб пропадали. Також батько довго наполягав, щоб завести козу. Не знаю, для чого, може, хотів, щоб діти мале домашнє поживне козяче молоко. Та мама проти кози повстала, тож у багатьох дворах кози були, а у нас – ні.

Коли ми усі разом благополучно дожили до „перебудови”, а батько вже дуже хворів і мусив жити лише

на пенсію 132 рублі і на нього, і на маму, і на бабусю, то табу було знято, і кролі пішли в діло. Та й діти вже повиростали.

І, звичайно, як і у всіх тоді на околицях Києва, у нас був і голубник, і голуби, і необхідність періодично відвідувати пташиний базар. Тепер він розташований там само, на Куренівці, і відомий під назвою „Птічка”. На зиму нам там купували щиглика або чижика. Цілу зиму ці пташки у нас стрибали і цвірінькали в клітці на вікні, а навесні ми їх випускали на волю. Для синичок узимку мама на бузку під вікном чіпляла несолоне сало, а у годівнички насипала для пташок зерна.

Інколи ми раннім літом підбирали у лісі пташенят, що випали з гнізд, і намагалися їх вигодувати. Бувало, що виходило. Або приносили додому дорослого птаха з підбитим крилом. Навіть куницю упіймали, що тягла на носі капкана. Скільки всього у дитинстві було цікавого!

Дачу на Десні, в смт Макошине, батько побудував тоді, коли у нього з'явилися онуки. Там наші діти в березі й повиростали, бо нам, їхнім батькам, все було ніколи – робота, навчання. Ми раді були, що діти на літо прилаштовані, а місця там райської краси! Нашим дітям дуже з дідом пощастило. А нам – з батьком. Любили його.

Я не питала, але батько якось мені сказав: „Я знаю, що всі можливості, які мені були надані від природи, я в своєму житті реалізував”.

Багаторічний діабет зруйнував організм, одна хвороба привела за собою іншу. Прожив батько 75 років, та останні роки – це подарунок від дружини, її невтомний догляд, її жертвність.

Важка недуга вивела батька з активного життя, і звичного спілкування значно раніше, ніж відбувся фактичний його відхід. Останні його роки були для нас роками болю за втраченим.

Але... Не сумуймо за тим, чого не повернути, і радіймо тому хорошому, що було. Бо могло і не бути.

ВІРЮ В ДОЛЮ

Коли почалася війна, було мені 19 років. Я закінчувала Кіровоградський медичний технікум. І державні екзамени, і випускний вечір припали на перші дні Великої Вітчизняної війни. Диплом відразу на руки не давали, треба було відпрацювати певний термін за розподілом.

Отримала я диплом вже через багато років після закінчення війни в один з ювілейних Днів Перемоги. Обстановка під час відзначення ювілею була і святковою, і врочистою, і сумною. Наші випускники-медики майже всі пішли добровільно на фронт і майже всі загинули. Одним із перших загинув і наш староста Володя Івашенко.

У липні сорок першого я за розподілом приїхала на фельдшерський пункт села Вітровки Ново-Георгіївського району Кіровоградської області. Початок війни був трагічним для нас, армія відступала, і невдовзі в село прийшли наші військові. І ось на прийом до молодого фельдшера завітав хворий. Поскаржився – болить серце. До скарги поставилась серйозно, хотілось допомогти. Цим хворим був комісар військовооборонного укріплення Віталій Петльований. Такі познайомилися. Вже пізніше він зізнався, що хворобу серця вигадав, аби мати привід завітати до молодого фельдшера. А метою відвідин було знайомство.

31 липня 1941 року, на сороковий день війни, він зайшов і залишив кишенькові видання збірок Байрона і Гейне.

- Если погибнем – останется память.

Та збігло два дні, і у фельдшерський пункт знову зайшов комісар, цього разу з товаришем.

*Майор Віталій
Петльований. Львів.
1948*

*Ольга Іванівна
Петльована. Львів.
1948*

Подружжя Петльованих під Курськом. Червень, 1943

Старший лейтенант Віталій Петльований. 1943

- За семь кілометрів від села німці. Ми залишаємо село і пропонуємо вам виїхати з нами. Допоможемо виїхати звідси.

Голова сільради засумував.

- Наближаються німці. Ми всі йдемо в партизани. Думали, ти підеши з нами. Щоб виїхати з села, треба було дістатися до паромної переправи через річку... Це видавалось майже неможливим. Усі дороги, стежки і під'їзди були забиті біженцями. Чекали евакуації корови, коні, свині, кози – все мекало, іржало, хрюкало, бекало, у відчай кричали жінки і діти. І все це під прикриттям німецьких бомбардувальників. Щоб навести якийсь порядок, комісар Петльований оголосив себе начальником переправи.

Нарешті переправились і ми. А коли висадилися з парому, то побачили, як на щойно залишений берег виїхали німецькі мотоциклісти, а на паром упало кілька бомб.

Згадувати про ту переправу страшно й тепер. Мені тоді пощастило. Я вірю в свого ангела-охоронця, бо не раз за війну дивом залишалася живою.

На другий день ми були вже в Дніпропетровську. Військових розквартирували, подбали і про мене – підселили у кімнату до молодих вчителів. Через кілька днів дівчата покинули Дніпропетровськ і переїхали в село Царичанку. І я з ними. А далі що? Вирішила добровільно піти до військкомату. І от тут, в Царичанці, доля вдруге звела мене з комісаром Петльованим. Несподівано побачивши мене у військкоматі і довідавшись, що я чекаю розподілу, помовчав якихось п'ять секунд, запитав прізвище, бо ж знав тільки ім'я, і пішов до воєнкома.

- Там стоїть фельдшер Яготина. Определіте її в нашу часту.

Повернувся через кілька хвилин.

- Ми забираємо вас з собою.

І направили мене в санітарну роту 109 батальйону УВПС - 203. Комісар частенько навідувався до нашого командира батальйону Юсупова. Подруги помічали і коментували: „Он твій комісар”. Минуло днів 15-20 і комі-

сар оригінально освідчився в коханні. „Виходи за мене замуж. Я человек хороший, не обижу”. Почути таке від комісара... Це було зовсім несподівано. Не пригадую, що від-повіла, але з того пам'ятного дня пройшли разом по життю 48 років.

Відступали під німецьким бомбардуванням через Донбас до Дону, будуючи по дорозі відступу доти і дзоти. То були важкі дні. Ворожі бомбардувальники супроводжували наше переміщення і вдень, і вночі. В жовтні 1942 року нас приєднали до 252-ої стрілецької дивізії. З нею ми дійшли до Сталінграда, стали учасниками жахливої за втратами Сталінградської битви. За звільнення міста замполіт Петльований отримав медаль „За відвагу” (на його рахунок підбитий ворожий танк) та „За оборону Сталінграда”. Я – військовий фельдшер 932-го стрілецького полку – теж отримала медаль „За оборону Сталінграда”. Далі була Курська дуга, про неї залишилися страшні спомини. Скількох людей врятували мої руки, руки військового фельдшера... Там же, під час Курської битви, сталася така прикрість. Після артилерійського обстрілу я опинилася в болоті, з якого допоміг мені вилізти санітарний інструктор Степан Крот. Дуже боліла рука, а коли глянула на неї, то побачила, що на руці немає годинничка. Першого в житті годинничка, якого подарував мені чоловік. Отут потекли сльози – не від болю, а від щемкої втрати. Шкодую за тим годинничком і зараз. Далі було звільнення Харкова. Тут ми розшукали маму Віталія, яка під час евакуації жила в селищі під Харковом з онуком Женею, матір якого – її дочку – забрали в Німеччину. Зараз вона мешкає в Ростові-на-Дону, отримує якусь допомогу від них.

Після народження дочки Олі я жила зі свекрухою Марією Миколаївною. Протягом 1944-1945 років ми часто переїздили, рухаючись по території, звільненій від фашистів, услід за наступаючими військами. Намагалися бути ближче до наших частин, це давало надію на зустріч і притлумлювало тривогу за близьку людину, яка була по той бік лінії фронту. День Перемоги ми зустріли в

Чернівцях. Два місяці не знали, чи живий Віталій. Він День Перемоги зустрів у Празі, звідти написав нам листа – першого після Перемоги. Віталій на цей час уже був військовим кореспондентом фронтової газети „Суворовский натиск”. Вжив, мабуть, тому що ми дуже його чекали і молились за нього.

Після війни сім'я наша збільшилась. У 1946-му році народився син Віталій, у 1950-му дочка Ірина. Згодом з'явилося у нас п'ятеро онуків. Правнуків, яких у нас троє, йому не довелося побачити, бо тяжка недуга передчасно забрала його від нас. Ще б жити і жити...

*Сім'я військового. Віталій Петльований з дружиною і дочкою Олею.
Село Стримба, Молдова. 1944*

ДІД ВІТАЛІЙ

(сторінки з автобіографії)

...Пізніше я чесно зізнався собі: кінорежисером я хочу бути тому, що про це бажання можна сказати вголос, а насправді... Насправді я хотів бути письменником, але зізнатися у цьому нестерпно боязко. Дід по маминій лінії був живим якщо не класиком, то достатньо відомим українським письменником. А ще він був патріархальним батьком нашої великої родини. Від нього розходились і до нього ж повертались усі промені людського оточення. Сімейні обіди за круглим столом, колективні походи по гриби, риболовля... Він був для мене тим, кого не називають кумиром, на кого не моляться і кого не наслідують, але без кого неможливо вибудувати систему координат. Я просто любив спостерігати за тим, як він живе: що їсть – кисле молоко, кава; що п'є – коньяк, дуже потроху, але майже щоразу перед обідом; як ходить, як спить, що читає, що говорить, як говорить... Дід був настільки значимим у кожному своєму життєвому порусі, його так усі любили і він був таким незаперечним у своїх якостях, що навіть для наслідування його потрібні були якісь підстави. У мене їх не було. І я зачепився за історію з кіно, тому що легко і наївно, як буває тільки в дитинстві, подумав собі – „хочу бути режисером” – це буде для прикриття, а насправді „буду писати книги”.

„Виходить, можеш написати повість. Сторінок на вісімдесят”, – сказав мені дід, коли я після повернення з армії закінчив свої армійські розповіді. ”Можу, – сказав я, – тільки для чого?” „Справді... Це таке діло. Незрозуміло”.

У юні літа література мислилась мені як форма порятунку. Я так вірив у цю її неочевидну функцію, що був ошпарений у шістнадцять літ вперше прочитаними Сартрівськими „Словами”: „Література, мистецтво нікого і нічого не рятують і не виправдовують. Та лише у цьому критичному дзеркалі людина може побачити своє відображення”.

Нічого так не цікавило мене в житті, як тексти. Спочатку я полюбив романи, потім поезію; трохи пізніше – критику і філософію. Мені здавалось, що ось-ось, ще трохи-трохи – і всередині мене буде побудовано затишний замок, у якому я зможу сховатися на все життя. Гностичний ескапізм літературного типу – не дивина у наших обширах, а їхня особливість. У цьому сенсі я в юності – правдивий, або, точніше, природний син своєї землі.

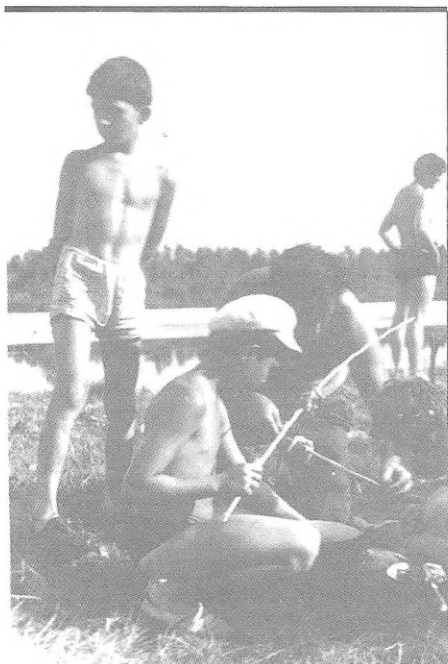
Живий письменник у сім’ї підсилював враження, які справляли книги. Дід був таким же блискучим оповідачем, як Іраклій Андронніков. Ця його грань для мене – як „рапіра”. Але був і „ковпак”. Коли він „туманно” жартував, то я впізнавав у ньому Марка Захарова. Проте зупинюсь, бо справедливо говориться: „Не порівнюй. Той, що живий, непорівнянний”. Його міміка, артикуляція, жести були завжди дуже артистичними і захоплювали своєю чарівністю великі, як правило, застільні аудиторії. Ніколи за його життя не говорили вголос про те, що він був нащадком дворянського роду. Він сам не надавав цьому ніякого значення, був людиною демократичною, відкритою і дуже товариською. Мене завжди дивувало, чому він книги пише українською, а розмовляє здебільшого російською. У цьому була якась таїна, що інтригувала мене ще більше. Та найзначущішою його якістю було успадковане від класичної російської традиції заступництво. До діда нерідко приходили якісь люди і просили допомогти. Приходили за порадою або просили сприяння. Одна історія (у роки боротьби з приписками), у якій йому вдалося витягти – в прямому значенні цього слова – людину з тюрми, отримала широкий розголос. Сусіди, які не читали його книг, поважали його в основному за вчинки такого роду.

Зупинка на шляху. Чернігівщина, весна, повінь...

*Віталій Іванович з онуком
Олексієм. Макошине. 1977*

*Онуки В.Петльваного Ярослав та
Антон з батьком В. Пугачем.
Шашлик в березі над Десною. 1975*

Десна. Онука Антон і гуси. Макошине. 1977

Восени 1984-го йому на стіл лягли судово-криміналістичні фотографії вбитого в армії сусідського хлопчика Сергія. Військові, зрозуміла річ, провели справу як суїцид, але Сергієва мати, яка до того втратила від хвороби ще двох своїх дітей, у відчаї розпочала самостійне розслідування, і через роки довела справу до суду: усі винні були покарані. Вона прийшла до діда по допомогу, бо розуміла, що багато які кабінети відчиняться легше і швидше, якщо до справи долучиться відомий письменник. Але дід цього завдання не виконав. Його після цієї зустрічі розбило безумство. Чи то розповідь матері потерпілого разом з фото справили на нього таке руйнівне враження, чи щось своє, давнє, згадалось і відгукнулось нестерпним болем, чи він уявив раптом, що скоро іти до армії нам, його онукам; і, можливо, вжахнувся, що нічого не змінилося...

„Ні на що не розраховуй у житті. Розумних людей дуже мало”.

З дідом пов'язане найбільш вражаюче мое потрапляння в майже платонівську пастку (натягнута аналогія з „Печерою”).

Від кінця сімдесятих і до середини вісімдесятих він, з кожним роком все більше і більше, говорив під час чергових „грибних” прогулянок у лісі, що „так, у цьому році грибів ще менше”. У його кошику дійсно грибів щороку ставало все менше, я вирішив, беручи до уваги його скарги, що гриби – це вимираючий вид. Ми навіть кілька разів відмінили поїздки до лісу, коли зранку була погана погода, і „згадували”, що грибів-то, насправді, вже й нема.

І як я мало не зомлів, коли він перед смертю майже осліп і бабуся мені сказала, що останні десять років він втрачав зір усе стрімкіше!

І классер я наш гортав після його смерті зі смутком, блукаючи поглядом поверх зображень і згадуючи його розповідь про те, що він також збирав у дитинстві марки, але одного разу все припинилось: пішов до армії, мама альбомний папір пустила під запіканки – іншого не було, а марки змахнула, як мух.

ДО 90-Ї РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВІТАЛІЯ ІВАНОВИЧА ПЕТЬЛОВАНОГО

Віталій Іванович пробув разом з людьми на землі всього 75 років!

Завжди сумую, що так мало!

Його ж самого, вболіваючого за скороминущість людського буття, не пригадую...

Що привертало людей до нього відразу ж – це привітна усміхненість відкритого доброго обличчя, впевненість широкого лоба та спрямованість на швидку ходу тіла. Люди мало що встигали сказати йому. Він говорив за них сам. Поставивши, зазвичай напівжартома, уточнююче запитання, він починав розповідати історію людини, яка зачаровано слухала про своє минуле, сьогочасне та майбуття...

Ми слухали його за сніданком, після обіду та за вечерею, на святах, в дорозі чи на перепочинку, за-тамувавши подих, навіть якщо йшлося про вже відомі сюжети, – нові деталі, кольори, інтонації, вставки – це були майстерно виписані полотна життя-буття. І завжди хвилювало відчуття наближеності до творячого чаруючого слова. Так нескінченно довго можна слухати дужі хвилі моря чи дивитись на вируючу ріку...

Чи не найсильніше враження на мене справляла багато разів переказана притча про комісара полку, який сховався у багні, аби не віддати життя фашистам, що наближались.

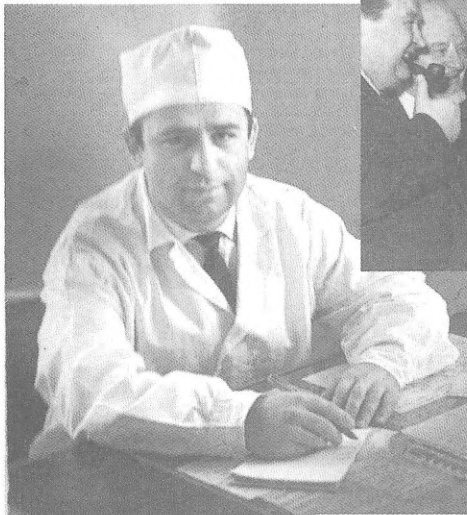
Вистражданим мною гаслом з тої притчі стало на довгі роки – „Життя понад усе”! Вистражданим, бо отрута нехтування життям – заради ідеї, держави, партії – проникла у всі куточки моєї юнацької свідомості, з якою я

увійшов у свої 20 до сім'ї Віталія Івановича і пробув разом з ним наступні 24 роки.

Віталій Іванович був гегемоном сім'ї, головні ритми якої визначались ритмами його діяльності, настрою, обставинами. Пригадую глибоке задоволення, відчуття радості, коли разом з Віталієм Івановичем вдавалося зробити щось, ним задумане. Чи то була траншея для газопроводу на протилежний бік вулиці Сошенка (при цьому він встигав розповісти про маркшейдерські таланти брата Ольги Іванівни), чи виготовлення віконних рам або паркану для дачі в Макошино, чи зарядний пристрій для акумулятора... Це була справді радість, і насамперед тому, що його очі світлішали після завершення роботи, і веселий настрій від усвідомлення заробленої вечері заповнював мою просту душу. Мені саме звідтоді у радість робити самотужки щось для дому, а не наймати когось.

Гриби, риболовля, спілкування з природою („Наталка”, Макошине, ліси)... Чи варто (та чи й можливо!) передати захват душі й тіла тією красою життя, яку відкривав і створював для нас Віталій Іванович? І зараз в очах – гора білих грибів, назбираних нами під густою опалогою хвою, – біля мікроавтобуса, яким він вивіз нас (Ольга Іванівна, Антон Олександрович (Лакатош), Майя Романівна (Лакатош)) до якогось білоруського лісу. Я так і не зміг більше ніколи туди потрапити, як і до незвичайного смарагдового озера з багрянистим дном також десь на Білій Русі, куди Віталій Іванович одного разу завіз нас рибалити разом з Вітею та його товаришем. Лише йому відомими шляхами приїздили ми на його всюдихідному авто на нові й нові плантації помаранчевих красноголовців на зеленому мосі або пухнастих фонтанів опеньок, що росли поміж прокладених кабанями борозен...

У його серці і розкладі часу не могло не бути місця для дії заради допомоги чи то близьким рідним, а чи й випадково зустрінутим... Помчав із життя у свої 35 капітанських військово-повітряних років мій старший брат, моя гордість, зоря і надія сім'ї нашої Володимир Пугач. Саме завдяки турботливій підтримці Віталія Івановича Володина сім'я з

*Лікар Антон Лақташ.
Київ. 1969*

*Віталій Петльованій (другий
ліворуч) у колі колег по перу*

Віталій Петльованій. У своїй стихії

*Вдала риболовля! Онуки Віталія
Петльованого Антон і Ярослав
з батьком Валерієм Пугачем.
Макошине. 1976*

далекого калузького Воротинська вже майже 40 років живе поруч зі мною, в Києві. Я глибоко вдячний пам'яті Віталія Івановича за цю збережену і дорогу для мене лінію долі. А моя, паралізована нескінченими втратами, Мама теж починала своє нелегке (чи й було воно в неї, світлої, коли-небудь легким?) київське життя (завдяки добрій душі й Ольги Іванівни) в величезному будинку Віталія Івановича.

Зазначу – цей дім уособлює одну з дивовижних метаморфоз, які мені довелось спостерігати довкола себе. За життя Віталія Івановича дім на вулиці Сошенка, 32 був для мене (та і для всіх) справжнім багатопверховим палацом. Простора вітальня-веранда, повна смачних страв кухня, незліченна кількість спальних кімнат, де могли перепочити чимало втомлених чи то далекою дорогою, чи горілчаною щедрістю Нового Року, святий робочий кабінет... А вже не стане слів про ту безмірну вітальню... Скільки ж там вміщувалось людей за нескінченим столом, щедро всіяним смачними кільцями пахучої домашньої ковбаси, паруючої картоплі, таки шляхетними бутербродами з червоною ікрою, присипаними приваблюючою зеленню, як і писані глиняні мисочки з білими грибами та опеньками, що мали за сусідів гордливі купи пляшок коньяків, горілок, вин... Веселі і дотепні тости та анекдоти або жваві дискусії змінювались гучними піснями, що відлунювали в далеких куточках урочища “Кинь грусть”, а потім обов'язкова перерва перед десертним столом – прогулянка до лісу чи просто по снігу, з піснями та гумором. “О Ріо-де-Жанейро! О Ріо-де-Гранде...” – з таким захватом і щирістю співав Віталій Іванович ці строфи разом з Антоном Олександровичем¹ та Майєю Романівною, що я вбачаю в тих піках доби відображення фантастичної можливості трансляції в часі і просторі – вони таки перелітали тоді і в Ріо-де-Жанейро, і в Ріо-де-Гранде!

Ще про великий дім Віталія Івановича... Коли до мене стали приїздити зарубіжні гості, інтуїція дипломатичної тактики підказала єдино правильне вирішення представницької частини прийому: вести в гості до Віталія Івановича! Хто там тільки не знайшов цікавий і високий світ думок українського інтелігента! Президент Польського

Фізичного Товариства Здіслав Вільгельмі – знайшлися спільні знайомі і з Війська Польського, жваво дискутували картини “Сирени з мечем” та постаті Сікорського чи Ярузельського... “Польські” розповіді Віталія Івановича захоплювали і фізиків Ягеллонського університету Кшиштофа Квятковського та Річарда Збігнева... Та й директору Інституту ядерної фізики з Амстердаму К. де Ягеру, професору з Нью-Йоркського Політехнічного Інституту П.Столеру, професорам з Москви В. Комарову та А.Поповій зовсім не хотілося залишати гостинний дім і чарівну атмосферу спілкування з Віталієм Івановичем. Той високий рівень прийому на Сошенка, 32 зобов'язував моїх гостей на організацію адекватних високих прийомів: як родича Віталія Івановича за кордоном мене приймали по-королівському і в прямому, і в переносному значенні: король з королевою Швеції, президенти і директори наукових центрів багатьох країн, а в Японії влаштували навіть найвищу церемонію чайного пиття – обслуговували гейші з вищого світу.

Філософія буття... Наприклад, про віддаленість зірок Віталій Іванович казав: тут щось не так навимірювали фізики. Не може, не повинно бути, щоб оті тисячі недосяжних для людини світлових літ розділяли її цікавість і можливість! Він наполегливо твердив, що сучасні вимірювальні прилади просто блукають по спіралях Всесвіту, а прийде час, і людство знайде прямі й здійсненні шляхи до найвіддаленіших зірок!

Він взагалі вважав, що немає нічого недосяжного. Треба лише захотіти з мрійною силою! Своєю силою Віталій Іванович надихнув мене на сприйняття влади та тих, хто її займає, як явищ пересічних. До нього приходили за порадою-розрадою і контр-адмірали, і завідділами ЦК, і секретарі райкомів та директори заводів, письменники і вчителі, близькі й далекі родичі та й просто зустрічні на шляхах життя... Приходили, бо відчували його причетність до влади – справжньої влади над життям! Поради, листи до виконавців місцевої влади, телефонні дзвінки, виступи по радіо, телебаченню, статті в газетах – все те лягало на те-

рези долі тої чи іншої людини, і добрій людині завжди стало легше і світліше жити.

Він впізнавав у людях їхню суть чи не з першого погляду. Якось, дуже давно, в Будинку письменників була зустріч з відомими і знайомими мені фізиками-ядерниками. Мене, звичайно, аж розпирало від гордощів: нарешті і з мого боку – достойне представництво перед Віталієм Івановичем! Як же я був здивований, коли вже після офіційних виступів він заспішив додому, замість того, щоб, як я сподівався, завітати разом із гостями до підвального “Енею” та там пофілософствувати... Короткий погляд у мій бік, усмішка й хмикання:

“Нема про що балакати!” Роки, які сплинули, підтвердили його вердикт – таки сіренькі були, хоча й доктори наук.

Він часто розповідав нам про політичні події, про зустрічі і пригоди з історичними особами. Розповіді його були глибокими, втаємничено-цікавими, бо розповідав він про пізнане-пережите, як рівний або вищий за тих, про кого говорив. А розповідав Віталій Іванович про Сталіна, Хрущова, Семичасного, Гончара, Бажана... Яскравими були розповіді про воєнні пригоди (знаменита переправа через міст, коли він прийняв командування на себе!), про сусідів та їхні рідні краї {Галайки – Юхима Юхимовича та Тетяни Савелівни (родина Йосипенків – О.П.)}. Любив подорожувати і привчав нас цікавитись стародавніми містами (Новгород-Сіверський, Мена, Чернігів), незвичайними людьми та їхніми вчинками: був то зоопарк в Мені чи доля не згодних із владою, які десятки років переховувалися в деснянських плавнях.

Особливим було його ставлення до Лакотошів, до Антона Олександровича. До більшості людей Віталій Іванович ставився дещо зверхньо, поблажливо, із посмішкою (я не помічав, щоб хтось ображався). Цього ж молодого мудреця-цілителя з Закарпаття, ангела-хранителя його старшої доньки та онуків, він з перших днів знайомства поставив на рівень із собою, і, мабуть, саме через це я вже ніколи не зміг по-іншому звертатись до майже рівного за віком, як на

подвійне ім'я та по батькові. Вони могли посеред вечірки, чи весілля, чи просто обідів разом, яких, на щастя, було чимало, годинами вести бесіди про щось лише їм відоме. І як разом з ними було хмільно-весело, – з високими думками і відчуттями аж до “гусячої шкіри”!

Я певен, що пам'ять людська вічно триматиме образ Віталія Івановича, світлої людини, буття якої буде надихати відчуттям щастя життя і нас, і прийдешні покоління.

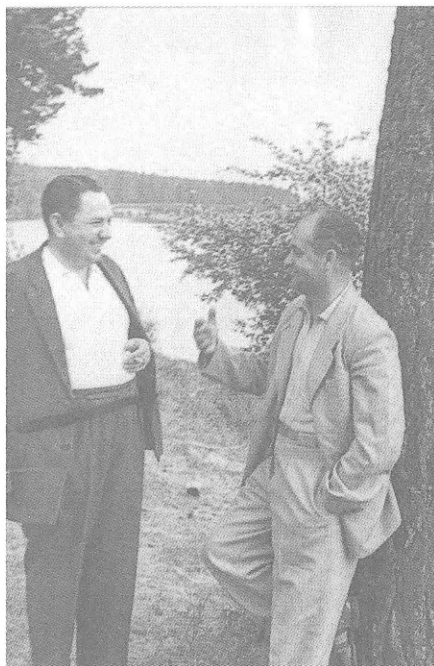
22 грудня 2004 р.

(Footnotes)

¹ Сина Антона було названо на честь лікаря Лакатоша А.О.

М. Т. Іщенко (праворуч) і В. М. Пугач в Макошині в березі Десни. 1978

*Зустріч на батьківщині. Вінниччина,
Віталій Петльованич праворуч.
Близько 1970 року.*

МІЙ ДЯДЯ

Свого дядю я пам'ятаю десь років з десяти. Це було ще і до його служби в армії, і до війни. Мешкали ми тоді в селищі Карачівка під Харковом. Селище наше, на відміну від індустріального міста, було привітним і затишним, навколо росли розкішні ліси та діброви. Дядя Вітя дуже любив природу, тож частенько приїздив до нас із Харкова відпочити. Він був зятим і пристрасним грибником, ідучи по гриби, завжди брав мене з собою. А як потрапимо до лісу, то це вже на пів дня. Гриби він збирав не так, як усі. Знайшовши гриба, розглядав його, милуючись, і лише потім клав до кошика. І так з кожним грибом.

Людиною був дуже веселою, товариською, любив жартувати. Іноді він приїздив до нас зі своїми друзями, молодими харківськими поетами, письменниками. Найчастіше – з поетом Миколою Нагнибідою. Душею компанії був завжди мій дядя. Він мав у запасі безмірну кількість різних історій, жартів, анекдотів. Завжди багато говорили про поезію.

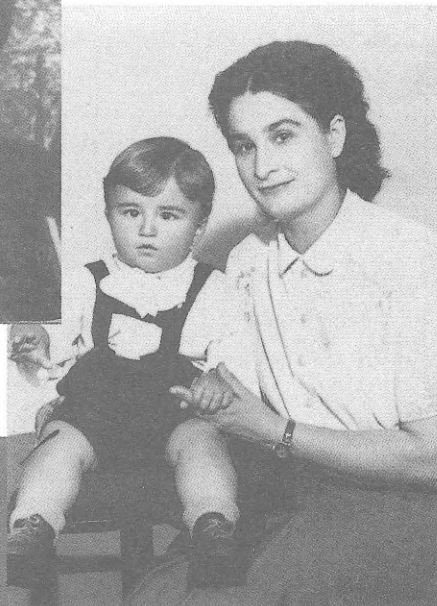
Мій дядя був хорошим сином і братом. Таким він залишився і після війни, вона не обпалила його душі.

Пам'ятаю, як вже по війні він приїхав до нас у голодний і холодний Харків і забрав мене з сестрою (Наташа – дочка батькової сестри Надії – О.П.) до себе у Чернівці, де у той час була редакція їхньої військової газети. Нас добре прийняли в сім'ї дяді Віті, зокрема його дружина і бойова подруга Ольга Іванівна. Підготували нас до школи – купили одяг, взуття. Нас одягли, взули і послали вчитися.

Коли родина дяді Віті переїхала до Києва, то він подбав, щоб і ми були десь поруч. Тож допоміг нам побудуватися в Ірпіні під Києвом. Мій батько дуже цінував

*Віталій Петльований з сестрою Любою.
Львів. 1949*

*Сестра Віталія Петльованого
Надія з сином Андрієм
Аліфановим. 1952*

*Племінниця Віталія
Петльованого Валентина
Сидорова з матою. Чернівці.
1946*

*Діти сестри Надії Євген і
Наталка. 1952*

спілкування з дядею, тож мало який тиждень проходив для нього без відвідання Києва. Їм завжди було цікаво разом і було про що поговорити. Якби то все та й записати... Теми були, звичайно, політичні. Десь від часів Будьонного і до останніх повідомлень по радіо. Діставалось, як кажуть, на горіхи багатьом, шкода, що вони, „герої” їхніх обговорень, того не чули.

Ми і наші сім'ї завжди відчували його любов і турботу. Дуже любили його і згадуємо тепер про нього з теплотою.

Мати В.Петльованого
Марія Миколаївна
з дочкою Любою і
онукю Валентиною.
Қарачівка під
Харковом. Травень,
1937

Віталій Петльований на строковій службі в
РСЧА (Чапасььька дивізія). Лубни. 1936

Батько В.Петльованого Іван
Маркович з дочкою Любою і
онукю Валентиною. Қарачівка під
Харковом. Травень, 1937

ДЖЕРЕЛО ДОБРА

Далекий 1943 рік. Кіровоградщина. Рання весна. Під натиском радянських військ німці поспіхом відступають, залишаючи за собою зруйновані міста і села із заляканими, змученими та голодними людьми.

Наша сім'я, а це мати з тринадцятирічною донькою та десятирічним хлопчаком, тобто зі мною, мешкала на той час у селі Верблюжка, що неподалік від станції Куцівка. Німці щойно покинули наше село. Раді визволенню люди повиходили зі своїх домівок, повилазили з підвалів, де ховались, і обмінювались новинами. Моя мати разом з моєю сестрою порались біля хати, а я в гурті однолітків їздив на саморобних ковзанах по вузькій вулиці, де після великих снігів утворилося справжнє льодове поле. По нашій вулиці навіть улітку рідко хто їздив, а тут... Підбіг до мене товариш Микола, смикнув за рукав і кричить: „Дімо, дивись! До нас хтось їде...”

І справді. Всі четверо хлопців, переставши пустувати, з подивом спостерігали, як вулицею в наш бік ішла пара коней, запряжених в безтарку. Кіньми керував червоноармієць-погонич, поруч йшов ще один військовий. Колеса безтарки постійно провалювались у льодові рівчаки, та коні, припадаючи на поранені передні ноги, витягували візок і разом з військовими повільно наближались до нашого гурту. Ось невідомі зовсім близько. Тим другим військовим був старший лейтенант – середнього зросту, одягнений у білий кожушок, з командирською планшеткою через плече.

Порівнявшись із нами, офіцер привітався і запитав: „Хлопці, де тут хата Яготіної Насті?”

Від несподіванки я здригнувся і несміливо наблизився

до офіцера. Адже Яготіна Настя – це моя мати. Не давши мені опам'ятатись, він звернувся до мене:

– А ти, хлопче, часом не Діма?..

Я ще ближче підійшов до незнайомця.

– Так... – відповів я, відчувши, що по спині ніби мурахи поповзли.

– От і добре. Тоді веди і показуй, де живе твоя мама.

У мене ніби крила вирости. Підстрибуючи, в супроводі здивованих товаришів та під зацікавленими поглядами сусідів, побіг до свого двору, показуючи дорогу прибулим.

Заїхали на подвір'я. Мати була в хаті. Я зайшов першим. Старший лейтенант, котрий мені вже сподобався, переступив поріг услід за мною. Мати поралася біля печі. Почувши стукіт, озирнулася і збліднувши чомусь, присіла на ослін. Можливо, подумала, що військовий приніс нам звістку про загибель на фронті чоловіка чи дочки (адже пошта не працювала), і з мовчазною тривогою дивилася на несподіваного гостя.

– Не лякайтесь, – бадьоро звернувся до матері незнайомий офіцер, – я чоловік вашої Олі. А звать мене Віталій...

Почувши такі слова, мати підхопилася, заплакала від несподіваного щастя і кинулась обіймати зятя.

Через деякий час, обережно звільнившись із обіймів знайденої тещі, гість дістав з кишені листа.

Доки мати, витираючи сльози радості, читала нам дорогого листа від сестри (Оля у 1941 році після закінчення медичного технікуму добровільно пішла на фронт, і протягом двох довгих років нам нічого про неї не було відомо), зять удвох з помічником-бійцем внесли до хати два мішки з пшеницею. Як виявилось потім – вихопили те зерно з елеватора, який підпалили, відступаючи, німці. Такий подарунок! Розгублена мати не знала, де посадити дорогих гостей, і, щось готуючи на стіл, весь час розпитувала, розпитувала... Зять ґрунтовно їй відповідав, згадуючи і про знайомство зі своєю дружиною, і про непрості дороги війни.

Дмитро і Марія Яготіни. Львів. 1949

*Діти Віталія Петьованого Оля і Віталій з
маминою сестрою Марією Яготіною. Львів.
1949*

*Віталій Петльований в гостях у теці Анастасії Ісидорівни
Яготіної. Справа наліво Дмитро Ягтін, Марія Русина
(Яготіна) з сином Сашком. Могилів-Подільський. 1962*

Непомітно збігло кілька годин. Широ подякувавши матері за вечерю і гарячий чай, заварений на вишневих гілочках, Віталій Іванович заспішив у дорогу, наздоганяти свою військову частину.

Усією родиною проводжали дорогих гостей за село, а повернувшись, ще довго згадували приємні години неповторної зустрічі.

Ось так відбулося наше перше знайомство з родичем, тоді військовим кореспондентом, а згодом – відомим українським письменником Віталієм Петльованим. Чутка про те, що Настю відвідав зять з фронту, швидко облетіли все село. Почали приходити сусіди і давні знайомі. І кожному, хто приходив до нашої хати, мати вдіяла трохи дорогоцінного зерна, бо й у нашої сім'ї, і в односельців позаду були важкі роки окупаційних злиднів і голоду.

...Минуло багато років, але ще й тепер, коли в селі збираються старі люди поговорити про лихоліття війни, неодмінно згадують Настиного зятя, котрий допоміг і тещі, і багатьом селянам у ті важкі дні після звільнення села. Після закінчення Вітчизняної війни сім'я Віталія Івановича жила у Львові. У званні майора він працював кореспондентом військової газети „Сталинское знамя”, одночасно займаючись літературною творчістю.

Життя в ті роки було непросто. Та будучи Людиною, як мовиться, з великої літери, він не міг залишатися байдужим до долі інших, тим більше родичів. Маючи своїх трьох неповнолітніх дітей, взяв у свою сім'ю спочатку мою сестру Марію, а згодом мою матір і мене, одинадцятирічного. Жили однією дружною сім'єю. Минуло кілька років, і за підтримки Віталія Івановича ми з сестрою здо-були освіту і, як-то кажуть, вийшли в люди.

Безкорисливо допомагати людям за скрутних обставин було невід'ємною рисою характеру цієї талановитої, непересічної особистості.

Як не зникає вода в цілющому джерелі, так з роками ми не бідніла добротою його щедра душа.

Знаю випадки, коли за його ініціативи переглядалися судові справи, за якими свого часу було винесено неспра-

ведливі вироки. І правда перемагала.

У серцях багатьох своїх родичів, друзів і просто знайомих Віталій Іванович назавжди залишиться взірцем мудрості, добра, порядності та справжньої людської гідності.

*Проблеми з карбюратором
на сільській дорозі*

Після ремонту

*Віталій Петльований (попереду).
Селище Макошине Менського району
Чернігівської області*

ПРИВІТАННЯ СПІЛЧАН ДО 50-РІЧЧЯ ВІТАЛІЯ ПЕТЬЛОВАНОГО

ДОРОГИЙ ВІТАЛІЮ ІВАНОВИЧУ!

Президія Спілки письменників України, всі Ваші друзі по перу сердечно здоровлять Вас з ювілейним святом — п'ятидесятиріччям від дня народження.

Свої перші поетичні твори Ви присвятили людям 30-х років, будівникам соціалізму, героям-сучасникам. Ваш творчий дебют в жанрі прози припадає на буремні роки Вітчизняної війни, коли в фронтовій пресі друкувалися Ваші правдиві розповіді про мужність і звитягу захисників Радянської Батьківщини.

Змужнівши і здобувши немалий досвід на дорогах життя, Ви в повоєнний час активно працюєте в українській літературі. Книги оповідань і нарисів, романи і повісті, видані протягом післявоєнного двадцятиліття, сприймаються як письменницький звіт про бачене й пережите. З приємністю відзначаємо сьогодні, що всі Ваші нові твори пройняті бажанням письменника-комуніста боротися за виховання людини високої мети, героїв душевно красивих, до кінця відданих народній справі. Свідчення цьому — книги про наше радянське життя, а також роман „Аміо“, що ушляковує героїку революційної боротьби в Іспанії.

Ми знаємо Вас не тільки як автора численних творів і публіцистичних виступів у пресі. Ви завжди сумлінно ставилися і ставитеся до громадської роботи, віддаючи їй багато енергії і завзяття.

Бажаємо Вам, дорогий Віталію Івановичу, доброю здоров'я, довгих літ життя, щастя і наснаги до праці.

Президія Спілки письменників України

М. Савченко
В. Рогошин
Н. Забрєбєльський
Ванда
М. Черемиса

Віталію Івановичу
Вадим Собор
Олександр
Ігор Бєдєнко

ВІТАЛІЙ ПЕТЬОВАНІЙ

На війні був кореспондентом. Сталінград, Корсунь-Шевченківський... Під Корсунем застудився, тяжко захворів і приїхав до Києва.

Я знав його не один рік. Він був доброю людиною і завжди про когось піклувався.

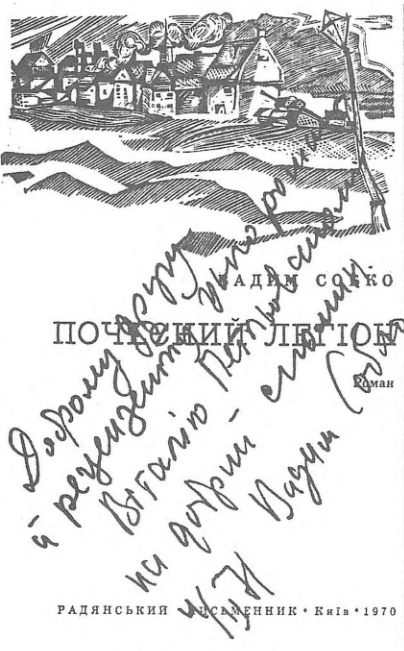
Десь на Чернігівщині, в полі, збудували завод сільгоспмашин. Завод простоював, а директор (мова йде про Дубового Володимира Дем'яновича, зараз живе в смт Макошине - О.П.), молода ще людина, платив гроші робітникам, аби не розбіглися. Директора засудили за розтрату. Куди лише не ходив Віталій - скрізь відмовляли.

Прийшов порадитися. Допомогти могла тільки Верховна Рада, тож і написали ми до неї клопотання, де розповіли про засудженого і мотиви скоєного злочину. Підписати його мав депутат, бо інші клопотання розглядалися лише по відбутті половини терміну ув'язнення. Пішов Віталій до відомого прозаїка, депутата Верховної Ради, той пообіцяв підписати й залишив клопотання у себе. Кілька місяців те тягнулося, аж поки у свіжоспеченому романі не з'явилося те клопотання окремим сюжетом. І тільки.

«Андрійовичу, що ж робити?» - питав засмучений Віталій. Написав я нове клопотання, розповів цю історію тодішньому Прокурору Республіки П.Осипенку, він звернувся до Верховної Ради і засудженого помилували. Радів Віталій, як за брата рідного.

Кінець життя його був жахливий — втрата зору, інсульт з тяжкими наслідками... Іноді телефонувала дружина: «Поговоріть із ним. Він вас послухає».

Стільки вже років минуло. А й досі, як живий...

ДАРОМУ ВІТАЛІО ІВАНОВИЧУ
І РЕКОМЕНДУЮ
ВІТАЛІО ПЕТРОВИЧУ
І ДОПРИСТАВНИК
ІВАНОВИЧУ

РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК • Київ • 1970

Автограф Вадима Собка

НИКОЛАЙ СТРОКОВСКИЙ

Дорогому
Віталіо Івановичу
Петровському
с благодарностью
за добрі слова —
от Васи Собка.

РОМАН
В
РЕПОРТАЖЕ
И
ПОВЕСТИ

ЧЕЛОВЕК
НА РАССВЕТЕ

Київ,
З.І. 70

«РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК»
КИЕВ — 1969

Автограф Миколи
Строковського

Щановному
Віталіо Івановичу
на добрий вечір
з думою
НАД ВОГНЕМ
Микола Собка
8.7.68р

ВИДАВНИЦТВО
ЦК ЛКСМУ
«МОЛОДЬ»
КИЇВ 1968

Автограф Миколи Сома

Іван
Стаднюк

ВОЙНА

роман
Дорогому Віталіо Івановичу
Андрію Кейльовському,
с закорделою дружбаю и
с самими добрыми помы
пакызми, — на паказе и с
низким поклоном всеї ея
славою династіи во главе
с Ольгой и Михайлом, — от ав.
Тера.

Ордена Трудового Красного Знамени
ВОЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
МИНИСТЕРСТВА ОБОРОНЫ СССР
МОСКВА — 1974

Київ, Соц.
Технік.видав.

Автограф Івана Стаднюка

СПІВЕЦЬ ВЕЛИКОЇ ПЕРЕМОГИ

З Віталієм Івановичем Петльованим ми познайомилися в перші післявоєнні роки у Львові. Він тоді працював у редакції газети Прикарпатського військового округу, а я – в обласному видавництві „Вільна Україна” редактором і був обраний секретарем партійної організації.

На той час у Львові було вже чимало літераторів-початківців: Анатолій Дімаров, Григорій Тютюнник, Петро Інгульський, Ангеліна Буличова, а коли вийшла моя збірка оповідань „Ясні шляхи,” до цього гурту приєднався і я. Але серед усіх нас найактивнішим був Віталій Петльований – часто виступав на письменницьких зборах, у різних колективах, у засобах масової інформації. Він, автор книг „Хотинці”, „Сурми грають зорю”, „Плече друга”, „Спомини ратного поля” і багатьох інших творів, був добрим порадиником. Пригадую, коли вийшла моя збірка оповідань „Ясні шляхи”, Віталій Іванович першим порадив мені подавати заяву в СПУ. Що я незабаром зробив і був прийнятий до Спілки письменників у червні 1953 року.

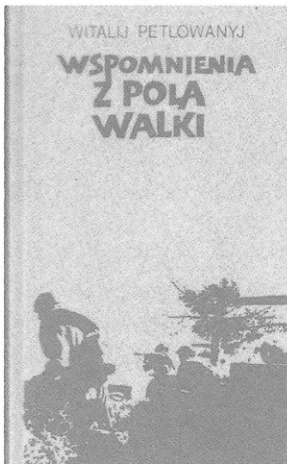
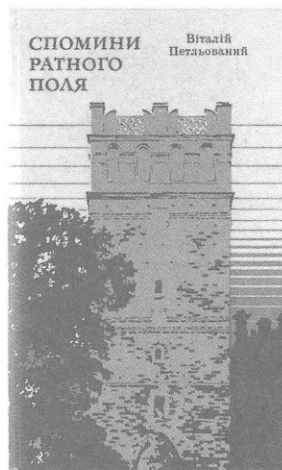
Восени 1959-го Уккредіо призначило мене своїм кореспондентом по Вінницькій області. А в 1971 році утворилась Вінницька організація СПУ і мене було обрано її керівником. І знову В.І. Петльований одним з перших привітав мене з цієї нагоди. Отже, він для мене незабутній.

Остання наша зустріч відбулася в Києві. Ми разом вийшли зі з'їзду письменників, на якому О.Т. Гончар подав заяву з проханням звільнити його з посади керівника Спілки. Ось тоді В.І. Петльований мені довірливо сказав, що О. Гончара примусили подати таку заяву...

Все це незабутнє. Я завжди вважав і вважаю, що Віталій Іванович Петльований заслуговує на вічну пам'ять, і було б добре, якби навіть тепер йому було присуджено якусь почесну літературну премію.

Віталій Петльований (другий праворуч) у військовій частині на обговоренні книги "Спомини ратного поля"

Обкладинка книги "Спомини ратного поля", виданої у Польщі

Віталій Петльований (крайній ліворуч) біля пам'ятника коменданту Сандомира полковнику Василю Скопенку. Третій ліворуч - син героя Віктор Скопенко. Польща. 1979

ТАКИМ ВІН БУВ

Віталій ПЕТЬОВАНІЙ.

Вітя.

Так його любили називати друзі.

А друзів у нього було – пів-Львова!

Неможливо було не набиватися в друзі до цього життєлюбця. Цієї веселої людини, в якій Бог поєднав талант письменника з неабияким талантом оповідача.

Бо письменники, як правило, народ мовчазний. Письменники не люблять розповідати про життєві придибенції, що трапляються з ними: дивись, ще обкрадуть.

А він щедро розсипав на кожному кроці життєві історії, одна від другої цікавіші, він, куди б не заходив, умить обростав захопленими слухачами, що до сліз реготали з його блискучих дотепів.

Частенько заходив і до нас, у видавництво, де я працював головним редактором. І мій кабінет вмить наповнювався народом:

- Петьований прийшов!

І тоді директор видавництва, який не міг нікого докликатись, тихенько лаявся:

- Знов чорти принесли!

Йшов до мене: всіх розігнати по робочих місцях – і не зчувавсь, як сам заслуховувався цього дотепного „чорта”.

А Віталій, як ніхто, умів ще розігрувати. Друзів. Знайомих. Хто попадеться під руку. Про його розіграші ходили легенди.

Ось один з них. До речі, я мимоволі став його учасником.

Був у Львові поет. Назовімо його Славком. З феноменальною здібністю захоуватися в першу стрічну з першо-

го ж погляду. З пропозицією руки й серця. Тобто негайно мчать під вінець.

Цьому дон-Жуанові було мало львівських дівчат. З кожного відрядження привозив цілий букет наречених.

- Це – стихійне лихо! – скаржився Віталій Петльованний, який їздив до відрядження у Запоріжжя разом із Славком. – З кожної творчої зустрічі – наречена. З обіцянкою одразу ж повести до ЗАГСу – як тільки ця новоспечена наречена добереться до Львова. Уявляєш цих нещасних дівчат... Ні, таки треба провчити цього паразита!

Тут Вітин погляд упав на телеграму, що лежала переді мною:

- Що це?

- Та від чергового графомана. З вимогою негайно видати його опус.

Вітя взяв телеграму. Прочитав, і очі його загорілися:

- Ідея!

Майже вибіг з кабінету і за півгодини приніс мені ще одну телеграму:

- Прочитай!

„Надумалась. В неділю прилітаю до Львова. Люблю. Цілую. Твоя навіки Люба”.

- А чому аж в неділю?

- Треба ж молодому дати час підготуватися до весілля.

- Ти що, сам її вручиш?

- Нема, Толю, дурних. Дав двірничисі разом з п'ятіркою, вона й віднесе.

Вітя пішов. А за три години повернувся: очі його переможно блищали.

- Ключуло. Там така корида, що стіни розвалюються. Особливо лютує матуся. Вона ж його й досі б'є віником.

- Звідки знаєш?

- Від молодого. Прибігав, переляканий на смерть, жалітись... Ох і весілля ж зіграємо! – сміявся потішено.

Весь тиждень Славко мотавсь, як обпечений. Звільнили кімнату, обставляли новенькими меблями. Запасалися їством і питвом: для гостей, що скликали. А Вітя ще й

водив його по редакціях та видавництву:

- Вітайте молодого з одруженням!

У переддень прильоту молодої насів на Славка:

- Ти що ж собі думаєш? А попрощатися з парубоцьким життям? Давай, закупувай горілку і закусь, запрошуй друзів на пікнік.

Дві машини набилося охочих відсвяткувати останній день Славкового життя парубоцького. А на ранок Славко заїхав на таксі за Петльованим: зустрічать молоду.

- А букет? Хто ж зустрічає наречену без букета?

Заскочили на ринок, купили величезний букет. Примчали в аеропорт, побігли до літака, що саме приземлився: Славко за букетом і дороги не бачить. Зупинилися поруч з трапом, захекані, – всі зійшли, тільки Люби немає.

- Спитай стюардесу, може, Любу загойдало.

Стюардеса теж не пам'ятає, щоб якась Люба сідала...

Пізно увечері мені подзвонив Вітя Петльований:

- Боюся зізнатись, що я його розіграв. Він мене вб'є. А мамаша, та точно розтерзає на шмаття...

Славко довго не вітався з Петльованим.

І, диво з див: таки зіграв за тиждень весілля. Одруживсь на львів'яночці, якій морочив голову: не пропадати ж напоям-наїдкам, та ще й кімната для молодят муляє очі.

Таким він був, мій друг Вітя Петльований.

Талановитий письменник, прекрасний оповідач.

2004 р.

Письменники Львівщини (зліва направо): ..., Антон Хижняк, Міхін, Грина Вільде, ..., Віталій Петльований, Злата Каменкович, Володимир Беляєв, Денис Лук'янович, Михайло Бірюков, Антон Шмигельський. 1945

Редакція газети "Сталінське знамя". Другий праворуч (верхній ряд) - В.Петльований., третій - П. Шпирний. Напис на плакаті: Любимий Сталін - счастье народное". Львів. 1950

АНТОН ШМИГЕЛЬСЬКИЙ

ЗОЛОТА
ПОРА

Старому
до Харківську
Віталію Петльованому
Талановитому
Григорію
Антону

ВІДДАВНИЦТВО "ВІЛЬНА УКРАЇНА"
ЛЬВІВ - 1949

25/12
А. Шмигельський

Автограф Антона
Шмигельського

УКЛОНИМОСЯ ПАМ'ЯТІ МАЙСТРА

Життєва біографія Віталія Петльованого схожа на біографії багатьох громадян, його ровесників. Народився в сім'ї службовця у Вінниці. Закінчив трудову школу, працював у колгоспі, потім на заводі, навчався на робітфаці (так називалися навчальні заклади для тих, хто не мав можливості здобути ґрунтовну освіту – робітничі факультети). Далі – вечірнє відділення Харківського педагогічного інституту. Та, окрім поєднання освіти з працею робітника і колгоспника, мав Віталій-юнак ще одне заняття, яке і стало згодом основним, перейшло у професію: він писав вірші й прозові твори. Спершу це були журналістські репортажі й кореспонденції. Потім – образки, новелки-бувальщини на теми довколишнього життя. Друкувався у харківській молодіжній газеті. До початку Великої Вітчизняної багато написати не встиг. І це, як згадував сам, мабуть, і добре, бо його перша збірка поезій „Сурма кличе”, що вийшла друком у 1940 році, мало чим відрізнялася від перших книг молодих авторів, які з'явилися в передвоєнний час.

Його твори вийдуть пізніше, коли письменник змужніє як громадянин. Це буде проза, сповнена пахощів мастила і порохового диму, трунку зрілих пшениць, ніжності мужа і батька. Мужнів і гартувався письменник у труді тяжкому і ризикованому – на фронтових рубежах. Адже між першою книгою поезій і наступною прозовою „Двоє”, що видрукувана у 1947 році, пролягла війна. І пройшов її наш літератор політпрацівником укріпленого району в Карпатах, заступником командира батальйону в боях під Сталінградом, а потім військовим кореспондентом.

Саме в цій його іпостасі вперше й познайомився я з

Зліва направо: Дмитро Луценко, Микола Іщенко, Антон Хижняк, Семен Борзунов,..., Віталій Петльованій, Іван Гончаренко

Віталій Петльованій на зустрічі з читачами у Знам'янці. 1969

ЛЕСЬ МАЗУР
КАВУНИ-
РІД ХЛІБОРОБЬСЬКИЙ

... * ...
 Річницю "Земельний Ріс"
 Петльованійу
 першопрохідцеві "Кавунівський Рід"
 шанувальнику і співчувствуй хліборобства
 праці людини, закоханий в діло
 з новими і цінними
 ідей і цінностей
 Л. Мазур.
 м. Чернівці, липень 74,

Автограф Леся Мазура

Микола Іщенко (ліворуч) на дачі у Віталія Петльованого в Макошині. 1978

В.Петльованим, власне, не з ним особисто, а з його нарисами у „Комсомольской правде” та газеті „Суворовський натиск”: автор розповідав про підземелля Будапешта, де під час визвольних боїв Радянської армії змушене було перебувати багатотисячне населення столиці Угорщини, – у визвольних боях довелося й мені взяти участь у складі 9-ї Армії і лікуватися в лазареті угорського міста Пап аж до закінчення війни.

Особисто ж познайомилися ми з Віталієм Івановичем аж у 1956 році. Повернувся я з відрядження з матеріалом про комсомольців для нашої республіканської газети „Молодь України”. За хвилину до відходу поїзда зі станції Чернівці до купе, в якому я розташувався, готуючись дописати свій репортаж, постукав молодцюватий чоловік, військової виправки якого не міг приховати і ретельно випрасуваний костюм цивільного.

Як ведеться, ми познайомились. Прибулець мовчки вклав свого саквояжа на полицю, сів на позначене в його залізничному квитку місце. Аж через кілька хвилин потому, як потяг рушив, переконавшись, що в чотиримісному купе ми лише вдвох, запитав роздумливо:

– Сподіваюсь, ви слухали?..

Перед тим, як запитати, він не одразу відвів погляд од вікна, в яке дивився незрушно хвилинами, лише вряди-годи позиркуючи на мене. А я тим часом згадав, що в залі, де півгодини тому закінчили читати документи ЦК партії, в яких засуджувався культ Сталіна, – в тій насторожено-пригніченій залі я уже бачив цього чоловіка. Як з’ясувалося потім, його, кореспондента військової газети, що повертався з відрядження, як і мене, місцева партійна влада запросила разом з місцевим активом послухати гірку правду з того горезвісного документа. Враження від наведених у ньому фактів не просто приголомшували, а деморалізували, гнітили, доводили майже до розпачу...

Пригнічений почуттями, я одразу збагнув, про що йдеться.

– Так, слухав, – потвердив із сумом.

Поїзд стукотів на з’єднаннях поскорочуваних війною

Микола Іщенко

МИКОЛА
ІЩЕНКО

Сонячні МЕЖІ

Роман

У Віталію Івановичу,
і Олзі Іванівні, РАДІНСЬКИЙ П
Олі, і Вітійці Ірині
усім Петлюкованим
на добру згадку про
наше знайомство
Віг Микола і Келі
Юри Іщенко

25.11.67р.

Автографи Миколи Іщенка

Микола Іщенко

Твердь

Роман

Олзі Іванівні,
Віталію Івановичу
Петлюкованим -
Люди, якім тільки
я захоплююся,
Круїтам,
яких у нас з Лолою
Кито «Радянський письменник» . 1978
98с. -

на добре, на здоров'я,
на щасття,

Миколи і Юри Іщенко (Іщенко)

рейок, той стукіт спонукав до сповіді.

– Виходить, ми, письменники, також винні в тому, що приховувалось від партії? – чи то запитав, чи то ствердив Віталій Іванович. А в пам'яті моїй постали видані вже в повоєнні роки його книги – „Сурми грають зорю”, „Дівчина з передмістя”, схвально зустрінуті громадськістю. У них письменник відтворював правду життя, зобразивши буденні клопоти, знегоди й негаразди його, прагнення і здобутки простих громадян країни. І ні грама політики. Тож чи винен він, письменник, і я, журналіст, у тому, що приховувалося соратниками вождя з політбюро та урядових кіл?

Прикрість від почутого й скрутність від усвідомлення невідворотності скоеного збудила в мені хвилю спротиву.

– Даремно ви, Віталію Івановичу, – прошепотів я запально, – на себе намовляєте. Література і журналістика – не гра. Якби не відображалось в них життя, то кому були б потрібні і ваші книги, і наші газети, телебачення й радіо? Життя ж творить народ, а ми лиш відтворюємо його звершення своїми засобами. Слово – це й порада, це й критика, це й естетична наснага, й громадська думка. Ось тому й утримують вас і нас мільйонні маси будівничих. А вожді...

Мені стало ніяково виголошувати відомі істини перед митцем, твори якого вже полюбилися масам своєю правдивістю, достовірністю, щирістю й оптимізмом.

Певно ж, він збагнув мій стан, та й був переконаний у своїй непричетності до створення культу особи. Бо вже сам докінчував мою виправдальну промову.

– Так, до вождів, – мовив з усмішкою, – ми не вхожі. Не придворні ж ми Державіні і Жуковські? А вожді... Вождів обирає народ. Правда, не завжди з власного переконання, а й з підказування...

І, зваживши на моє німе запитання, докінчив:

– Підказували не ми!..

Попереду була ціла ніч. І ми не зімкнули очей аж до самого Києва. Говорили про літературу і пресу. Він розповів про майбутні твори – „Сирена з мечем”, „Та це ж весна”, що вже й грубенько виповнили теки машинописними ар-

кушами. Розпитував і мене про літературні плани. Але ж що я міг розповісти обнадійливого? Газетярська праця з численними чергуваннями, відрядженнями та чапіннями над читацькими дописами... На той час я спромігся опублікувати одну-однісіньку книжечку нарисів із стандартною назвою „Становлення” (з прикрістю зізнався, що не зміг протистояти редакторській сваволі і щодо назви, і щодо текстових викручувань).

І все ж та ніч залишиться в пам'яті моїй до кінця моїх днів.

На довіру, якою Віталій Іванович наділив мене, зважившись на несанкціоноване обговорення горезвісного партійного документа, я відповів довірою до його письменницьких порад. Та і як було не повірити особистому досвідові людини, яка не просто здобула освіту, а щоденно збагачувалась знаннями, працюючи у полі, за верстатом, у горнилі війни. Тож я вдячний за пораду Віталія Івановича „ущільнювати час”. Звідти – мої романи, повісті, монографії і захищені без стаціонарного навчання кандидатська і докторська дисертації.

З пам'ятного 1956-го і до кончини Митця ми не поривали спілкування. Особливо жвавим воно було протягом дванадцяти років мого перебування на посаді редактора „Сільських вістей”. У цій газеті видрукувана значна частина документалістики, створеної Віталієм Івановичем за роки його напруженої і плідної праці в літературі. Нариси й документальні повісті Майстра („Конструктори колоса”, „Людина і хліб”, „Безмежнеє поле”, „Новий день починався вчора”) не одноденки. Книгами вони стали популярні серед читацького загалу, і то не лише сільського, а й міського.

Хоч би за яку тему брався Віталій Іванович, – вивчав її всебічно, заглиблювався професійно: чи то були армійські будні, чи окопна правда про минулу війну, чи селянська героїка. Не випадково ж він на рівних обговорював проблеми села з такими новаторами, як В.Ремесло, В.Кавун, В.Тур, М.Посмітний, Ю.Пітра.

Велике щастя для літератора, коли книги його не старіють. Щирість, документальність, проблемність виріз-

няють творчу манеру В. Петльованого. Його новаторство і в тому, що нариси письменника не поступаються майстерністю перед оповіданнями й новелами. Тим-то видрукувані хоча б з комплекту фронтової газети „Суворовський натиск” воєнні публікації не втратили актуальності й по сьогодні. Їх можна – і треба! – опублікувати разом з романами й повістями та листуванням. Адже видані за життя автора „Вибрані твори” в двох томах (вид-во „Дніпро”, 1984), куди ввійшли „Сурми грають зорю”, „Аміго”, „Дівчина з передмістя” та „Антонів вогонь”, становлять лише незначну частину доробку письменника.

Твори Віталія Петльованого житимуть своїм життям, бо вони позначені історизмом звершень попередніх поколінь не тільки українців, а й інших народів нашої планети (тим-то й друкувалися не лише українською, а й мовами інших народів). Саме цим хай притлумлюється біль втрати, після якої залишився в друкарській машинці не додрукований вірною подругою Майстра Ольгою Іванівною останній аркуш чергового твору Нашого Друга.

Уклонімося ж пам’яті Великого Майстра!..

Січень 2004

НАС ЗБЛИЖУВАЛА ВІДСУТНІСТЬ ВАД БАГАТЬОХ

Віталій Петльований... Вперше зустрівся я з ним восени 1950 р. в редакції журналу „Вітчизна”. Як довідався пізніше, Віталій служив тоді в армії десь на теренах Західної України і з’явився в Києві у військовій формі – для мене, який усього лиш кілька літ тому демобілізувався, диво невелике. Здивувало інше: військовий заговорив добірною українською мовою. Та й як заговорив! Десь із М.І.Чабанівського, а не вмовкав ні на мить. Чабанівський більше осміхався, аніж говорив, зате відвідувач не барився заповнити вакуум: не встиг розповісти одну придибенцію з побуту військових чи й цивільних, а вже для іншої готове в нього підґрунтя. І логічно, без всяких натяжок.

Моя присутність у кабінеті завідувача редакції не бралася ним до уваги. Гадав, мабуть, якийсь початківець завітав до найповажнішого часопису Спілки письменників, зачекає. Словесна атака його спрямована була на завідувача редакції. Воно й зрозуміло, він, відвідувач з периферії, он яку дорогу здолав, аби почути, чи прочитав Чабанівський переслану йому поштою повість і яка його думка про неї. Така цілеспрямованість мислі могла зродити обачність: є ж відвідувач, що завітав до редакції перед його появою. І гадки не мав, мабуть, що мине якихось чотири літа, і йому ще з більшим душевним трепетом, ніж нині, доведеться чекати присуду на іншу свою повість – „Дівчина з передмістя”, але з однією одміною: суддею твору буде вже не Михайло Чабанівський, а той початківець, якого він не помітив у помешканні журналу „Вітчизна”.

Може, то лиш примха випадковості, а може, й ні. В усякому разі, доля звела нас із Віталієм Івановичем вдруге

і за дражливих для нього обставин.

Влітку 1954 р. я вперше зайняв посаду старшого редактора видавництва „Радянський письменник” . Мої редакційні висновки на запропоновані рукописи, видно, сподобалися головному редакторові, і він не забарився підсунути мені два конфліктні рукописи: спершу відредагований уже стороннім редактором роман Вадима Собка „Стадіон”, а згодом – і повість Віталія Петльованого „Дівчина з передмістя”. Мені не повідомили, вручаючи рукопис, що повість ця була вже у видавництві і головна редакція відхилила її як таку, що з ідейних міркувань не може бути рекомендована до плану. Петльований не погодився з думкою головної редакції і оскаржив її рішення директорові, а може, і в Спілці письменників. В усякім разі від головної редакції зажадали повернутися до цієї повісті повторно. С.К. Мішура, тоді головний редактор видавництва, либонь, узяв на карб аргументовані міркування молодого редактора, тоді вже кандидата наук, і вирішив скористатися моїми послугами у цій дражливій ситуації.

Петльований, очевидно, був поінформований, що його повість потрапила до рук незалежного, але й принципового редактора. Навідався до мене раз, навідався і вдруге, цікавлячись, чи познайомився я з його рукописом. Видно було, не терпиться чоловікові. Я спершу намагався заспокоїти його: закінчу редагувати рукопис, що на столі, й одразу прочитаю. Та коли він невдовзі нагадав про себе і втретє, відповів дещо підвищеним голосом – мабуть, не в настрої був: „Майте терпець! Я ж сказав: закінчу редагувати рукопис і прочитаю”.

Уявляю, з яким хвилюванням ішов він на розмову зі мною, коли йому повідомили: на вас чекають у видавництві. По обличчю видно було: тремтить душею.

– Вибачайте, Віталію Івановичу, – почав я заспокойливим тоном, – що примусив Вас довго ждати висновку на ваш рукопис, зате, гадаю, не гніватиметесь на мене, коли познайомитеся з ним. Я рекомендую повість „Дівчина з передмістя” до видання.

*Гіна Василівна і Дмитро
Олексійович з синами*

*Родина Міценків на дачі у Олеся
Гончара (другий ліворуч)*

Подружжя Міценків

Досі насторожено-недовірливі очі письменника бризнули сяйвом веселого світла, помітно червонішим стало обличчя, а сам Віталій Іванович заговорив (і не тільки зі мною, а з усіма присутніми в залі) таким збадьореним і невмовкаючим голосом, що тривалий час його тільки й чути було. Моя аргументація необхідності видання повісті „Дівчина з передмістя” переконала головного редактора, директора, твір потрапив до плану і за моєю редакцією побачив світ. Коли ж і преса відгукнулася про повість прихильно, Віталій Петльований і зовсім відчув себе на сьомому небі. Одного дня завітав до видавництва й присів біля мого столу.

– Дмитре Олексійовичу, я запрошую тебе відвідати мою оселю.

– Дякую, але я не зможу прийти.

– Чому?

– Маю безліч справ

– Це ж не в робочий день, у вихідний.

– Тим більше. На мене чекає бібліотека, виписані з інших міст книжки. Та й що подумують про мене, щойно прийнятого на роботу, коли я почну відвідувати оселю кожного з авторів.

– Я не кожний, я особливий.

– Чим? – сміюся.

– Коли б ти знав, як ти виручив мене. Я сказав ото, що запрошую до своєї оселі, а оселі, по суті, немає ще. У тимчасовій хатинці живу з сім'єю. Отримав як демобілізований офіцер ділянку для забудови, заклав фундамент під будинок, вигнав стіни, а далі ні тпру, ні ну, грошей катма. Уся надія була на „Дівчину з передмістя”, а повість цю зарізали, вилучили з плану. Довелося оскаржувати. Долю цього твору вручили тобі. Від тебе залежало все: або пан, або пропав.

– Ну, це приємно, що я виручив вас. Але на цьому, Віталію Івановичу, й поставимо крапку.

– Та ні, не вигадуй. Кажу ж, ти не в робочий день, у вихідний навідаєш мене. А потім... У тебе легка рука, я маю намір садити сад, хочу, щоб ти посадив на моїй садибі пер-

ше дерево.

Він таки умовив мене. І сад ми того дня мало не весь посадили, і познайомився я з його численною родиною, і дружба в нас започаткувалася справжня, в усьому щира, довірлива. Наступного літа йшов я у відпустку. На той час нагодився у видавництво Віталій Петльований.

– Село твоє, як я розумію, на березі моря?

– Так.

– Поїздом їдеш?

– До Мелітополя поїздом. Ось тільки квитка не придбав завчасно. А кримський поїзд завжди переповнений, чи й добуду на потрібний день квиток.

– Петльований подумав мить і потім уже:

– А що, коли я відвезу тебе в рідні краї своєю машиною?

– Ти що? Це ж не в Канів, не на могилу Тараса Шевченка. До моєї Степанівки мало не вісімсот кілометрів.

– Хіба це така вже далеч? Може ж, я теж хочу бодай два тижні покупатися в морі, відпочити після домашніх клопотів і всіх інших стресів.

– Ну, коли так... Коли твоя ласка...

Оскільки ми виїхали не вдосвіта, а дещо пізніше, переконалися: подолати таку далеку відстань протягом одного дня не зможемо, доведеться заночувати. Надвечір'я застало нас поблизу одного з сіл на Дніпропетровщині. Зайшли до однієї хати – замкнена, зайшли до другої – та-кож.

– На роботі люди, – кажу Петльованому, – доведеться зачекати.

Машину ми поставили на узбіччі, ввімкнули радіо, відпочиваємо. Наближається городом жінка. Помітила нашу машину і збавила ходу, зрештою і зовсім зупинилася. А за мить розвернулася на сто вісімдесят градусів і поспішила у зворотню путь.

– Ти завважив, – питаю Віталія, – господиня цієї хати йшла городом додому і, не дійшовши до свого подвір'я, подалася назад?

– Щось забула там, звідки йшла?

– Та ні. Думаю, інша причина. Або сама несла щось недозволене з колгоспу, або чоловік має нести, і вона подалася попередити, аби утримався доправляти додому поцуплене.

Петльований сміється.

– Нас, виходить, прийняли за міліцію?

– Очевидно.

Господиня нескоро повернулася додому і не сама – у супроводі чоловіка. Ми не одразу пішли просити в них дозволу поставити в дворі машину. Лише згодом нагледіли, що господарі вийшли поратися на подвір'ї, й попростували до них.

– Доброго вам дня, люди!

– Спасибі. І вам бажаємо того ж.

– Ми подорожні, – поспішив освідчитись Петльований.

– Їдемо з Києва на берег Азовського моря. Вночі не зважуємося їхати. Чи не дозволите поставити машину у вашім дворі?

– А чого ж, ставте.

– Спасибі. Ми не обтяжимо вас і в машині переночуємо.

– Та чого ж це в машині? – заперечила по якійсь миті господиня. – Заходьте в хату, відпочинете перед дорогою, як належить. До Азовського моря ще далеко.

– А машину не страшно залишати без нагляду?

– Хай Бог милує. Таке у нас ніби не водиться.

Ми посміялися й заїхали в двір, попросили в господині води умитися з дороги, погомоніли з господарем і тільки потім уже пішли до хати. Не встигли скористатися запрошенням сісти, як Петльований угледів на столі книжку і взяв її до рук.

– Ти глянь, Дмитре, – звернувся до мене, – моя книжка.

Господиня застигла посеред хати, дивиться на Віталія подивовано.

– Таке вигадаете, ваша. Це ж я в магазині купила.

Ми з Віталієм засміялися і тим геть спантеличили жінку.

– І давно придбали її там?

– Яке це має значення, давно чи недавно? Я до вашої машини й не підходила, – як могла узяти її там?

– Віталію Івановичу, – серйознішаю я, – паспорт чи посвідчення при тобі?

– Звичайно.

– Покажуй.

Я взяв до рук книжку, показую господині:

– Книжку написав Віталій Петльований?

– Ну, бачу. То й що?

– А кому належить посвідчення і чия персона на посвідченні?

Господиня ще раз кинула погляд на посвідчення, а потім на книжку.

– Ой Боженьки! Вітю, глянь, – звернулася до чоловіка, – це той письменник, що написав повість „Дівчина з передмістя”. Господи! Чи я сподівалася колись побачити живого письменника і де – в моїй хаті!

І забігала, заметушилася господиня. Готувала вечерю і все говорила, як подобається їй повість „Дівчина з передмістя”, як переживала вона за долю Калерії і яка рада, що в неї таки щасливо склалося життя.

– Тепер усе село знатиме, що в нас із Віктором гостював той письменник, який написав повість „Дівчина з передмістя”.

Вечеря пройшла в такій щиросердно-дружній обстановці, ніби зустрілися близькі родичі чи, принаймні, давні друзі. Господар добув із закапелку й поставив на стіл пляшку самогону.

– А це зайве, – застеріг я. – Мій шофер сидітиме завтра за кермом.

– Так то ж завтра! До завтрашнього дня усе витреться. А сьогодні без чарки? Ми з дружиною гадали собі, чия машина стоїть біля нашого двору й чекає на наші душі? А воно свої. Як же це не випити, зустрівшись із своїми людьми?

Полишали ми гостинних господарів зі сходом сонця. Від сніданку відмовилися, сказали, що так рано не звикли

споживати їжу. Тоді господиня мотнулася до хати й винесла нам вузлик із їжею.

– Візьміть оце, поснідаєте в дорозі.

– Та не треба!

– Чого ж це не треба! Дорога до моря неблизька, не раз захочеться поїсти. Тут яйця варені, помідори, кілька пампушок. Та й назад повертатиметесь, заїжджайте. Чули? – кричала вже навздогін. – Обов'язково заїжджайте!

Одразу за селом, на трасі, я зміряв Петльованого збадьореним поглядом і не без вдоволення запитав:

– Сподівався на таку зустріч із читачами?

– І в сні не снилося. Приємно те, що книжка встигла опинитися так далеко від Києва і де: в сільській хаті. Та ще приємніше, що її так близько взяли до серця.

Коли ми виїжджали з Києва, Віталій Петльований підтвердив у розмові: збирається добряче викупатися в морі, поніжитися на сонячній пляжі. А побув у моєму селі два дні і заходився збиратися в дорогу.

– Ти що це намислив? – здивувався я його наміру. – А обіцянка? Невже не сподобалася моя гостина?

– Ну, що ти! Усе гаразд. Приємно було і ласощами твоєї сестри смакувати, і в морі викупуватися, і понад морем вечорами прогулюватися. Але мене жде родина, усе ще не впорядкована садиба, недобудовані кімнати.

Вмовляння не допомогло. Не можу сказати, що приємно було отак негадано проводити товариша. Довелося заспокоювати себе: обіцянка Петльованого скористатися нагодою і покупатися в Азовському морі була усього лиш прикриттям. Поїздка в таку далеку дорогу зумовлювалася іншим – щедрістю його душі. Але вона багато важила, бо остаточно зблизила нас із Віталієм Петльованим і не на час – на все життя. Ми не просто зналися, у нас була з Петльованими родинна дружба. І єднала нас важлива в характерах обох прикмета – відсутність бундючності. Більше того, ми не терпіли людей і норовили бути далі від них, коли помічали: є на те підстави чи немає, а чоловік дере голову, уподібнюється отому волосному писарю, що його висміяв ще Є.Гребінка у байці „Ячмінь”. А такі траплялися і в

нашому, спілчанському середовищі. Отож коли вибирався вільний час, а в серце закрадалася жура чи й щось гірше за неї, я бив лихом об землю й казав дружині: поїхали до Петльованих, хай не надовго, – забудемо про всі оці жабомишодраківки й породжені ними гризоти, мінливості життя. Манило нас до оселі Петльованих не тільки те, що жили вони на околиці, далі від галасливих київських вулиць, під самісіньким пуще-водицьким лісом (а ліс, як і море, завжди заспокоював мене), манило й те, що зустрінусь із людиною, в бесіді з якою розвію будь-яку тугу. Пам'ять його приберігала безліч життєвих придибенцій, і вмів він не просто розповідати – виспівувати своїм безжурно веселим голосом. Хочеш-не хочеш, а опиняєшся в іншому світі, далеко від буденних гризот, чиїхось підніжок, каверз, егоїстичних замахів на добропорядність. А ще і ліс поруч, тішитимуть пахощі, приємно лягатиме на душу шум дерев у верховітті. Чи в тім царстві природи думатимеш про життєві негаразди, про люців, що підкидають їх нам?

Як на мене, Віталій Іванович володів незбагненною магією впливу на людей, на їхню психіку. Трапилася якась дорожня пригода: зіткнувся Петльований своєю машиною з „Москвичем” іншого водія. В таких випадках кожен намагається звинуватити в порушенні правил товариша по нещастю. Не забарився зробити це й водій „Москвича”. Вискочив з машини й націлився виголошувати своє обурення. Та Петльований встиг зробити застережливий жест:

– Хвилиночку, давай розберемося.

– Я міліцію покличу!

– Навіщо? А раптом міліція визначить, що винен ти? Пропоную інший варіант. Ось тут неподалік є майстерня. Пошкодження і в тебе і в мене незначні, нам швидко усунуть їх, а за ремонт обох машин розплачуюсь я. Навіщо турбувати міліцію? Розійдемося тихо-мирно, навіть по чарці можемо випити.

Потерпілий не вірить, ширить, дивуючись, не тільки очі, а й рота і не збереться на слові. Уперше в житті зустрічає такого чоловіка.

Це була щедра душею людина. Коли мене спіткала

неприємність і я змушений був піти з посади головного редактора, він не забарився зателефонувати мені.

– Дмитре, я з тобою, а моя оселя як була гостинною для вас із Ніною, так і лишається. Приїздіть і негайно, поговоримо з цього приводу.

Приблизно тоді він став одним із помічників секретаря київської організації Спілки письменників. Посада така собі. Але це ж Петльований! Він умів скористатися постійною присутністю в Спілці письменників, побувати скрізь і погостити з усіма так, щоб було, як мовлять нинішні заокеанські гості, о'кей. Тому й залишився одним із найвірніших моїх друзів, письменником – побратимом.

Його давно немає серед нас, а пам'ять береже сліди його присутності. Нема-нема та й вигулькне згадка про зустрічі за святковим столом, бесіди в застіллі чи в пушчаводицькому лісі. Не розминається наша з дружиною пам'ять і з оселею Петльованих на крайніх обводах стольного Києва, у селищі, яке з ініціативи Віталія Івановича найменоване Шевченковим, на вулиці, що носить з його ж таки ініціативи ім'я одного з духовних батьків Т.Шевченка – Івана Сошенка. Та й як може розминутися наша пам'ять з оселею, де найпримітніші сліди його присутності, де мешкає його родина – дружина Ольга Іванівна, діти, онуки, вся рідня, де свято зберігається пам'ять про чудову людину, письменника – громадянина, продовжує побутовувати й утверджуватися його життєдайний струмінь тепла, доброти, товаришськості, властивої українцям людяності.

2004 р.

СЕРЕД ЗАКОХАНИХ У ХУДОЖНЄ СЛОВО

Давно це було, понад сорок років тому. Люди почували себе зголоднілими за художнім словом. На книжку домашнього бюджету не вистачало, а журнали „Вітчизна”, „Дніпро” можна було прочитати лише в районній бібліотеці. Та шкільні вчителі, а особливо – вчителі української мови і літератури, слідкували за публікаціями нових художніх творів, нерідко обмінювалися між собою прочитаним.

І ось у одного з наших колег побачили ми повість Віталія Петльованого „Дівчина з передмістя” і – о диво! – з автографом автора! Розмова під час перерв між уроками не було кінця: „Миколо Івановичу! То ви знайомі з письменником?” Книжка з автографом викликала неабияку цікавість: „Миколо Івановичу, прочитаєте, то, будь ласка, дайте і нам”.

Пожвавлені бесіди подвоїлись, коли колеги познайомились з повістю. Тільки й чути було: „Ну ви подумайте, якої біди можна нажити з дурного розуму! Знав би, де впадеш, соломки підіслав би!”

Не забарилася зродитися й ідея: а чому б не обговорити цей твір з участю автора? Адже Микола Іванович може доступитися до нього.

Микола Іванович скептично посміхнувся на нашу зацію: чого захотіли – побачитися з живим письменником, та ще й на селі!

- Але ж Ви знайомі з ним?
- Випадково, через університетського товариша.
- То попросіть його. Хай скаже, що ми прочитали його повість і хочемо поговорити з ним про те, що виніс він на люди.

Умовляли гуртом і, хоч не одразу, таки домоглись свого.

Тим більше, що була й інша причина: наближалися роковини вікопомної битви за Сталінград під час Вітчизняної війни, а Віталій Іванович – учасник тих подій. Так і домовилися: одна зустріч з учителями, друга з учнями.

Віталій Іванович – тоді ще молодий, життєрадісний – виявився на диво компанійською людиною. Поводився так, ніби він давно знайомий з учительським колективом нашої школи, усіх знає, наперед читає наші думки. Отож бесіда була невимушеною. Навіть несміливі зазвичай вчителі залучились до розмови, ставили запитання. Коли ж відповідав чи просто говорив про повідане ним у повісті, заслухатись можна було, годі було вставити комусь слово.

Вчителі не могли не поцікавитись, що пише письменник нині, які в нього плани на майбутнє. Задовольняючи цю цікавість, Віталій Іванович не забув поділитися і творчими планами товаришів своїх, українських письменників. Для кожного з них мав прихильні слова, надто коли мова йшла про їхні твори.

Та пам'ятна зустріч багато чого дала кожному з нас.

Зі школярами зустрілися в умовлений час.

Віталію Івановичу, колись офіцерові-фронтовику, було що розповісти дітям. Цікавих бувальщин з фронтового життя у його спогадах не бракувало. Та й розповідав так доладно, захоплююче, що діти й подих затамували, слухаючи його.

- Але ж ви хотіли почути від мене й про бої за Сталінград?, – згадав він. – Що ж вам сказати? Будні скрізь і завжди будні. На фронті кожен новий день видавався мені таким. Аби ви мали уяву, якими були фронтові будні під Сталінградом, розповім про один такий день.

Зимової пори 1942 року частина, в якій випало служити Віталію Петльованому, брала участь у відомому всім оточенні німецьких військ під Сталінградом. У зашморг німців узяли, кільце замкнули, зустрівшись у середній течії Дону з дивізіями Сталінградського фронту, та коли стали наступати безпосередньо на Сталінград, німці встигли спорудити нову лінію оборони. Час підганяв, треба було іти на ворожі позиції, не дати ворогові опам'ятатися. А

поле перед німецькими окопами виявилось замінованим. Командування дало наказ: треба прокласти у мінному полі ворога проходи, дати можливість танкам і піхоті вийти на ворожі окопи неушкодженими. Та як прокласти ті проходи, коли поле рівне і геть засніжене, добре проглядається з усіх боків, і навіть поночі до ворожих окопів важко наблизитись. Довелося вдатися до послуг розвідників – їм і не такі завдання випадало виконувати. І от сапери вирушають на операцію, та коли їх появу на мінному полі заглянуть, то розвідники мають їх прикрити. Та не довго довелось поратися на мінному полі. Німці чи то помітили їх, чи всього лиш здогадувалися, що там, попереду хтось ворушить темряву, і відкрили шалений вогонь. Довелося відійти, не довершивши справу. А командування наполягало: проходи у мінному полі мають бути розмінованими. На щастя, наступного надвечір'я знялася віхола. Сапери не забарилися скористатися нею. Розрахунок на віхолу виявився вдалим. Та коли мали вже відходити, видно, виявили у поспіху необережність: німці таки примітили наших саперів і відкрили вогонь, спершу тільки з автоматів, потім і з кулеметів. Розвідники змушені були відповісти тим же, принаймні на той час, поки сапери відійдуть далі, і тим викликали вогонь на себе. Відходили, як і зближувалися з ворогом, по-пластунськи. І поспішаючи, ясна річ, розвідники не примітили, що повертаються не всі. В окопах уже розглянулися і не долічилися одного – сержанта Валуєва.

Поки дивувалися та нарікали один на одного, надійшов командир батальйону, а слід за ним – і замполіт полку.

- Бійці, командири, – звернувся замполіт до мене, на той час заступника командира батальйону по політичній частині, – здали документи перед тим, як іти на завдання?

- Та ні, – випрадовуюсь. Вони ж не в тил ворога йшли, усього ж на бойове завдання.

- Але на яке завдання! Ви що, не розумієте, яке у них було завдання? Негайно повертайтеся назад і розшукайте Валуєва. Його треба доправити в розташування полку.

Валуєв комуніст, його партквитком може скористатися ворог. Чуєте, що кажу? Може скористатися!

Командир батальйону націлився було давати розпорядження розвідникам, та я стримав його.

- Згоден. Це мій недогляд. Я візьму з собою пару бійців і постараюся зробити все, що належить робити в подібних випадках.

Годі казати, яке жорстоке це діло – війна! Втрата у бою бійця не була такою значною подією, як загроза, що документи, тим більш – партійний квиток! потраплять до ворога.

Віхола допомогла нам чи німці побоялися наразитися поночі на власні міни, але вже десь далеко за північ ми таки розшукали сержанта Валуєва. На жаль, він був мертвий. Куля влучила йому в голову і не дозволила навіть розвернутися, коли подали знак відходити. Тіло сержанта, як і було наказано, ми доправили в розташування батальйону. Нам пощастило, завдання ми виконали без втрат.

Тиша була відчутно вражаючою, коли Віталій Іванович закінчив розповідь, тож він не забарився надати розмові з учнями бадьорішого тону.

- Та на зміну будням приходять свята. Те, що ви живете нині в мирній Україні, на рідній землі, навчаєтесь у рідній українській школі і є найсвятковішим святом, що обстоювали ми в засніженім степу під Сталінградом.

2004 р.

УСМІШКА ВІТАЛІЯ ПЕТЛЬОВАНОВОГО

У моєму житті Віталій Петльований зіграв невелику, але важливу роль. Я пережив світову війну у своєму селі Стопчатові. Хата моїх батьків опинилася біля передової лінії по радянському боці. Всі мої рідні були евакуйовані з прифронтової зони, а я залишився вдома, жив з артилеристами у бліндажі, всі червоноармійці, крім сибіряків, розмовляли зі мною російською мовою, хоч серед них були казахи та українці. Я так був звик до того, що люди у радянській військовій формі розмовляють винятково по-російськи, що коли зустрів майора Віталія Петльованого у формі радянського офіцера, і він заговорив до мене українською мовою, я спалахнув од радості, якої не можу забути.

Віталій Іванович говорив чистою літературною мовою, мовою наддніпрянських українців, і цей факт справив на мене таке враження, що я полюбив його не роздумуючи, полюбив за мову, за акцент, за, здавалось би, зовнішні прикмети людини.

Згодом я переконався, що Віталій Петльований симпатизує тим же письменникам, що і я. Олесь Гончар та Андрій Малишко були його улюбленими літераторами. Обидва з досвідом фронтовиків, обидва з тих мундирів радянських, але з українськими душами, обидва з такою ж нелегкою долею, як сам Віталій Петльований.

І пізніше, в кулуарах письменницьких з'їздів, письменницьких партійних зборів я завжди підходив до Віталія Івановича, заряджався його усмішкою, яку читав по-своєму: „Не журися, Дмитре, все переживем!” А були це зібрання, де партократи вчили нас, письменників, як боротися з „класовими ворогами”, погрожували нам виключенням з

партійних лав, – словом, це було чистилище, де потрібно було мати той іронічний усміх, з яким народився Віталій Петльований.

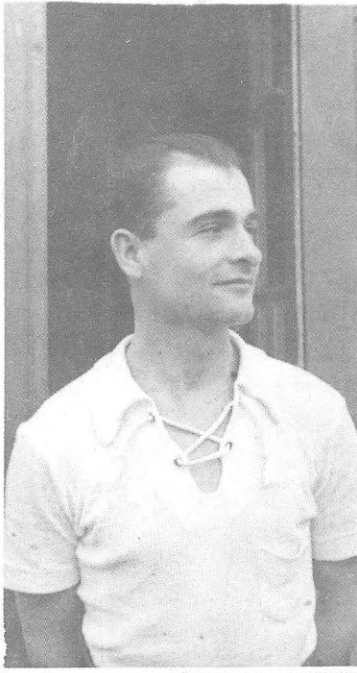
Я не маю переконливих доказів того, що Віталій Іванович обороняв мене тоді, коли ми з ним ще жили у Львові і мене потаємно „проробляли” за книжку „Правда кличе”, яка була заборонена 1959 р. Але я знаю, що він свідомо не брав участі у тих „проробляннях”, не підтримував Володимира Беляєва і (Господи, прости йому!) Михайла Рудницького, які намагалися виставити мене, за мої виступи перед комсомольцями та підлітками Львова, як „ворога народу”, пишучи про мене, що стою „на кромке націоналістического болота”.

Це була життєрадісна, усміхнена людина, військовий журналіст, чудовий оповідач, після зустрічі з яким я повірив, що мова й душа Великої України ніколи не помруть.

8.VIII.2004 р.

У мої шкільні роки в повоєнному Львові ім'я молодого українського поета Дмитра Павличка у нашій сім'ї було добре відоме навіть дітям. З батькових розмов ми знали, що владці присікуються до нього, звинувачуючи у якихось нам не зрозумілих гріхах. Щось, пов'язане з бандерівцями. Видно було, що батька це не залишає байдужим, бо не раз, і не два повертався він у розмовах до цієї теми, гнівався. Мова ж ішла про молоду людину! Чи намагався втручатися – не знаємо, але це було б цілком в його стилі. Якісь дипломатичні ходи... Час-то який був. Та це - враження дитинства. У свої ж дорослі літа я була знайома з багатьма, кому батько дійсно допомагав у надзвичайно складних обставинах. Він ніколи не мав ніякої потужної владної посади, але багато на чому розумівся і багато що міг. До нього, вже важко хворого, за порадою йшли до останніх днів його життя.

(О.П.)

Усмішка Віталія
Петльованого

У відрадження. Переправа через Ворсклу.
За перевізницею - Віталій Петльований.
1939

ІВАН ПІЛЬГУК

МАРІЯ
ЗАНЬКОВЕЦЬКА

РОМАН

Дорогому Віталію
Івановичу Петльованому
з повагою і вдячністю
за перше ~~слово~~ ^{своє} слово про
цей роман
11. V. 78 r Іван Пільгук

Автограф
Івана
Пільгука

РОСТИСЛАВ САМБУК

Пригодницький роман

Іван
Петльованому
Мариї Заньковецькій
добрі згадки
20. IV. 61 r

ДЛЯНСЬКИЙ
ВІСНИК
1966

Автограф
Ростислава
Самбука

ЗАЛИШАВСЯ САМИМ СОБОЮ

Навчаючись у Вінницькому педагогічному інституті ім.М.Островського, я запримітив, що дівчата читають на лекціях якусь книжку. Одна закінчить і одразу ж передає другій, та – третій.

- Невже така цікава, що й доцентів слухати нехочете?
- спитав я під час перерви.

- Дуже, – відповіла синьоока білявочка. – Захоплюючий сюжет, є характери. Та й автор – наш земляк, Віталій Петльований.

Тоді я вперше почув це прізвище і тоді ж швиденько переглянув книжку. Автор писав жваво, енергійно і головне, – не нудно.

Потім ім'я Віталія Петльованого загубилося в життєвій круговерті, потонуло у вирі численних авторів, аж поки не нагадав мені про нього Федір Іванович Моргун – класик пропаганди художньої літератури в нашій Спілці.

- Знаєш, Станіславе, – розповідав він, – Петльований не тільки прекрасний письменник, а й блискучий оповідач. Послухай його, є чого повчитися...

Але доля ніяк не зводила мене з Віталієм Івановичем.

Пізніше, працюючи в Чернігові, я приїхав до Мени і в розмові з першим секретарем райкому партії Павлом Кириловичем Сичем знову почув це ім'я.

- Віталій Іванович живе в нашому районі. Збудував у Макошині хатину і засів там за робочим столом. Матеріали шукає по всій окрузі...

А невдовзі на березі Десни зібралася компанія, можна б сказати, керівна – голови колгоспів, сільрад, ватажки району, гості-сусіди. Був серед них і Віталій Іванович.

Я з величезним інтересом спостерігав за ним. Передовсім він вражав своєю компетентністю: чудово розумівся на сільському господарстві, відмінно знав рослинний і тваринний світ. І взагалі дивився на все поюнацькому закоханими очима.

Дехто з перших осіб районного масштабу поводився казенно, ні з того ні з сього бундючився, зверхньо висловлюючись про людей, нижчих рангом. Подеколи навіть кидав образливі слова на бакенщика, що варив юшку, мовляв, вовтузиться – так і апетит пропаде!

Віталій Іванович тут же починав говорити про людяність, простоту, скромність, повагу до співрозмовника і взагалі до кожного компаньйона.

- Один старий райкомівець розповідав мені такі бувальщини. Приїхали якось в очолюваний ним район Григорій Петровський (голова Всеукраїнського ЦВК. – С.Р.) і Володимир Затонський (член політбюро ЦК КП(б)У, нарком освіти УРСР. – С.Р.). Готелю тоді в районах не було, і вони зупинилися на його квартирі. Повечеряли та й сіли відпочивати. Затонський переглядав свіжу пресу, а Петровський сів з малою донькою секретаря перекинутись в карти. Певна річ, не буде ж він обігрувати дитя. Отож час від часу чулося: „Знову ви, дідусю, дурень!” Слухай, Григорію, слухай: вустами маляти глаголить істина. Більше тобі правди ніде не скажуть...” Всі весело засміялися.

Наступного дня поїхали до племзаводу „Тростянець” дивитись худобу. Був там потрясаючий бугай, англійці за нього мішок фунтів давали. Та ніхто бугая не продавав: він давав прекрасне покоління! Маючи гігантські розміри, велетенську силу, бугай був навдивовижу лагідним. Модно було підійти до нього, обняти, пригорнутися, погладити. Затонський не знаходив місця від захоплення. „Я хочу з ним сфотографуватися!” – раптом виявив бажання.

Відмовити високому гостю не посміли. Послали за фотографом. Той прийшов, розставив штатив, накинув на апарат хустку.

- Давай, давай! – підганяв Затонський. – А то ще бугай передумає...

Григорій Іванович Петровський мовчав і з іронією поглядав на дійство. Коли, нарешті, Затонський сфотографувався, Петровський голосно промовив:

- Як зробите фото, підпишіть, де бугай, а де Затонський, щоб не переплутали...

Навкруги розлігся розкотистий регіт. Помстився-таки Всеукраїнський староста своєму супутникові.

Разом з усіма реготав і Затонський.

- Великі люди вмiли бути просто людьми,- підсумував Павло Кирилович. – І в цьому їхня сила...

В декого з керівників де й поділася пиха, і навіть у твердіших – вважай, дурніших! – обличчя поволі розпогоджувалися.

Віталій Іванович звернувся до мене:

- Ось ти, поете! Утни щось смішненьке!..

Я пригадав жартівливий віршик з народного гумору.

Каже Яків до Івана:

- Не стрічались ми давно...

Як життя?

- Ти ще питаєш?

Не життя – одне лайно! –

Через рік зустрілись знову:

- Як життя? Обридло?

- Що раніше проклинав –

Те було повідло!..

Знову спалахнув сміх. І – пішло!..

Так Віталій Іванович розтопив крижаний панцир скутості, люди ніби повмивалися холодною водою, посвіжішали, розговорилися...

Невимушеним і кмітливим був Петльований і в ділових зустрічах з людьми, коли збирав матеріали для своїх творів. До речі, автор великих полотен „Та це ж весна”, „Сирена з мечем”, він не цурався репортажів, замальовок, нарисів із переважно сільського життя, бо глибоко усвідомлював, що про рядових трударів треба писати. Адже це – данина їхній працелюбності, чесному ставленню до виконання своїх обов’язків. Він писав правдиво, ще і ще приїздив до цих же господарств на розмову з людьми.

- Не можна робити так, як робив один мій (та й твій) знайомий, – звернувся до мене. – Видав книжку, а коли її в селі прочитали, пригрозили: „Побачимо – пику розмалюємо. Тільки імена правильні, все інше – вигадка!”

Доброзичливість Петльованого я відчув і тоді, коли мені замовили в Держполітвидавці України книжку про Менський район, але заголовок – без права на заміну – дали такий: „Павло Кирилович Сич”. Не дуже хотілося мені братися за цю справу. Але обставини були нелегкі: за тепле слово про видатного перекладача Григорія Порфіровича Кочура, якого в той час розкритикувала газета „Радянська Україна”, мене добряче притисли, два роки не друкували! Сидіти на задвірках не міг. Отож погодився.

- Не вагайся, берися! – підбадьорив Петльований. – Ти побачиш тут чудових людей, щирих у праці й пісні. Не пошкодуєш!..

Сталося так, як казав Віталій Іванович. І досі на Менщині у мене чимало друзів і добрих знайомих, спілкуванням з якими дорожу.

Перший варіант книжки рецензенти з ЦК Компартії України серйозно покритикували:

- Багато „лірики”. Не згадано багато важливих партійних постанов...

Я мусив покласти його у шухляду і братися за написання другого варіанту.

Якось зустрів Віталія Івановича:

- В „Радписі” (видавництво „Радянський письменник”. – С.Р.) виходить книжка „Земні зорі”. Давай свого нариса про Сича...

- У ньому ж понад сто сторінок...

- Скороти і давай! Він конче потрібен. Адже сам бачиш, що Сич робить багато хорошого, впроваджує нове, розбудовує села, піднімає культуру...

Нарис вийшов. Вагомо. Солідно.

Дехто підколював:

- Що там твій Сич! Такий же бюрократ, як інші...

- Не знаєте – не кажіть, хлопці! – кинув репліку Петльований.

Одного разу я з поетом і композитором Петром Зубом виступав на Корюківщині, у сусідньому з Менщиною районі. Народ там особливий. На далекому глухому хуторі виступ закінчився годині о другій ночі. Люди одразу ж розбіглися: завтра вранці на поле, на ферму... І начальство втекло. З'якалося, що гостей треба погодувати вечерею. А навіщо зайвий клопіт? Ми їздили по хуторах і селах і ніяк не могли знайти дорогу до райцентру: ніде жодного вказівника. Прибули до Корюківки вдосвіта.

А додому поверталися через Менщину. Вїхали до першого ж села Синявки. На перехрестях – стрілки і написи: Городище, Волосківці, навіть кілометраж фіксувався.

І тут нагодився серед поля „Москвич” Петльованого. Зупинилися. Повиходили з машин. Розповів я про наші нічні пригоди.

- От тобі і Сич! – кажу.

- І Сич, і Баранов, – додав Петльований. – Павло Кирилович добирає людей, здатних робити своє діло, вболівати за громадське. В цьому його стиль, його кадрова політика...

Віталій Іванович ніколи не був одописцем, лакувальником. Оспівуючи хороше, позитивне, він гостро критикував недоліки, промахи, підказував шляхи до ліквідації недолугих явищ.

Його любили і прості трударі, і бригадири, і голови колгоспів, і керівники промислових організацій та підприємств, бо він завжди сіяв дух пошуку, творчого неспокою, не давав спати. І своїми творами, і своїми вчинками.

Ще скажу – Віталій Петльований був сміливою людиною. Якось я з групою літераторів виступав у Макошині. Секретар парткому радгоспу ім.Шевченка катав нас великим катером по Десні:

- Поїдемо на Білу Кручу. Її дуже любив Олександр Довженко. Тільки давайте заберемо одного земляка, гостя з Києва. Он бачите – на березі: рибу ловить...

Земляк був неговірким, чим викликав у мене певну настороженість. Коли смикнули по склянці-другій, я запитав, чи не в органах він працює.

- А як ви вгадали?

- У вас на обличчі написано...

Він назвав мені з десяток відомих київських письменників, з якими „дружить” і які йому та його колегам „допомагають”. З цілком зрозумілих міркувань прізвищ їхніх я не оприлюдню та й пам’ятаю нині далеко не всі.

Ми так розгулялися, що ось-ось мало вдарити 12.

Поповець раптом і каже:

- А давайте провідаємо Петльованого. Він зараз у Макошині...

Катер причалив до берега. Ми ледве видряпалися на високу кручу, де стояла хата письменника. Напродиво там ще світилося. Ми ввалилися до веранди. Віталій Іванович, що мав на той час проблеми із зором, розглядав нас і, впізнавши по голосу Поповця та мене, гостинно сказав:

- Усі до хати! Дружинонько люба, накривай стіл!

Де його вірна супутниця роздобула те все опівночі – не знаю, але на скатертині було, як кажуть, – і хліб, і до хліба.

Ми весело чаркували. Віталій Іванович сипав анекдотами. Досить гострими, колючими. Я шепнув йому, що поряд – працівник КДБ. Але він щиро відповів:

- А я нікого не боюся! І в КДБ є люди нормальні!..

Потім пішли пісні – поліські, подільські. Віталій Іванович з радістю підспівував, розповідаючи в перервах цікаві історії.

Довго не відпускав нас, кожному тиснув руки, запрошував заїжджати ще.

По цьому нагодився до мене в Чернігів. Дуже поспішав. Кількома словами перекинулися про творчі справи, спільних знайомих, а на закінчення він попрохав:

- Я купив нові шини до машини. А для цього позичив у тебе гроші...

- Не розумію, – розводив руками я.

- Це для моєї дружини, про всяк випадок. Якщо вона спитає тебе про це, скажи, що справді позичив мені двісті карбованців¹. Вибачай, я помчав...

- Куди?

- На Київ. До зустрічі!..

На жаль, більше я з Віталієм Івановичем не бачився. З великим болем почув про його кончину. А пам'ять про прекрасного письменника і чудову людину завше бережу у своєму серці.

2004 р. м. Чернігів

(Footnotes)

¹ Це правда, що сімейний бюджет батько і мати могли ділити неоднаково: мама – на дітей і чотирьох онуків, а батько – на дітей, онуків і, як мінімум, ще й на машину. У жінок логіка жіноча, у чоловіків - чоловіча, правда, про таку логіку ні від кого не чула. – О.П.

Віталій Петльований (праворуч) на зустрічі з читачами у бібліотеці с/т Макошине.

С. РЕП'ЯХ

ПАВЛО
КИРИЛОВИЧ

Дорогому друку СІЧ
і люблящому Віталію
Івановичу Петльовану
Від тих хто ще
мигає, сіє і збирає, щоб
наша нива завжди ко-
лосилася і рвала воданою

ОРДЕНА ТРУДОВОГО ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА
ВИДАВНИЦТВО ПУБЛІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ УКРАЇНИ
КИЇВ — 1972

М. Сич

20.12.78р. Автограф
Станіслава Реп'яха

Макошине. Віталій Петльований (другий зліва). На передньому плані - перший секретар Менського райкому компартії України П.К.Сич

ПОКОЛІННЯ ГЕРОЇЧНОГО ВІКУ
(Записала Лариса Дудка)

(Л.Д.) Іване Антоновичу, поділіться, будь ласка, Вашими спогадами про покоління, до якого Ви належите.

(І.Ц.) Мені хочеться відобразити час нашого покоління. Без цього не зрозуміти – чому ми служили і чого? Я хотів би дати такий заголовок – „Покоління героїчного віку”.

Моє покоління народилося на початку, – власне, у перші десятиліття – минулого століття, тоді, коли Росія у своїй могутності підіймалася вгору і вгору. Але знайшлися такі сили, які не дали можливості виконати програму Вітте – розумного чоловіка, що йшов у прем'єри, чи навіть Столипіна, якого вважали реакціонером. Прийшли більшовики. Між іншим, слово „більшовик” – вкрадене...

Оце покоління народилося в 1911-1918 роках. До нього я зараховую таких наших товаришів, як Олесь Гончар, Юрій Збанацький, Платон Воронько, Данило Бакуменко, Віталій Петльований. Це покоління становило бойову силу, яка пішла на фронт – і не просто з пером, а з автоматом. Пішов і Віталій Петльований.

(Л.Д.) А першу зустріч Ви пам'ятаєте?

(І.Ц.) Ми з ним зустрілися у Харкові. Він був студентом педінституту, а я вчився там же, але заочно. А зустрілися ми в Спілці письменників на вулиці Станішевського. Нас там познайомили товариші з Полтавщини – Олесь Гончар, Олексій Коломієць, Григорій Тютюнник.

Ми з Віталієм з того краю, який дуже вихваляла Леся Українка. Вона писала – „Красо України, Поділля.” А про Гадяч, Псьол: „Найукраїнніші місця по всій Україні!” Від Гадяча до Сорочинець і далі, аж до самого Дніпра – це

ж справді рай земний.

Віталій Іванович нагадував мені жайворонка, який народився у степу, щоб злітати у небо, ніби еднаючи небо та землю. Він був молодший на пару років, бо я кінця 1911-го, а він 1914-го. Познайомилися та й роз'їхалися по домівках.

Потім доля звела нас у Києві – столиці. Ми вчилися на курсах молодих письменників-літераторів, як тоді нас називали. Завідував курсами Євген Кротевич, лекції нам читали великі професори, зокрема Олександр Білецький. Там ми читали свої перші вірші, прозу. Тож познайомились ближче.

Він виявився дуже компанійським хлопцем: веселун-жартівник, а усмішка – з родзинкою. Але дуже було від того гарно і приємно. Не насмішник, подібно до інших, а з таким теплим подільським гумором.

Це був кінець 1940 року. Примхи долі – 21 червня 1941-го я пішов у ЗАГС, не знав, що буде війна. 22 червня в моєму паспорті з'явився запис: „Расписан с Поляковой Марией Степановной”.

Війна. Доля знову нас розкидала. Я опинився у Саратові на радіостанції ім. Тараса Шевченка – був начальником літературно-драматичного відділу. Радіостанція – теж військова організація. Пізніше я став начальником вагона радіостанції, який ішов із Саратова до самого Києва за фронтом.

У травні 1945-го у Києві у Музеї Леніна (тепер Будинок учителя) зібрався пленум Спілки письменників. Там я і побачив Віталія, він був у військовій формі капітана, тримався впевнено. Але знову так по-товариському, дуже тепло. На той час у нього вже були видані книжки, готувалась до друку „Сурми грають зорю”. Я ж готував тоді лише першу книжку.

Повернувшись до Києва, я став заступником редактора газети „Колгоспник України” (тепер „Сільські вісті”), а Віталій, уже майор, не демобілізувався, служив у військовій газеті.

Пізніше він з родиною переїхав до Києва. Коли

прийшов до нас у Спілку, я був головою Будинку літераторів, а він став завідувачем відділу пропаганди художнього слова. Себто 600 письменників могли через цей відділ заробити собі копійку, а час тоді був нелегкий, бо книжки не дуже виходили. За кожен виступ платили 25 крб. Можна було заробити до 1500 крб. Віталій заохочував до поїздок по всій Україні – нести художнє слово.

У Будинку літераторів Віталій організував хорошу кав'ярню, назвав її „Еней”. Там була більярдна, спеціальна кімната для відпочинку. Трапилась зі мною цікава історія. Заходить одного разу генерал, а я й питаю: „Ви, пробачте, до кого?” Він каже: „А я прийшов додому. Я п'ятдесят років у строю. Мій батько був губернатором, і ми жили у цьому будинкові”. Я поводив генерала по всіх залах і кімнатах, усюди був лад.

Ми теж вдома не сиділи, багато їздили на зустрічі з читачами – а коли їздили на Поділля, то виступали там на правах господарів.

Пригадую, у 1960 році у зв'язку з ювілеєм Леніна проводилась мистецька декада. Українські письменники роз'їхались Росією аж до Владивостока – Дні української літератури. До Красноярського краю нас, правда, не пустили, бо там багато українців, то боялися, щоб ми не підняли національний дух. Наша група потрапила в Оренбурзькі та Куйбишевські краї. Микола Зарудний, Віталій Петльований, Валентина Ткаченко, Олександр Ковінька – такою була наша бригада. Я, коли їхав, мав потаємну думку про знамениті оренбурзькі хустини. Думаю, хоч би що, та для дружини таки дістану. Але так сталося, що дістав не одну, а цілих п'ятнадцять. Зателефонував на фабрику, і виявилось, що директриса – землячка. Знайшовши землячку, посміливішав і спитав, чи не можна взяти хустки для усіх жінок бригади? Майже 1000 крб. довелось мені викласти, зате всі їхали додому з розкішними подарунками. Відгук шофера, який возив мене по ті хустки, приємно вразив: „От вчера выступали украинцы – так хорошо, хорошо! Все так понятно! Речь аж до сердца лягае!”

Запросили нас на урочистості. Приїжджаємо – а

там банкет на знаменитому шарикопідшипниковому заводі. Людей!!! Вітають нас!

„Шановні товариші самарці!..” Що тут почалось! Люди аплодують, бо їх назвали самарцями, а не куйбишевцями. Ця назва їм не лягала на душу, інша річ – самарці. „Самар” – це зелена, гарна долина. Я говорив трохи українською, потім перейшов на російську. Виступили Віталій, Микола Зарудний. Одне слово, посвячували ми з самарцями непогано. На другий день поїхали у село Алакаївку (під Куйбишевим), це колишній маєток Леніна, там жила його мама, сестри. Вони здавали землю в оренду – гроші відсилали йому в Цюріх, самі за ту оренду жили. Якби це десь на Полтавщині, за ці 90 гектарів вони були б розкуркулені. А там все сходило. Ми оглянули маєток, були у будинку. Нам нагріли самовар, чимось пригостили. Взгалі, добре приймали.

У Кончі-Заспі для письменників побудували селище, але ще багато хто потребував житла. Нам запропонували місце на Тетереві, коло самої Прип'яті. Поїхали ми туди, подивились – обом не сподобалось. Вирішили, що відмовляємось. Так і зробили. Пізніше Вітя побудувався на північному кінці Києва, один раз я був у тій хаті, а я на Полтавщині – на батьківських місцях.

Ми разом працювали в одній партійній організації. Але не будемо про це згадувати, бо це наша спільна біда. Карл Маркс, Енгельс – два бородачі премудрі. Привид комунізму у них не прижився, а прийшов до нас. І прижився тому, що все політбюро – іногородці, – і Троцькій, і Ленін, і Каменєв...

Якось на зборах було таке. Секретар парторганізації критикує Тичину і Рильського, до якого ми ставилися з усією повагою. Сиджу поруч з Віталієм. Він каже: „Боже! До чого дійшло, на пні рубають літературу!” Тичина сидить, понуривши голову. А Рильський виходить із залу. Золотоверхий (секретар парткому) кричить: „Куди ж ви тікаєте?!” Рильський зупиняється і каже: „Я тут був, я тут є, я тут буду. А вас уже немає!” – і пішов. Це було характерно для Рильського.

Щороку у нас у конференц-залі робили урочистий новорічний вечір. Збирали потроху грошей, ставили столи, стелили скатертини, на столах було усе, а приходило чоловік сто. Заводіями були ми з Віталієм. Я – від Будинку літераторів, а він – від відділу пропаганди художнього слова. Для вечора Віталій підбирав кращих акторів. Це і Бела Руденко, і Євгенія Мірошниченко, і Дмитро Гнатюк. Від 1959 року і до перебудови тривали ці вечори. А потім я відійшов, він теж. П'ятдесят наших літ пройшло там. Пам'ятаю дівчат, що приходили юними, а йшли вже бабусями.

Ті вечори пам'ятні ще й піснями. Сідали в один ряд я, Гончар, Віталій – і співали. Ми були дуже-дуже щасливі. Тепер дивлюся, моїх товаришів немає, Віталія немає. Не так-то просто доживати до 90. Я лишився один, як на покуту. Немає Степана, Петра немає. І немає у скриньці жодної листівки. Я особисто дуже тужу за своїми друзями, серед яких був і Віталій. Юрій Збанацький, Гончар, Баш, Бакуменко, Платон Воронько – ми сходилися, як брати. І коли я залишаюся сам, мені стає страшенно сумно.

(Л.Д.) А які ви пісні тоді співали?

(І.Ц.) Ой, багато співали! Народні, а також пісні, які створювали Андрій Малишко, Платон Майборода.

От я Віталія порівнював з жайворонком, і зараз можу сказати. Жайворонок виводить гніздо тут, а потім злітає, єднає небо і землю. І вся творчість його – це поєднання неба і землі. Таким і він був. Страшенно любив землю.

Жартівником був великим, але я ніколи не помічав, щоб він зробив щось погане. Мені мати колись заповідала: „Іване, жалій людей!” Таким і він був.

Всі дівчата були закохані в нього – стрункого, гарного. Але щоб колись пішов „по дівчатах”, то ні. Пожартувати – будь ласка.

Олю, Ольгу Іванівну, він щиро любив, поважав як дружину. І ніколи, як то кажуть, не робив „наліво хід”.

Віталій любив поезію, любив Сосюру, Тичину раннього, як і я. А вже оці вірші, пізніші – не дуже.

З Віталієм нас єднала велика любов до України, велике слово художнє.

На Кіровоградщині. У першому ряду (зліва направо) ..., В.Петльований, Д.Міщенко, В.Козаченко, ..., Є.Долматовський, ..., А.Хорунжий. 60-ті роки ХХ ст.

ВАСИЛЬ КОЗАЧЕНКО

БІЛА ПЛЯМА

ПОВІСТЬ

ВИПУСК · 7 · 1970

Вітально Петльованому
Дорогому і багатовому
сердечнимі на думку
згаду

Б. Х. Кр. В. Козаченко

Видавництво художньої літератури
«Дніпро» Київ · 1970

Автограф Василя Козаченка

ЯНКА БРИЛЬ

ПТАХИ І ГНІЗДА

КНИГА ОДНІЄІ МОЛОДОСТІ

Авторизований переклад з білоруської
Василя КОЗАЧЕНКА

Вітально Євгену Миколайовичу на згадку кра
вину, з нагадуваннями на
моям думки

Янко Бриль

Мінен, 14. IV. 69

Видавництво художньої літератури
«Дніпро» Київ — 1968

Автограф Янки Бриля

Анатолій Хорунжий

Незакінчений
КОЛІТ

Добрий день
Анатолію Хорунжийу
згаду

Автограф
Анатолія
Хорунжого

ВИДАВНИЦТВО ЦК ЛКСМУ «Молодість»
Київ 1958

Віталій Петльований,
Євгеній Долматовській.

Віталій Петльованій (перший ряд ліворуч) і Павло Автомонов (праворуч) у прикордонників.

ДАНИЛА БАКУМЕНКО

*Дорогому другу
Віталію Автомонову
Детлюванцю
Ката БД
у мист. РІ
В. Г. Г.*

ПОЕЗІЇ

Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь»
Київ 1963

Автограф Данила
Бакуменка

ІВАН ПІЛЬГУК

ІВАН
КАРПЕНКО-КАРИЙ
(ТОБІЛЕВИЧ)

*Дорогому Віталію Іва-
ковичу Петлюванцю
з повагою і вдячністю.*

*Київ,
Квітець*

Іван Пільгук

Видавництво
ЦК ЛКСМУ «МОЛОДЬ»
Київ
1975

Автограф Івана Пільгука

СЕМЕН БОРЗУНОВ

*Дорогим друзьям нашим -
Ольге Іваковиче і
Віталію Іваковичу -
С любов'ю і
сагадотематично*

С. Борзун

Издательство ДОСААФ
Москва - 1966

26.11.1976 Автограф Семена Борзунова

КОСТЯНТИН БАСЕНКО

ЖИТТЯ ПРОЖИТИ

РОМАН

*Дорогану
Віталію Івановичу
Петлюваному,
якні нікому сказав
родри слово що цю книгу,
завше з щирою нарисю*

Кость Басенко

*Усміх і влігроздзі,
і в нитці змій!
30 жовтня 1983р.
Київ.*

Державне
видавництво
художньої
літератури
Київ — 1983

Автограф Костянтина Басенка

ГРИЦЬКО БОЙКО

РОСТІТЬ, ДУБОЧКИ

ВІРШІ, ЖАРТИ,
СКОРОМОВКИ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ УРСР
КИЇВ 1980

*Костю любиву змучити,
брати по нитці
Віталію Івановичу
з поважанню і з широким
здоров'ям і творчим
усміхом.*

*МБС Грицько Бойко
4.10.83р.*

Автограф Грицька Бойка

*Дорогану Басенку,
Віталію Івановичу
Петлюваному
Борис Гончаренко
автор Б. Гончаренко
Київ, 1961р. Буклет*

ЕСТАФЕТА

СТАНІСЛАВСЬКЕ ОБЛАСНЕ
КНИЖКОВО-ГАЗЕТНЕ ВИДАВНИЦТВО
1986

Автограф Бориса Гончаренка

МИКОЛА МАЙОРОВ

**СУВОРІ
ВИПРОБУВАННЯ**

На добру згадку
В. У. Петлюка-Ванаму.

(НОТАТКИ
ПАРТІЗАНІВ)

Андрій М'ястківський

**ІВАН
ОТАРА**

РОМАН

М. Майоров

Київ. 9-VII-68р.

РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК . КИЇВ - 1987

Автограф Миколи Майорова

**ВОЛОДИМИР МАЛИК
ПЕЧАЛ УКУС-ШАЙТАНА**

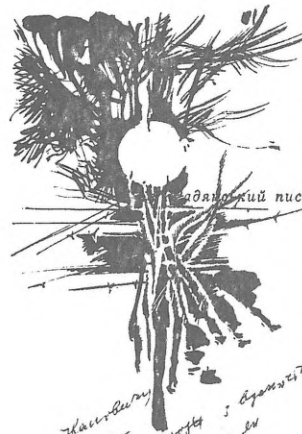

РОМАН

Дорогий
Віталію Навини
Петлюка-Ванаму
на добру згадку
про Лубини
Вал. Малик

ВИДАВНИЦТВО ЦК ЛКСМУ «МОЛОДЬ»
КИЇВ 1968
19.XII.1968
Лубини

Автограф Володимира Малика

радянський письменник 1987

Віталію Навини
Петлюка-Ванаму -
дасебодієнню мого життя і здоров'я
і з подякоюю добря, нуно, в
родину.
Андрій М'ястківський

30/VI-87.
8 Київ

Автограф Андрія М'ястківського

И Л Ь Я Э Р Е Н Б У Р Г

За мир!

У.И. Мухомову
и Шей

И Губер

С О В Е Т С К И Й П И С А Т Е Л Ь
М О С К В А
1950

Автограф Ильи Еренбурга

Сергей Смирнов

С Е М Ь Я

П О В Е С Т Ь

Ольге Ивановне
и
Виталию
Петровскому
с моими
сердечными
дружескими
приветами

5.9.62
Издательство Украинской литературы
Киев Киев-100

Автограф Сергея Смирнова

Галина Серебрякова

ПОХИЩЕНИЕ ОГНЯ

Роман
Книги
первая
и вторая

Дорогой
Виталию Иванову
Александрову
на добрую дружескую
написано
Галина Смирнова
2/12/62 г.
Губ

С О В Е Т С К И Й П И С А Т Е Л Ь • М О С К В А
1962

Автограф Галины Серебряковой

ОДИН ІЗ СУРМАЧІВ

Перегортаю збірки поезій, написаних в 30-х роках ХХ століття. В них моя увага зупиняється на віршах однієї теми: служіння Батьківщині, готовність захищати її від нападу ворогів.

Ось рядки з вірша Івана Виргана:

Чуйно спить моя вдарна рота,
Завтра знову похід, похід...
Місяць хилиться, як плід,
Як горніста труба золота.

„Елегія” Арона Копштейна починається так:

Снайпери кулю вганяють в кулю,
Вітер підмерзлі калюжі розбив.
Десь марширує на стрільбищі рота –
Високо, високо тягнеться спів...
Снайпером буду...

Озивається Ігор Муратов:

Летять над Ворсклою лелеки,
А ген, над гаєм – літаки...

Молода мати тримає свого хлопчика, який задивився на небо:

- Що, будеш льотчиком, Івасю? – промовляє до нього.

Це поети харківські. До них ніби озивається Кость Герасименко:

Гей, по полю, полю
Б'ють вітри нові,
Грають на припоні
Коні бойові.
... Хлопець, не прощаючись,
У бої помчав,

А його ждала
Довгії літа
В голубій хустині
Дівчина проста.

І озвався наймолодший, що вчився в Харківському педагогічному інституті, – Віталій Петльований. Він відвідував студію в обласній письменницькій організації, зустрічався з ровесниками, окрім того, подружив зі старшим на кілька років Миколою Нагнибідою, дослухався порад. І от, відбувши армійську службу, написав чимало віршів, частина яких увійшла до його першої збірки „Сурма кличе”. Побачила вона світ 1940 року. Всі вірші – про солдатську службу. Більшість із них позначені: „ Н-ська частина”.

Цю книжечку я придбав у Києві, перебуваючи на курсах молодих авторів. До речі, і видана вона в Києві.

Мене привабив перший вірш „ Слово матері”, що відкриває це видання.

Легкий, пісенний розмір, – відчувається вплив народних пісень, – він так і проситься на ноти:

По дорозі, по осінній,
Виряджала мати сина...

Як на той час, текст вірша дещо заполітизований, що не поминуло і старших поетів.

Заклично звучить вірш „ Сурма”:

Біля прапорів бойових
Застигла варта...Пісня, сміх
Ураз замовкли. Урочисто,
Покірна юному горністу,
Заграла сурма.

Вже бійці зімкнулись в бойовому строї...

Молодий поет переповідає будні армійців. Це і „ Я вартую,” „Табір”, „Тривога”, „В повітрі” тощо. До речі, до вірша „Тривога” автор бере два рядки, як епіграф, з вірша Миколи Нагнибіди:

Ввечері чи на світанні
Сурми виграють тривогу

Ліричний, теплий вірш „Де зустрінемося з тобою”:

Чи ж давно в юнацькі ранки

Вдвох до бистрої Вільшанки
Бігли босоніж,
А тепер, як загуркоче,
Піднімаю в небо очі:
Чи не ти летиш?

Цікавий сюжетний вірш „Голуб-незнайомець”, присвячений юним прикордонникам Білорусії.

Збірка – як сповідь арміяця. Вона перейнята і передчуттям близької війни.

Та ось, через рік, і наступить вона. І обізветься тоді вже відомий людям Андрій Малишко:

...друзі ідуть полками, і я серед них сурмач!
Сурмлю, що зелену землю закриєм грудьми від бід,
Що красно вишневі зорі віщують веселий схід!

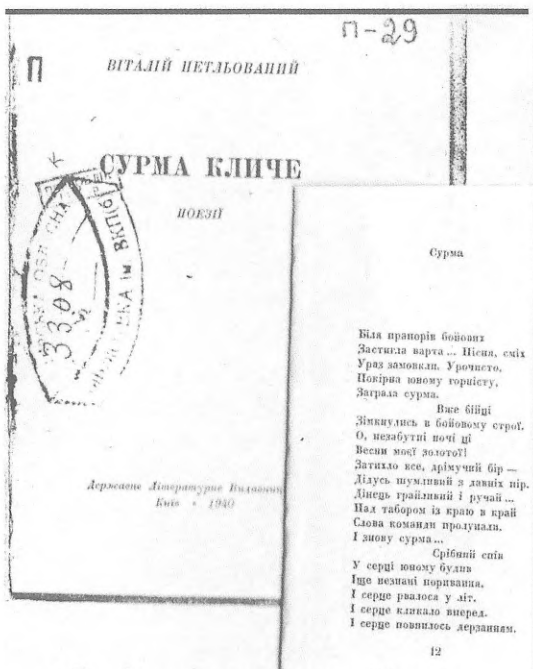
Ось і Віталій Петльований почув сурму-поклик і став учасником довготривалої війни з фашизмом. Покликаний сурмою, він повернувся переможцем з нагородами: орденом Вітчизняної війни, Червоної зірки, багатьма медалями.

А познайомився я з Віталієм Івановичем уже в Києві після війни. Його письменницький внесок у нашу літературу вагомий. Це багато нарисів, оповідань, романів, повістей. До речі, вже звучним, захоплюючим романом „Сурми грають зорю” він полонив не лише юних читачів. Такі ж його твори „ Сирена з мечем” (чотири книги), вибраних творів у двох томах, що отримали читачі 1984 року.

Окремо хочеться сказати про його невтомну працю як нарисовця. Пройшовши вогонь війни, він захопився мирним полем, його трударями. Йому добре відоме прислів'я „ Хліб – усьому голова”. Письменник знайомить читачів з багатьма відомими хліборобами. В 1971 році виходить його повість „Людина і хліб” – про великого вченого, академіка Василя Миколайовича Ремесла і голову колгоспу Олександра Григоровича Бузницького¹. Тут принагідно хочу згадати ще твори – теж про академіка, автора славетного сорту пшениці Василя Ремесла, написані Василем Большаком та Анатолієм Дрофанем. І про пісні, що написали ми з Платоном Майбородою, в яких оспівані трудівники поля – Олена Хобта, Марія Лисенко, Марко Озерний. А ще ж і про вірші

Обкладинка книги Віталія Петльованого

Обкладинка першої книги Віталія Петльованого. Вірш "Сурма", який дав назву збірці. 1940

Михайло Стельмах

Кров ЛЮДСЬКА- НЕ ВОДИЦЯ

РОМАН

Ворогому Віталію
Петльованому на честь
на зореві, на нощі
Книги.

28/11 1948

Державне видавництво
ХУДОЖЕСТВОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Київ - 1952

Автограф Михайла Стельмаха

„Творці хліба”. В них і Василь Ремесло, і художниця Тетяна Нилівна Яблонська з її мистецьким шедевром „Хліб”.

До речі, я був знайомий з Василем Миколайовичем, був на його ювілеї, одержав від нього подяку і такого листа:

„Дорогий Олексю Яковичу!

З хвилюванням прочитав присвяченого мені Вашого листа-вірша. Щиро дякую за проявлену увагу, високу оцінку моєї скромної праці, за ніжні, теплі слова і добрі побажання.

Мені приємно, що ваша творчість присвячена людям найпочеснішої професії – хлібороба, трудівникам полів. Бажаю вам міцного здоров'я, великого щастя і подальших творчих успіхів.

З повагою академік В.М. Ремесло.

14 вересня 1977 року”.

Гадаю, що і мої друзі-письменники також отримали подібні листи-подяки від академіка, який так скромно визнає свою велику дослідницьку працю. Вона ж, та праця, удостоєна найвищих нагород, бо має світове значення. Ми, хто писав про академіка, жартома при зустрічі вітались: „Добридень, друже-реміснику!”

В жанрі нарисів добре попрацювали і Кость Гордієнко, Володимир Вільний, Михайло Чабанівський, Павло Автомонов, Микола Рудь...

Принагідно хочу згадати нарис Іллі Бердника „З рокитнянських криниць”. Його оповідь, як і згаданих вище авторів, читається як справжня художня проза. „З берегів Росі видно поля, села, хрещаті дороги з криницями на узбіччі. Криниці... Свідки сивої давнини. Зіпершись дужими руками на цямриння, припадали до них воїни і хлібороби. Чули криниці жагу-шепіт кохання, що переливались в невмирущу пісню народу. Від криниць вся сила живого. У літню спеку втамовують спрагу трудівники... Невичерпні джерела душевної доброти і таланту, тільки зумій їх відкрити...”

Ось так і письменники-нарисовці, звідавши чистої води криниць, знайомляться з людьми, що ті криниці березуть,

плекають. Образ криниці Іллі Бердника перекликається з образом райдуги Віталія Петльованого. Від пекучого сонця, пише він, „репається земля, мов стиглий кавун”. Та є вже поливні поля. Це результат праці хліборобів – поливні поля дають вищі врожаї, ніж на суходолі. „І з’являється райдуга над полями – витвір людських рук”. А письменники Сергій Плачинда, Анатолій Хорунжий, Віталій Петльований, після знайомства з хліборобами, видають збірку „Земні зорі”. В одному з нарисів Петльований вдало використовує поетичний народний вислів „козацькому роду нема переводу”, маючи на увазі хліборобів: їхньому роду не може бути переводу!

Мені хочеться навести рядок з теплої усмішки „Травень” Остапа Вишні, написаної в травні 1951 року. Він радіє, що не лише в поезії, а й у прозі з’явилися „молоді голоси” – Гончар, Збанацький, Петльований, Чорнобривець, Чабанівський. „Привіт! Ростіть! Мужайтесь! Держайте! На розквіт літератури, на славу народів!..”

Серед них – і сурмачі мирної хліборобської праці на нашій землі.

Від невеличкої збірки віршів „Сурма кличе” до романів „Сурми грають зорю”, „Аміго”, „Вогонь для Прометея” пройдено автором великий шлях пізнання життя і його відтворення.

Кропітка праця нарисовців, що прославили справжніх героїв війни, ланів, шахт, дарувала натхнення і працівникам Слова.

Віталій Петльований – взірець доброго, взаємного спілкування з багатьма хліборобами і письменниками. Доброзичливий, енергійний, ініціативний. Пригадую його працю директором Бюро пропаганди художньої літератури Спілки письменників. Він організував не один виїзд письменників – і в різні міста, і особливо – у села.

З добрим настроєм, роботящий, не ждучи допомоги від міської ради, сам заходився будувати житло, звичайно, запросивши робітників і спеціалістів. Та й вибрав гарне, поетичне місце – неподалік від площі Шевченка, на вулиці Сошенка ². Хату будував жартуючи:

„Постав хату з лободи, а в чужую не веди”. Був я і на „вхідчинах”. Віталій дуже був задоволений тим, що цей район пов’язаний з ім’ям Тараса Шевченка. І сусідні вулиці аж пахнуть історією: Вишгородська, Пуща-Водицька. І Сошенка, ясна річ. Недалеко ж, на Вишгородській номер п’ять, хата на Пріорці (давня назва), в якій 1859 року два тижні жив Кобзар. З Віталієм ми побували в тому будинку – тепер там діє відділ Національного музею Шевченка. Навколо тієї „Хати на Пріорці” старий сад. Віталій ділився думкою: „От би його омолодити... Посадити нові дерева на території і біля неї, старі викорчувати”. Коли ми відвідали той будинок, там ще працювала школа юних художників.

Ми ділились міркуваннями про давні часи „Кинь грусті”, „Дачі Кульженка”, особливо ж уявляли, як подружився з дітьми із сусідніх будинків Шевченко, як обдаровував їх ласощами. Після тих відвідин я написав вірша на цю тему, прочитав, при зустрічі, йому. „Я, – казав він, – покинув давно віршування, але на цю ж тему хочу написати новелу. Адже це останнє місце, де побував Шевченко, – на околиці, а не в центрі Києва. Усамітнений геній... Про що думав-гадав він? Остання розрада – зустріч з дітьми...”

Своїм віршем, що сподобався Віталію, я і закінчую слово про трішки старшого сурмача тривожних літ битви і мирної праці.

ВОСТАННЄ В КИЄВІ

(Шевченко на Пріорці, 1859 рік)

Діти, як пташата, біля нього...

Яблук і горіхів стало всім!

– А тепер збирайтеся в дорогу!

...І вони, щебечучи, за ним

Ця ватага надто галаслива, –

Кобзареві ж до душі вона.

„Ще покажуть нам якого дива?” –

Думає голівка не одна.

Ось базар. Пташок в клітках доволі.
– Вибирайте співунів, лишень!..
– Так мовчать вони...
– Бо у неволі,
А в неволі – там не до пісень...

Кожному він пташку дав, а клітку,
Заплативши гроші, – розломив:
– Щоб ніколи взимку, а чи влітку –
У неволі більш співак не жив!

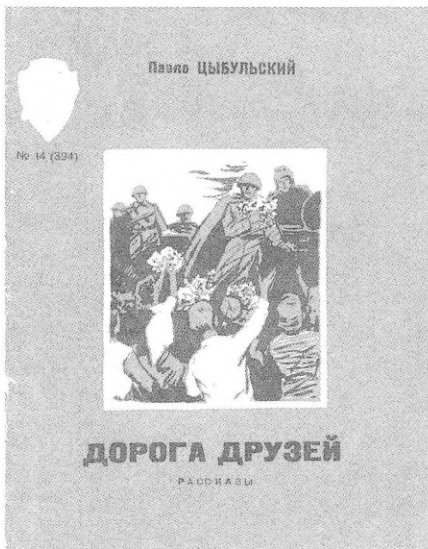
То ж пускайте! В гаї, чи в поле
Хай летять!..
І диво стало враз –
Щебіт линув: Воля! Воля! Воля!..
...І сміявсь від радості Тарас.

Воля снилася йому в неволі,
Волею народ віками снів...
...У дитячім, гамірливім колі,
Чи не вперше так він був щаслив...

(Footnotes)

¹ Від О.Бузницького мама мала розкішний подарунок – велику квітчасту українську хустку. Не кожна співачка естради мала таку розкіш! – О.П.

² Насправді вулиця, мала назву „Нова 715”, пізніше „Батайська”, назва не дуже зручна: і мешканці, і пошта частенько плутали – чи „Батайська”, чи то „Балтійська”? З ініціативи батька, відповідно до духу нашого району, вулицю назвали на честь художника Івана Сошенка, друга Т.Шевченка, а провулок цієї вулиці було названо іменем Михайла Сажина, художника, з яким Шевченко у часи Д.Г.Бібікова малював київські краєвиди. Площу, від якої починалася вулиця Сошенка, з ініціативи батька назвали „площа Шевченка”. Так наш куток Києва набув цілісного колориту. – О.П.

*Барогу
Віталью Заволову,
який відкрив мені
дорогу в мистецтво*
Цибул
Ужгород, 3.11.60.

ПАВЛО ЦЫБУЛЬСКИЙ

Автограф Павла Цибульського

ПАВЛО ХОДЧЕНКО

ВИПРОБУВАННЯ ЗРІЛОСТІ

Мелуарн

1917-
1920 рр.

*Дорогому товарищу
Летілювану Павлу -
таалановатому письменнику,
давньому другу і працьовитому,
з серйозною покликаністю до добра-
зятків. - т.о.
Андрій Хоменко
1970 р.*

РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК
КИЇВ — 1958

Автограф Павла Ходченка

МИХАЙЛО ЧАБАНІВСЬКИЙ

Степовий цвіт

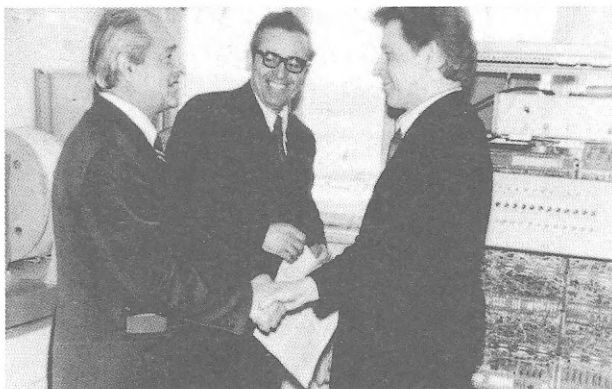
ОПОВІДАННЯ
І ПОВІСТЬ

Державне видавництво
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Київ - 1956

*Дорогому
Мико
світанку
Віталью
Заволову
на
всю
1957
Київ*

Автограф Михайла Чабанівського

Віталій Петльованій (ліворуч) в гостях у геологів. На світліні начальник партії Д. Лящук і ст. інженер Душкевич. Львів. 1977

ІВАН ЧЕНДЕЙ

Чайки ЛЕТЯТЬ НА СХІД

Н О В Е Л И

*Вітаємо Іванову Петлю
Ласкаво!
Ласкаво добродієм вітаю, щоб
уважати з повагою
на чині рідних землях в о
світлі у творчій діяльності*

І. В. Петлю

Листопад, 27/1956р.

ЗАКАРПАТСЬКЕ ОБЛАСНЕ ВИДАВНИЦТВО
У ЖГОРОДІ - 1955

Автограф Івана Чендея

С. ТЕЛЬНЮК

туди,
де
сонце
сходить

*Вітаємо
Петльованій -
не забудь згадати
автор*

С. Тельнюк

Видавництво
дитячої літератури
"Восход"
Львів 1977

Автограф Станіслава
Тельнюка

«МОЛОДЬ — НАШЕ МАЙБУТНЄ, НАША НАДІЯ, ТОВАРИШІ. МОЛОДЬ МАЄ ЗМІНИТИ НАС, СТАРНКІВ, ВОНА МАЄ ДОНЕСТИ НАШ ПРАПОР ДО ПЕРЕМОЖНОГО КІНЦЯ».

П. СТАЛІН.

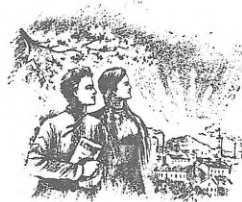
*Дорогому Віталью
Петлюваному —
з поштовими думками
12/III 51 р.*

Автограф Бориса Буряка

БОРИС БУРЯК

ТАРАС ЖУРБА

РОМАН

КНИЖКОВО-ЖУРНАЛЬНЕ ВИДАВНИЦТВО
ЛЬВІВ — 1951.

ПЕТРО ГУРІНЕНКО

Альпійська АЙСТРА

*Віталью Івановичу
Петлюваному,*

*товарише, добра і
веселих подій.*

*Здорові, радощів і
кращі го сього Батька
мої: від широго
серця.*

РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК
КИЇВ — 1953

П. Гуриненко

*червень 1953 р.
в Києві*

Автограф
Петра Гуриненка

А БУЛО ІНШЕ ТАК...

ЗГАДУЮТЬ
ЖУРНАЛІСТИ-
ВІТЕРАНИ

(Випуск другий)

*Дорогому Віталью
Івановичу на згадку про
Буряка, які були літні
моменти.*

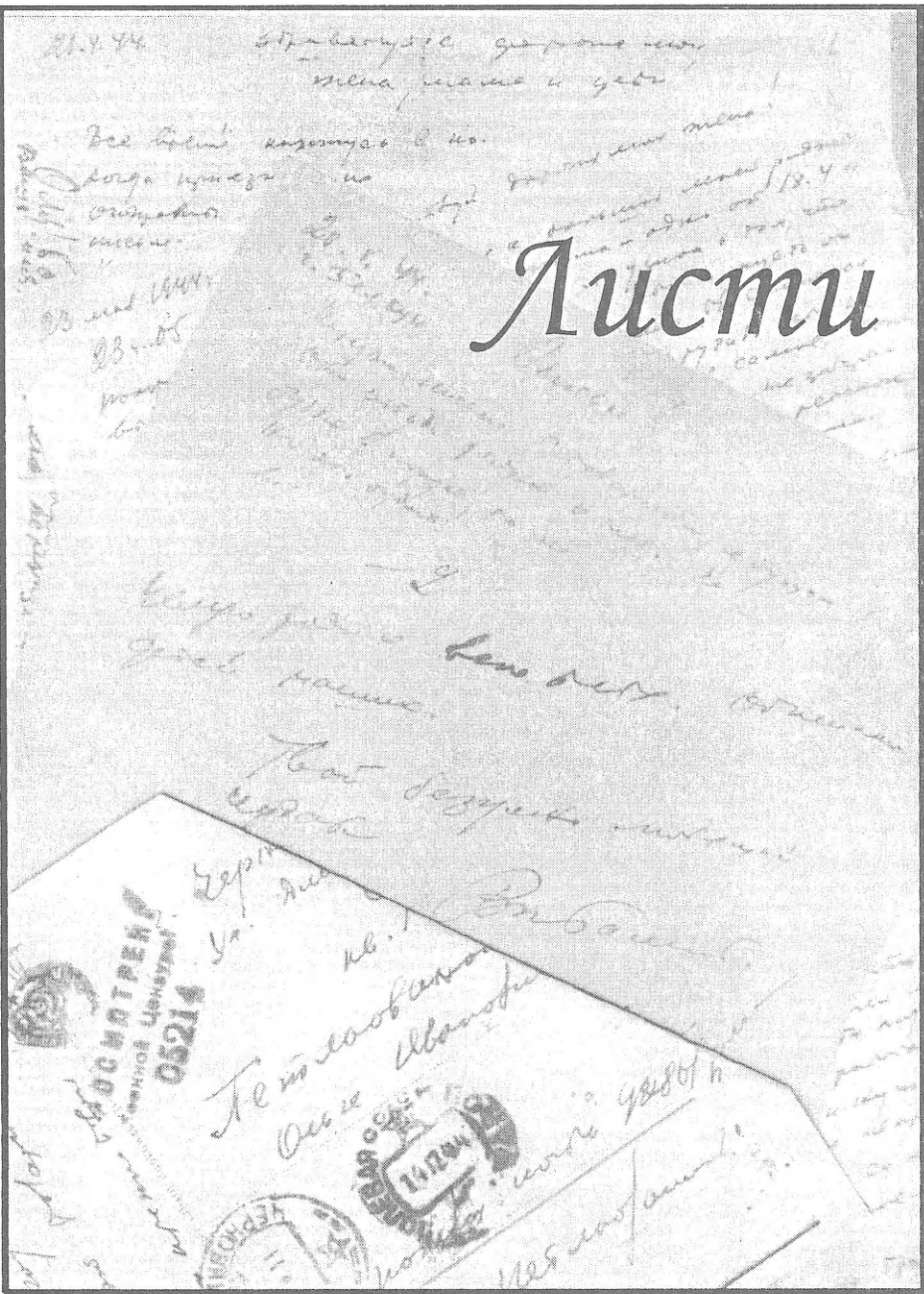
*З наміром побажаннями
Кудьма Демочка.*

28 січня 1953 р.

Київ
Видавництво політичної
літератури України
1953

М. Терієв

Автограф Кудьми Демочка

21.XII.1943 год

Дорогая моя жена!

Теперь мы забрались еще дальше. Каждый такой переезд еще более усложняет для меня вопрос поездки домой. Больше того — я имею сейчас некоторую возможность тебе кое-что передать, но от нас в сторону Валока совсем не идут машины. Как быть — не придумал пока.

Меня очень беспокоит то, что у вас, очевидно, дела с питанием плохие. Поверь, Оленька, если бы я был ближе, конечно, было бы легче. И я буду искать любой случай, чтобы передать тебе кое-что. И он, этот случай, будет, но весь вопрос в том — когда? Во всяком случае, Оля, у меня все же есть надежда, что в январе мне удастся подвезти тебе немного муки и жиров. До этого времени ты, Чайка, должна там постараться и изыскать средства на месте. Ты, конечно, скажешь: „легко писать „изыскать“. Знаю, что не легко. И, поверь, что думаю об этом много, но ничего пока придумать не смог!

Я вчера вернулся из командировки. Тебе еще с дороги отправил два письма. В одном послание мамы, Маруси и Димы¹, в другом — мое. Маме я достал пудов пятнадцать пшеницы и мешок муки. У них есть овощи, но нет жиров. Все же думаю, что проживут.

Чайняк! Почему не получаю от тебя писем? Очевидно, плохо работает гражданская почта. Прошу тебя, когда будешь здорова, свяжись с какой-нибудь воинской частью и отправляй письма по полевой почте. Так будет быстрее.

Доченька! А как ты себя чувствуешь? Ведь приближается время родов и это меня очень волнует. Береги себя, чтобы ты была здоровенькая. Я о тебе, будущей мамке, думаю день и ночь и все мои мечты о будущем связываю с тобой. Жду — не дождусь, когда же все это закончится, чтобы быть нам вместе.

Оленька! Тебе трудно. Мама, Женя², дом — все на тебе, а меня нет. Я это понимаю, но я знаю тебя и хочу верить, что трудности ничего не смогут изменить в твоих чувствах ко мне. С

*Віталій Петльованій.
1941*

Ольга Петльована. 1945

У переддень військової операції "Курська Дуга." 1943 р.

*Військові кореспонденти. В.Петльованій (другий
праворуч), М.Іванов (перший ліворуч). 1944*

*Доцка Оля з бабусею
Марією. Село Стримба,
Молдова. 1944*

мо-ей же стороны они, чувства, что ни день, то сильнее. Я только и думаю о том времени, когда смогу отплатить тебе за все хорошее, что ты для меня сделала. И не об одном дне, а о тысячах дней, которые мы проведем вместе. Иногда мне хочется, чтобы ты была рядом со мной, а иногда думаю, что все же лучше, что ты дома и тебе не угрожает каждую минуту опасность. Довольно много ты, Чайка, пережила. А то, что ты будешь ждать меня не сама, а с сыном или дочей – просто меня радует. Обо мне не беспокойся. Я здоров. Одет хорошо. За работу пока не ругают. Имею надежду в январе на несколько дней вырваться к тебе. Но теперь я имею твою карточку, которую забрал у мамы и каждый день, а иногда по несколько раз на день смотрю на тебя... „Так, значит, ты всегда со мной, моя Чайка.“

Чайка! Скупаю за тобой и жить без тебя не могу.

Всем привет. Тебя крепко много раз целую...
Твой Виталий.

31.XII. 1943 год.

Моя дорогая жена.
Оленька!

Я знаю, что это письмо дойдет к тебе с большим опозданием. И все же я решил его написать именно теперь, ровно в 12 часов ночи. Чтобы знала ты, моя жена, что и сейчас все мои мысли с тобой.

Чая! Прими новогодние поздравления от твоего Виталия, любящего тебя больше всего на свете. Целую тебя тысячу раз так крепко, как целовал, когда мы были вместе.

Поздравляю с Новым годом нашего малыша, сына или дочку – не знаю, маму, Женечку, а также семью Кравченко.

Надеюсь, что скоро увидимся. А главное – надеюсь, что скоро настанет время, которого мы все ждем и я снова буду вместе с тобой, Оля, и со всей большой семьей.

Виталий.

Р.С. Меня в честь Нового года Политуправление фронта наградило часами. Я их сегодня получил. Поздравь В.П.

*Умастку замка графа Естергазі.
Угорщина. 18.03.1945
Світлина віськқора В.Кисельова*

*Қореспондент "Суворовского натиска"
Віталій Петльованій у війсьқовій
частині. Югославія. 1944*

*Редақція "Суворовского натиска" (зліва направо): ..., О.Замотаєв,
В.Петльованій, М. Іванов, редақтор Г. Қияшқо, А.Іванов,... Прага. 1945.*

11.2.44 г.

Чаинька, здравствуй!

Никаких новостей у меня, конечно, нет, но пишу (как ты говорила) потому, что не могу не писать. Пару дней тому назад отправил тебе письмо, стало мне немного легче на душе, но не надолго. Как только выбирается свободная минута, так я сразу мыслями к тебе. Что ты, мамка маленькая, делаешь? Как там наша доченька? Представляю себе, как лежишь рядом с маленькой Оленькой и задаешься. Мамка!...

И я думаю о том, что хорошо бы в этот момент неожиданно войти в комнату мне. Что бы ты делала? И что бы я делал? Сам не знаю. В роли мужа твоего, слава богу, был, а вот в роли папки не приходилось. Но, наверное, не растерялся бы, а скорее мою Чайку большую к себе прижал. А потом бы сел рядом с тобой и так не отходил бы от тебя целые сутки и тебя никуда бы не отпускал.

...Надворе не поймешь: то ли весна ранняя, то ли обман какой-то. На солнце прогревает, а снега даже в лесу нет. Может быть – таки весна? Жду – не дождусь уже, когда грянет последний выстрел, когда радио скажет „Мир“, когда наконец сгребу тебя, Оленька, своими руками и уже больше не отпущу от себя ни на шаг.

Привет маме, целуй наших ребят³.

Твой Виталий.

20.2.44 г.

Здравствуй, дорогая Чайка!

Это письмо пишу тебе из села, где недавно еще, 2-3 дня тому назад шли жестокие бои и где теперь наступила полная тишина. Здесь вместе с другими частями воевала и наша часть, в которой мы с тобой служили раньше, и я вот уже третий день гощу у них.

Прежде всего должен тебе сообщить очень неприятную новость: убит Глибко. Пименов жив-здоров и он рассказал мне о том, как погиб Глибко. Я очень уважал Глибко и никак не могу примириться с его

смертью.

Ты, конечно, знаешь из газет о ликвидации окруженной группировки немцев в районе Корсуня. Я вот уже девятый день нахожусь в этих местах, корреспондирую обо всем, что делается. Не знаю, все ли, переданное мной, дошло, но если дошло, то очень хорошо, т.к. я освещал добросовестно каждый шаг наших войск. Очевидно, завтра уеду в редакцию и через пару дней буду на месте. Дороги очень плохие и приходится добираться то самолетом, то верхом, а где – пешком. И все же я не жалею, что служба у меня такая. Вижу все, много потом будет воспоминаний, а это очень пригодится в будущем.

Есть у меня маленькая надежда в этом месяце, а может быть в марте на несколько дней заглянуть домой. Об этом я много думаю, хочется видеть тебя и доченьку нашу.

Твой Виталий. Целую.

23 мая 1944 года

Здравствуй, дорогая моя жена!

Сегодня к большой моей радости получил сразу два твоих письма... Каждая строчка твоих писем напоминает тебя, мою дорогую жену...

Поверь, что нет минуты, чтобы я не думал о тебе, не вспоминал дней, когда мы были вместе. Это правда. Это могли бы подтвердить тебе десятки людей, с которыми я работаю и с которыми я встречаюсь. Да вряд ли это и нужно... И если твой отец желает тебе счастья со мной, то он не ошибается – твоё счастье и мое – неразделимы.

Олюсь, мне скоро тридцать лет. Жизнь моя складывалась так, что я не думал уже быть счастливым в семейной жизни – я не любил...

Слово „жена“ для меня приобрело совершенно иной смысл с тех пор, как моей женой стала ты. Оля, я много думаю о своей литературной работе после войны, мечтаю о том, чтобы чего-нибудь достигнуть, но самого большего, чего может желать человек, я уже до-

стиг — это любви, взаимной чистой любви...

Оля, огорчен тем, что сукины сыны не доставили все, что передал. Сегодня был у Кияшко и говорил с ним. Он еще раз пообещал мне, что в первой половине июня я поеду домой.

Аттестат я давно выслал тебе, еще в первых числах апреля, надеюсь, что ты его уже получила.

Крепко целую нашу доченьку, обнимаю маму. Тебя же целую крепко.

Твой любящий Виталий.

3 февраля 45 год.

Здравствуй, маленькая моя жена! Если верить в то, что этим летом война закончится, значит, осталось нам быть в разлуке всего несколько месяцев. Здесь, не говори, время у нас идет быстрее — командировки, новые места, работа. И я часто думаю о том, что те времена, которые мы пережили вместе на войне, так же шли быстро и для тебя, только ты скучала за домом, за жизнью в семье, а потом вздохнула облегченно. Когда почувствовала себя свободной, стала хозяйкой. Дочь принесла новые заботы, трудности новые. Успокаивает то, что трудности эти временные, да и к трудностям тебе не привыкать. Вспомни, Чайка, может ли быть хуже, чем скажем, тогда, когда жили мы в овраге где-то возле Котлубани и этот овраг без конца бомбили? Или в Садках под Сталинградом? А Рули?.. А потом порознь? Думаю, что пережито главное, осталось трудностей значительно меньше. Мы их переборем, Чайка!

Я не строю иллюзий. Думаю, что и после войны не все будет гладко. Много нерешенных дел, которые могут стоить и здоровья, и нервов нам обоим, но у нас хватит сил, чтобы и дела решать, и жить по-человечески. Когда задумаешься над тем, сколько еще лет и зим можем прожить для себя и для нашей доченьки, то сразу становишься богачом. Сапоги маме сделал, они в чемодане, Олюське заказал три пары ботиночек. Надеюсь скоро забрать.

Всем знакомым привет. Желая всем здоровья.
Тебя и доченьку целую крепко.

Виталий.

26.3.45 г.

Дорогая жена!

Вчера получил два письма – твое и из Ростова. Одновременно получил письмо Захар, в котором Катя пишет, что ты начала заниматься в муз. училище. Я очень доволен, Олюська. Легче будет тебе коротать дни разлуки да и, признаться, хочется мне очень, чтобы ты своими рученками сыграла мне. Я вспоминаю один случай, это было в каком-то селе под Сталинградом. Это было летом. Вечерело, я прилег отдохнуть на какой-то скамейке. Сонный, я услышал, как кто-то играет на гитаре и поет. Мне понравилось. По голосу определил, что поет хорошая, лирически настроенная девушка. Я встал. Подошел ближе и увидел... тебя. Оказывается, это ты пела. Это было для меня откровением. Я ведь не знал, что моя Чайка и в этом искусница. Ты мне до этого не пела, стеснялась. Но потом настали другие времена и ты меня уже не стеснялась. Чая! Думаю, что это случилось только потому, что мы нашли друг в друге то, о чем мечтали. Теперь, услышав слово „любимая“, я всегда думаю о тебе, значение этого слова ты, Чайка, раскрыла для меня впервые. Чем дальше я уезжаю от тебя, чем длиннее разлука, тем тягостнее мне, тем больше мечтаю я о днях, когда мы сможем опять волновать и радовать друг друга. Я думаю, что дни эти скоро, очень скоро настанут и я смогу сказать моей Олюське: „Ты моя. Я люблю тебя“.

Маленькая моя. Родная, горю весь, вспоминая пережитое с то-

бой. Жду апреля. Очень медленно идут эти трудные „разлучные” дни. Мадьяры говорят в таких случаях: „О Иштенем, Иштенем”!, что означает: „О, Боже, Боже!”

Олюська, из Ростова пишет, что живет плохо, но они о Женке заботятся и он растет, хорошо говорит. Я как-то передал через товарища, едущего в Ростов, письмо, материю на костюмчик и 1000 рублей. Все это передано. Пиши им. Сообщаю их новый адрес: « Улица Баумана, 20 Поюрова Анастасия Андреевна».

Обязательно напиши. Ты ведь знаешь, что нам надо будет воспитывать Женю. Я так решил. Маме скажи, чтобы она о нем не беспокоилась. Как только будет возможность, мы его заберем. А я здесь подготовлю для него одежду, обувь и все вышлю в посылке на Ростов.

Два дня тому назад выслал тебе посылку. О продуктах, которые тебе нужны, я думал, но вряд ли здесь найду. Продай что-нибудь из посылки и найди там, сколько бы ни стоило.

Привет всем. Целую доченьку. Тебя обнимаю и целую много раз. Твой, любящий Виталий.

27.3.45 г.

Дорогая моя Чайка!

У нас наступили теплые, солнечные дни. В городе начинается пробуждаться жизнь, фронт уходит вперед, и люди начинают возвращаться к тому, чем они занимались всегда, всю жизнь.

Из газет ты знаешь, что мы наступаем. Мне кажется, что я скоро смогу писать тебе из другого города. Апрель стучится в нашу дверь, и мы тоже идем с весенним визитом в Вену. Сегодня радио сообщило, что союзники подошли к Франкфурту-на- Майне. Все это очень волнует и возбуждает, т.к. ведь от всех этих успехов миллионов солдат разных стран и национальностей в конце концов складывается радость для каждого из нас.

Олюся! Приятно сознавать, что уже не долго осталось быть нам в разлуке. Приближается то время, о котором мы мечтали так долго – мы будем вместе. Вместе! Об остальном и говорить не приходится. Все, что может быть хорошего в нашей жизни для меня лично связано с тобой, моя любимая, хорошая жена. Не все можно писать в письме, цензоры ведь еще не перевелись, а я не очень люблю,

чтобы кто-то глазом своим и руками прикосался к сугубо интимному.

Чайка! Не скучай очень. Обо мне не беспокойся. Пиши почаще – мне это необходимо, и ты это знаешь.

Целую всю тебя. Целую нашу доченьку. Ваш. Папка.

12.5.45 год.

Родная, дорогая моя жена!

Вот только сейчас и выбрал время, чтобы написать тебе все, о чем думалось в эти дни. Конец войны застал меня в Праге, вчера я возвратился оттуда к себе. Трудно передать тебе мои переживания.

То что я видел по пути в Прагу и в самой столице, не поддается описанию. Такого восторга, такого ликования народного я не видел за всю свою жизнь. Это была не подготовленная демонстрация, нет, это было стихийное выражение чувств миллионов людей, только в эти дни освобожденных от длительного немецкого плена.

Многое, что я видел в Праге, не забудется никогда: и то, как расправились с немцами чехи-патриоты, и то, как встречали они русских освободителей. Я посылаю тебе вырезку из нашей газеты, в которой коротко изложил свои чувства после приезда, но ты поймешь, конечно, что не все написано. Многое я расскажу тебе, когда приеду.

Дорогая, единственная моя любовь! Вот и пришла Победа, которой мы с тобой так долго терпеливо ждали. Эта Победа возвращает мне тебя, мое счастье. Теперь уже не долго ждать, скоро-скоро мы будем вместе. Я мечтаю о том счастливом дне, когда снова увижу глаза... моей Чайки, без которой трудно мне прожить и один день...

Говорят, что разлука – самое хорошее испытание чувств. Я в этом теперь убежден окончательно. Мир огромен, в нем много хорошего, много красивого. Но... Чайки другой нет и быть не может. Ольга, маленькая моя, как я благодарен судьбе, что свела меня с тобой на дорогах первых дней войны и не разлучила нас, а наоборот – соединила навеки! Впереди еще много трудностей, но я думаю – нам будет хорошо.

Я в общем я счастлив. При всех трудностях, которые могут встретиться, я ведь не из самых бедных.. невезучих. Чего еще можно

желать после победы в такой гигантской битве? Жена любит, дочь растет. Есть дорогие, близкие люди, которые ждут с нетерпением моего возвращения. В этом человеческое счастье, пожалуй, самое большое, какое только может быть.

События в этом месяце пока не позволили мне отлучиться отсюда. Но теперь скоро, очень скоро я приеду. Думаю, что в ближайшие дни использую старое разрешение на поездку в Киев. А это значит, что десять дней мы будем вместе. Десять дней... А потом ведь настанет, наконец, то, о чем мы мечтаем — разлука прекратится. Где бы я ни был, куда бы ни забросила меня судьба, ты, Чайка, везде и всегда будешь со мной.

Ночь. Я один дома. Мои орлы — Докторов и Гудзенко в командировке, где-то застряли под Прагой, а завтра я тоже, наверное, выеду туда еще раз, чтобы пожить среди чехов пару деньков уже в мирной обстановке. Это нужно, я ведь думаю много писать о заграничье. Привет всем моим друзьям.

Обними маму и поздравь ее от моего имени с Победой.

Я жив, здоров. Значит сегодня можно поблагодарить судьбу, которая провела меня через все испытания. Я думаю, что и твоя любовь, Чаюся, берегла меня, ведь всегда я в опасный момент думал о тебе... Чаю... И не хотел умирать. И не умер! И Чайка моя, моя навсегда!

Целую тебя много раз...
Твой любящий Виталий.

25 марта 51 г.

Дорогая Чайка, дорогие дети!

Каждое ваше письмо для меня большая радость. Я очень скучаю, мне не хватает всех вас и поэтому иногда хандра нападает. Сегодня воскресенье, нового письма не имею. Перечитываю полученные раньше. Интересно, перечитывая, каждый раз находишь в письмах новое.

У меня пока все по-старому. Операция⁴ во вторник. Начал свое лечение. По вашим письмам чувствую, что у вас все нормально. Обо мне не беспокойтесь. Надеюсь, что все обойдется. Пишите мне подробные письма. Я очень жду.

*В.Петльованийий з дітьми,
О.Петляков, племінниця
Валя з донькою
Вікторією. Праворуч
- вілла "Ольга", Київ, вул.
Сошенка. 1956*

*Ірина Петльована . Зима, сніг, Пушок,
рай. Вул.Сошенка. Київ. 1960*

*Вітя Петльованийий і наша
голубівня. Київ, Сошенка. 1956*

*В. Петльованийий (у центрі) в
санаторії у Криму. 1951.*

Дорогая Чайка! В Киеве сейчас решается судьба книги. Коля⁵ написал мне, что в ЦК она запланирована Львову, и Львов должен выпустить!

Я пока не пишу. Займусь после операции. Чувствую себя хорошо.

Чайничка! Второй раз за время нашей с тобой совместной жизни я в санатории и второй раз мне хочется бежать отсюда к тебе, к детям. Мне очень, очень не достает вас. А срок мой здесь еще два месяца. Я верю, что переборю болезнь, что нам с тобой жить еще долго, хорошо. Береги себя для меня и для наших хороших детей, это дети нашей с тобой большой любви.

25 апреля 51 г. Симеиз⁶.

Дорогая Оленька, дорогие дети, получил письмо от вас и от Николая Львовича⁷. Николай пишет, что вплотную занимается вопросом делянок под будущие "виллы". Я верю, что на сей раз мы сделаем домишко небольшой, который в назидание потомкам Петльованых назовем вилла "Ольга". Очень мне хочется, пока еще могу, сделать это, пусть будет и не очень роскошно, но в Киеве и свое... Дети скажут нам спасибо, да и мы под старость будем рады гнезду, созданному собственными руками. Впрочем, я не представляю, что мы с тобой, моя девочка, будем когда-нибудь старыми. Нет, старость наша должна быть все такой же волнующей, как и нынешняя молодость — ты всегда будешь желанная, желанная до самой смерти, как Джолионы хотели Ирэн⁸ (помнишь, конечно?)

Ну, а теперь о деле. Думаю и работаю над "Трубками". Дело идет. Очевидно, в конце месяца или начале мая отправлю тебе для перепечатки отдельных глав и кусков.

Прошел только месяц, а я уже не могу без вас, мои дорогие Петльованые. Осталось больше. Это для меня очень тяжело. Очень скучаю. Видно твои, Чайка, 30 и мои 37 — хорошие годы, и нам нельзя с тобой надолго разлучаться. Этого и не было бы никогда, ты знаешь, дорогая моя, что я очень люблю свой отпуск проводить вместе с тобой, с детьми, но проклятая болезнь заставляет меня мучиться здесь среди таких же больных. В работе немного забываюсь. Возможно, убегу раньше времени. Не знаю, врачи что-то заинтересовались вдруг правым легким, но я чувствую себя хорошо.

Не беспокойся.

Ваш батько.

Целую тебя, Олюська. Целуй детей. Во вторник напишу, как прошла операция. Уверен, что все будет хорошо. Мысленно обнимаю всех вас.

Твой Виталий.

12.5.51 г. Симеиз

Добрый день, Чайнык и дети!

Вчера получил первое письмо от вас и был очень рад. Долго я ждал его и уже, признаться, начал хандрить. Но понял, что виновата почта. Шло оно пять дней.

Прочитал твое письмо и письма детей и словно дома побывал! Сегодня писалось легко. Вот уже вечерет. А перед обедом я окончил новую главу и решил сразу же отослать тебе. Перепечатай вчерне и пришли мне заказным. Я подправлю и думаю предложить "Молоди Украины". Очень скучаю за вами, но вы далеко и я не могу так вдруг подскочить к вам. Единственное утешение, что ежедневно работаю. Уже перешагнул полсотни страниц. Написанная глава составляет 25 процентов всей работы.

Ты, конечно, понимаешь, что работа нужна нам всем, значит – надо работать.

Очень прошу вас всех пишите мне чаще, хотя бы по десять слов.

Целую тебя, Оленька, целую бармалеев. Жди меня, родная, я весь для тебя.

Ваш папка.

15 марта 55 г. Сухуми⁹

Дорогая Чайка! Вчера получил ваши письма. Очень доволен письмами, которые написали дети. Поцелуй их.

Мне здесь очень скучно и грустно. Я прошел только месяц. Но работа идет. Рассказы прочитал, теперь жду новых, перепечатанных тобой. Ты мне их тоже пришли.

Скучаю, скучаю. Вряд ли сумею досидеть до конца, убегу раньше, если, конечно, со здоровьем будет хорошо. Лечусь. Хочу быть здоровым для себя и для тебя, и для наших бармалеев.

Целую тебя и их,

Ваш папка.

(Footnotes)

¹ Марія і Дмитро – сестра і брат Ольги Іванівни

² Женя – племінник Віталія Івановича, син сестри Надії.

³ Маються на увазі донька Оля і племінник Женя

⁴ Операція на легенях

⁵ Нагнибіда Микола Львович

⁶ Йдеться про лікування у туберкульозному санаторії м. Сімеїз

⁷ Нагнибіда Микола Львович

⁸ Герої роману Голсуорсі „Сага про Форсайтів”

⁹ Йдеться про лікування у туберкульозному санаторії м. Сухумі
коментар О.П.

*Родина біля лісового озера. Віталій Петльований з вудкою.
Дружина з дочкою Іриною, Ірина з лялькою, Вітя з
гармошкою, Оля з косами. Їхня рідня. Київ, Пуща-Водиця.
Травень, 1953*

Джон Стейнбек

JOHN STEINBECK
190 East 72 Street, New York 21, N. Y.

JOHN STEINBECK
190 East Seventy-second Street, New York 21, N. Y.

Dear Friend:

Since my wife Elaine and I have returned home from our visit to you in Kiev, you and your great city have been with us in our thoughts. Remember I saw it in its sad destruction. We had a joy then at see it reborn and growing. For adventure, your warm hospitality and advice kindled melon's remain with us as memories of gladness.

Of course we had our arguments and differences of opinion. But we had them there and they are not cancelled our friends sleep. I need, the nature of the differences convince us that for good people every where the objectives and ends are the same. We only quarrel about the means. And I think me proud of his constantly about that the means do not obscure the ends.

As a small token of appreciation of your Ukrainian kindness, I send you a copy of the only picture I can make or will make. To this extent it is unique - but it is what I believe. However, if I could amend it now I would add to the artist of the painter the obligation to contribute to the world a little joy, a little gaiety, a little laughter. That could do no harm and it might prove what we all believe - that men are almost together when they laugh together. I remember that in Kiev we laughed together a great deal.

Oh! I remember well Ukraine - "a fair land and wide... - I see through the years to the misty morning in my eyes - - I am in the night's family of all men that are free, maybe some time, may softly you will speak to me."

We hope you may visit us a some day, and we certainly hope to offer you a measure of hospitality approximating that which you so freely gave to us.

Elaine joins me in these sentiments
your friend

John Steinbeck May 9, 1964

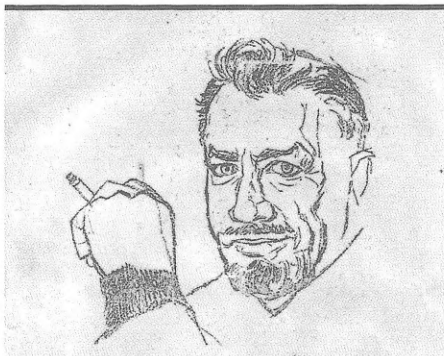

Ніколов
Баташкіна

Лист Джона
Стейнбека до Віталія
Петльованого. 1964

Джон Стейнбек з Чарлі

Джон Стейнбек

Дорогий друже!

Ми з дружиною Елан повернулися після нашого візиту до Києва. Ви і Ваше велике місто надовго залишаться у нашій пам'яті. Пригадую – я бачив його зовсім зруйнованим. Окрім того, Ваша гостинність і теплий прийом залишать приємні спогади. Звичайно, у нас були суперечки і різні думки. І ми продовжували багато у чому не погоджуватись, але це не зруйнувало нашої дружби.

На знак поваги до киян я надсилаю Вам копію своєї промови, виголошеної 1962 року в Стокгольмі з нагоди вручення мені Нобелівської премії з літератури. Якоюсь мірою вона унікальна – це те, у що я вірю. Попри те, якби я міг покращити її зараз, я б додав, що обов'язок письменника – робити світ добрішим і радіснішим. Людина повинна не руйнувати, а творити. Потрібно доводити те, у що ми віримо..

Я пам'ятаю, у Києві ми разом раділи, сміялися. О, я добре пам'ятаю Україну...

Ми сподіваємось, що Ви коли-небудь приїдете до нас, і ми зможемо виявити таку ж гостинність і повагу, яку Ви виявили до нас.

Джон Стейнбек з дружиною Елан

Ваш Джон Стейнбек,

9 травня 1964 р.

A WRITER'S CREDO by
JOHN STEINBECK

NOBEL PRIZE FOR
LITERATURE ACCEPTANCE
SPEECH

Stockholm, December 1962

I thank the Swedish Academy for finding my work worthy of this highest honor.

In my heart there may be doubt that I deserve the Nobel award over other men of letters whom I hold in respect and reverence. But there is no question of my pleasure and pride.

It is customary for the recipient of this award to offer scholarly or personal comment on the nature and the direction of literature. At this particular time, however, I think it would be well to consider the high duties and the responsibilities of the makers of literature. Such is the prestige of the Nobel award and of this place where I stand that I am impelled, not to squeak like a grateful and apologetic mouse, but to

ПИСЬМЕННИЦЬКЕ
ПЕРЕКОНАННЯ
від ДЖОНА СТЕЙНБЕКА

ПРОМОВА НА ОТРИМАННІ
НОБЕЛІВСЬКОЇ ПРЕМІЇ З
ЛІТЕРАТУРИ

Стокгольм, грудень 1962

Я вдячний Шведській Академії за визнання моєї праці гідною цієї найвищої нагороди.

У моїй душі можуть бути сумніви, що я заслуговую Нобелівської нагороди більше, ніж інші працівники пера, котрих я поважаю й шаную, але немає сумніву, що я дуже задоволений і гордий з того, що саме я її отримав.

Для отримувача цієї нагороди є узвичаєним висловлювати наукове чи особисте бачення сутності та напрямленості красного письменства. У цей особливий час, проте, я гадаю було б доречним привернути увагу до високого обов'язку та відповідальності його творців. Значення Нобелівської нагороди й того місця, де я тепер стою, є такими, що я мушу не пищати подібно до вдячної та вибачливий миші,

roar like a lion out of pride in my profession and in the great and good men who have practiced it through the ages.

Literature was not promulgated by a pale and emasculated critical priesthood singing their litanies in empty churches - nor is it a game for the cloistered elect, the tinhorn mendicants of low calory despair. Literature is as old as speech. It grew out of human need for it and it has not changed except to become more needed. The skalds, the bards, the writers are not separate and exclusive. From the beginning, their functions, their duties, their responsibilities have been decreed by our species.

Humanity has been passing through a gray and de-solate time of confusion. My great predecessor, William Faulkner, speaking here, referred to it as a tragedy of universal fear, so long sustained that there were no longer problems of the spirit, so that only the human heart in conflict with its life seemed worth writing about.

а гарчати як лев, відчуваючи гордощі за моє заняття, і за тих великих і хороших людей, які віддавалися йому впродовж віків.

Письменницькі твори видавалися не блідими та безплідними жерцями-оцінювачами, які виспівували свої закляття у порожніх храмах; вони також не є грою усамітнених обранців чи оголошувачів слабосилого відчаю. Красне письменство є так само старим, як і мова. Воно створене людською потребою в ньому, яка не змінилася, хіба що збільшилася. Скальди, барди, письменники не є чимось відокремленим й винятковим. Їх покликання, їхній обов'язок, їхня відповідальність були ними проголошені від самого початку.

Людство проходить крізь сірий та запропачений час заворушень. Мій великий попередник, Вільям Фолкнер, виступаючи тут, назвав це трагедією усезагального страху, який так довго тривав, що не лишив місця для проблем духу і тому видавалося вартим писати тільки про зіткнення людської душі з буденністю

Faulkner, more than most men, was aware of human strength as well as of human weakness. He knew that the understanding and the resolution of fear are a large part of the writer's reason for being. This is not new. The ancient commission of the writer has not changed. He is charged with exposing our many grievous faults and failures, with dredging up to the light our dark and dangerous dreams for the purpose of improvement.

Furthermore, the writer is delegated to declare and to celebrate man's proven capacity for greatness of heart and spirit, for gallantry in defeat, for courage, compassion and love. In the endless war against weakness and despair, these are the bright rally-flags of hope and emulation.

I hold that a writer who does not passionately believe in the perfectibility of man has no dedication nor any membership in literature. The present universal fear has been the result of a forward surge in our knowledge and

життя.

Фолкнер краще за більшість людей був обізнаний з людською силою та людськими слабкостями. Він знав, що розуміння і вирішення питання людського страху у значною мірою виправдовує існування письменника. Але це не нове. Давне призначення письменника залишається незмінним. Він обтяжений викриттям багатьох наших тяжких помилок та невдач, викиданням на світло наших темних та небезпечних мрій задля того, аби мрії стали кращими.

Крім того, письменника послано проголошувати та уславлювати випробовану людську здатність до величі душі й духу, до гідності у поразці, до мужності, співстраждання та любові. У нескінченній війні зі слабкістю та відчаєм – це яскравий прапор надії та змагальності.

Я вважаю, що письменник, який не вірить пристрасно у досконалість людини, не має ані відданості письменству, ані місця в ньому. Сучасний усезагальний страх був наслідком занадто швидкого

manipulation of certain dangerous factors in the physical world. It is true that other phases of understanding have not yet caught up with this great step, but there is no reason to presume that they can not or will not draw abreast. Indeed, it is a part of the writer's responsibility to make sure that they do.

With humanity's long, proud history of standing firm against natural enemies, sometimes in the face of almost defeat and extinction, we would be cowardly and stupid to leave the field on the eve of our greatest potential victory.

Understandably, I have been reading the life of Alfred Nobel: a solitary man, the books say, a thoughtful man. He perfected the release of explosive forces, capable of creative good or of destructive evil, but lacking choice, ungoverned by conscience or judgment.

Nobel saw some of the cruel and bloody misuses of his inventions. He may even have foreseen the end result of his probing - access to ultimate violence to final

напливу набутих знань та застосування деяких небезпечних чинників фізичного світу. Це правда, що інші сторони пізнання не встигають за цим великим кроком уперед, але немає підстав вважати, що вони не можуть чи не будуть рухатися поруч.

По довгій та величній історії людської незламності перед природними ворогами, іноді перед лицем майже поразки або вимирання, було б боягузством та дурістю піти з поля у переддень нашої найвеличнішої можливої перемоги.

Я, зрозуміло, ознайомився з життєписом Альфреда Нобеля - самотньої людини, як запевняють книги, вдумливої людини. Він вдосконалював вивільнення вибухових сил, придатних чи до творчого добра чи до руйнівного зла, які, проте, позбавлені вибору, бо не керуються совістю чи розсудливістю.

Нобель говорив немало про жорстокі й криваві зловживання його винаходами. Не виключено, що він точно передбачав кінцевий наслідок його пошуку - доступ

destruction. Some say that he became cynical, but I do not believe this. I think he strove to invent a control, a safety valve. I think he found it finally only in the human mind and the human spirit.

To me, this thinking is clearly indicated in the categories of these awards. They are offered for increased and continuing knowledge of man and of his world, for understanding and communication which are the functions of literature. And they are offered for demonstrations of the capacity for peace - the culmination of all the others.

Less than 50 years after his death, the door of nature was unlocked and we were offered the dreadful burden of choice. We have usurped many of the powers we once ascribed to God. Fearful and unprepared, we have assumed lordship over the life and death of the whole world and all living things.

The danger and the glory and the choice rest finally in man. The test of his perfectibility is at hand.

до довершеного насилля, до остаточного знищення. Часто кажуть, що він став цинічним, але я не вірю цьому. Я гадаю, що він намагався знайти обмеження, запобіжний пристрій. Я гадаю, що він, зрештою, знайшов його лише в людському розумі та людському духові.

Як на мене, ця думка явно підказана родом цих нагород. Вони присуджуються за зростаюче й безперервне пізнання людини та її світу, за розуміння та спілкування, котре є призначенням прекрасного письменства. І вони присуджуються за виявлення здатності до миру, що є найвищою точкою усього суцього.

Менше ніж за 50 років по його смерті двері природи було відчинено, і ми отримали жахливий тягар вибору. Ми заволоділи багатьма силами, які раніше приписували Богові. Налакани й непідготовлені, ми привласнили владу над життям та смертю цілого світу й усіх живих істот.

Небезпека і слава, як і вибір, зосередилися, зрештою, в людині. Випробування її досконалості тепер на часі.

Having taken Godlike power, we must seek in ourselves for the responsibility and the wisdom we once prayed some deity might have.

Man himself has become our greatest hazard and our only hope. So that today, St. John the Apostle may well be paraphrased – “In the end is the Word, and the Word is man - and the Word is with men.”

Привласнюючи Богорівну владу, ми повинні знайти в собі відповідальність і мудрість, на присутність яких у будь-яких божеств самі сподівалися.

Сама людина стала нашою найзначнішою небезпекою і нашою єдиною надією. Тому сьогодні можуть бути дещо переінакшеними слова святого апостола Іоанна: наприкінці є Слово, і це Слово є людина, і це Слово є з людьми.

ПАМ'ЯТІ ФРОНТОВИКІВ

3 липня 1943 року батько був військовим кореспондентом у фронтовій газеті „Суворовский натиск”. На фронті у нього було багато друзів серед пишучої братії, бо був він надзвичайно товариським, характер мав веселий, відкритий. Про одного з його друзів варто сказати окремо. Це – відомий російський поет Семен Гудзенко.

До війни батько, ймовірно, вважав себе поетом, бо ще в 1940 році видав першу (і останню) збірку віршів – „Сурма кличе”. Можливо, саме це і зблизило їх з Семеном Гудзенком.

Переглядаючи архів батька, я наштотувхнула на маленьку, на 40 сторінок, книжечку віршів С. Гудзенка с дарчим написом „Вите Петльованому, другу фронтовому в память о Европах – Семен Гудзенко. 1июня 1945 года”.

Хто з нас не знайомий з віршем Гудзенка:

Мы не от старости умрем –
От старых ран умрем.
Так разливай по кружкам ром,
Трофейный рыжий ром...

Вірш було написано в 1946 році. А невдовзі поета не стало. Він помер зовсім молодим, тридцятилітнім, дійсно, від „старих ран” – тяжкого поранення періоду війни.

Вони, Петльований і Гудзенко, як видно з листів батька і щоденників Гудзенка, часто йшли на війні одними й тими ж дорогами – звільнення Варшави, Будапешта, Відня, Праги. На світлині 1945 року, що зберіглася від тих літ, вони разом у Будапешті. Останній військовий репортаж батька у військову газету надіслано зі звільненої Праги – „Прага ликует”. У щоденниках Гудзенка є записи, які зроблені ним також у Празі і у ті ж дні – 10 травня 1945 року.

Моя мама добре пам'ятає цього молодого, життєрадісного батькового товариша. Вони з мамою були ровесниками, обоє на війні опинились у 19 літ, обоє – добровольцями. Мама – як випускниця медтехнікуму, Семен – зі студентської лави Московського інституту філософії. Петльований і Гудзенко підтримували дружні стосунки і після війни. У повоєнні роки він бував у нас в гостях у Чернівцях, а пізніше – і у Львові.

Народився російський поет Семен Гудзенко, як написано в його біографії, в Україні, в Києві на вулиці Тарасівській, в родині інженера і вчительки.

Його друг, теж киянин, поет-фронтовик Яків Хелемський, який жив до війни на розі вулиць Саксаганського і Льва Толстого, у своїх спогадах про Гудзенка подає нам картинку довоєнного Києва: "...ми росли майже поруч. Вулиці наші були схожі одна на одну – піднімаються вгору у обрамленні розкішного гілля. Затінені подвір'я, розділені дерев'яними огорожами, дарували нам затишну мальовничість. Тут палахкотіли мальви, тріпотіли акації, а тополі виявляли під вітром сріблястість звороту свого листа. Поруч гойдалися шовковиці. Ми ласували їх солодкими, чорнильного кольору ягодами. На мотузках завжди сушилась строката білизна і провітрювались тюфяки. Навесні крутими схилами на вулицю Саксаганського вивергались потоки води і омیتі дощем булижники враз виявлялись різнокольоровими. Потім літав ніжний тополиний пух, він запорошував калюжі, вітер прибивав його до виступів тротуарів. Ми підпалювали його, як це роблять і тепер сьогоднішні хлопчаки, милуючись біжучим, легким вогнем."

Таким був той Київ – їхній Київ, який вони залишали у 1941-му.

Зі щоденників Гудзенка (С. Гудзенко. Завещание Мужества. „Молодая гвардия”, 1971), початок війни:

„Київ. Я вижу: каштани улици Короленко, тополя на бульваре, акації пробиваються над решетками Ботанического сада. На гранит Богдана влез п'яний офіцер.

Щелкает затвор „лейки”. Улыбается полковник. Гремит выстрел. Офицер падает. Тонкая струйка крови на граните. Тишина.

„Украина, моя Украина!”

Николаевский парк. Обломки зеленых скамеек. С Днепра теплый весенний ветер. На фонарях перед исполкомом тела повешенных. Тишина. Город зелени, город веселых, энергичных людей замер, притаился. Скоро, очень скоро он зашумит, как в марте Днепр. Мы вернемся”.

Вони повернулись.

Зі щоденників Семена Гудзенка:

„Солдат вернувся в Київ. У него жил немец в квартире. Убил его мать. Ограбил. Случайно нашел конвет с его берлинским адресом. Это было в 1943 году. В 1945-м он пришел в Берлин и нашел дом этого немца. Здесь он увидел свой костюм, присланный в посылке. Немец уже давно был убит. Его вдова, когда узнала, кто этот пехотинец, смертельно побледнела. Солдат не стал брать своего костюма. Он только на дверях написал: „Сюда приходила мечь из Киева, с ул.Чкалова, из дома №18” Наутро вдова сбежала в деревню. Солдат решил поселиться здесь с друзьями. В шкафах он нашел много знакомых вещей, и это напоминало мать, дом, Киев”.

У збірнику „Стихи и баллады”, який було подаровано батькові, є вірш „Київ”. Його написано ще під час війни, але у вже звільненому Києві:

У нас окопное терпенье –
мы все смогли перетерпеть

И осень, звонкую, как медь,
и город в зарослях сирени,
оставив на краю земли,
за разбомбленной переправой,
в плену, за проволокой ржавой, –
с боями на восток ушли.

Но и в сугробах Подмосковья
и в топях белорусских рек

был Киев первою любовью,
незабываемой навек.

И во сто крат

я был влюбленной

там, в сталинградском далеке.

...Царапина на старом клене,
казалось –

на моей руке.

Повешенный был кровным братом.

Растрелянный – родным отцом.

Был путь один: притти солдатом

И двери отворить штыком.

Я по дорогам и сугробам

Шел ночью, не смыкая глаз.

Я клялся верностью до гроба.

(Без гроба хоронили нас!)

Мы снова в Киеве,

дождями

промытом до голубизны.

И кажется,

каштаны с нами

весенние пришли с войны.

...У нас окопное терпенье –

мы все могли перетерпеть:

и отступление, и смерть.

Чтоб снова

в зарослях сирени

малиновкам до ночи петь.

Чтоб снова

молодым влюбленным

у тополя рассвет встречать.

Чтоб киевлянам запыленным

из Киева

писала мать.

г. Киев

Киянин Семен Гудзенко від 1939 року вчився і жив у Москві, на Арбаті. В Москві і похований. Щороку, відзначаючи день Перемоги, ми згадуємо і батька, і його бойових побратимів і хочемо цю пам'ять передати тим, хто буде після нас. Пам'ятаймо про них!

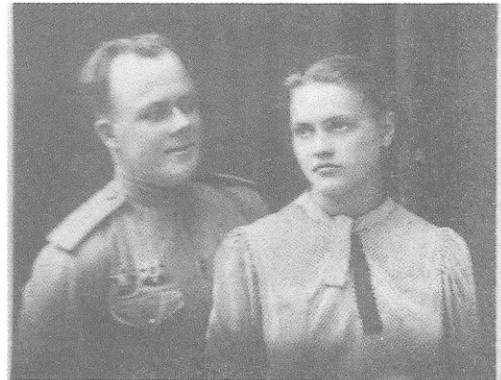
(Footnotes)

Можливо, що десь у Москві такими ж думками живе і донька поета Катерина Семенівна Гудзенко, що народилась у перші повоєнні роки.

Віталій Петльований, Семен Гудзенко, Захар Докторов (зліва направо). Будапешт, березень. 1945

Захар і Катя Докторови. Підпис на світлині: "В память о войне и мире". Чернівці. 1945

СЕМЕН ГУДЗЕНКО

СТИХИ
и
БАЛЛАДЫ

Под редакцией
Н. Антопольского

*Високого ІЗ ВЛЕС
«Молода гвардія»*
Високого ІЗ ВЛЕС
«Молода гвардія»
3 лютого 1945

Автограф Семена Гудзенка

Смерть немецким оккупантам!

СУВОРОВСКИЙ НАТИСК

ЧЕТВЕРГ, 13 ЯНВАРЯ 1944 г.

ЕЖЕДНЕВНАЯ КРАСНОАРМЕЙСКАЯ ГАЗЕТА

№ 11 (316)

ЧЕСТЬ СОЛДАТА —

БЫТЬ ПЕРВЫМ В АТАКЕ!

Приказ

Верховного
Главномандующего
Генералу армии ВАТУТИНУ

Войска 1-го Украинского фронта, форсировав реку
Днестр, 11 января, вступили в бой с противником
и, действуя железобетонным ударом в атакном
направлении, обходят немцев на Полесском плацдарме

с линии огня

**СТАЛЬНАЯ
АТАКА**

Усиленные наступательные
действия войск 1-го Украинского
фронта, форсировав реку
Днестр, 11 января, вступили в бой
с противником и, действуя
железобетонным ударом в атакном
направлении, обходят немцев на
Полесском плацдарме

**НА НАШЕМ
ФРОНТЕ**

В течение дня наши войска с Сибиряками продвинулись
вперед на отдельных направлениях на 4—10 километров
и захватили несколько важных пунктов.
На юго-западном участке Барышевском направлении
разбиты сильные отряды немцев и танки, предпринят

12
Сторона

„СУВОРОВСКИЙ НАТИСК”

Щоденна червоноармійська газета.

(З домашнього архіву. Підшивка газети
«Суворовский натиск» за 1943-1945 роки).

ТЕЩА

Истинное происшествие

С женским полом у меня никогда принципиальных разногласий не было. Но честно признаюсь – до конца не складывалось. Так холостяком и жил.

...Царапнула недавно меня мина немецкая. С этого-то все и началось. Попал в медсанбат, потом в госпиталь. Положили меня недалеко от окна. Надо мной картинки развешаны: обезьяны разные, попугаи, даже слон, только без хобота (оторвал кто-то). И начала ко мне одна беленькая подходить: то лекарство, то перевязка, а сама быстро

так разговаривает, будто торопится.

Харчи в госпитале хорошие, уход тоже, и рука моя начала заживать. А Нюся, так ту беленькую звали, все подходит и подходит по несколько раз на день.

– Вам, Нюся, наверное эти картинки нравятся? Вы все на них смотрите.

– Да, нравятся. Я по таким картинкам жизнь на земле изучала, вот и смотрю, чтобы не забыть.

Ловко отвертелась, а, может, и правду сказала. Ушла она, я весь вечер провозился тогда, снимал картинки и возле Нюсиного столика повесил. На второй день лежу и слышу – она подходит температуру измерять. «Температура – говорит – у Вас нормальная. А за любезность спасибо» И так это «спасибо» она сказала, будто обижена чем-то. Я и рот раскрыть не успел – ушла.

Четырнадцать дней лежал. Она, правда, ко мне подходила и улыбалась мне, но до серьезного разговора не доходило.

Выписался я и уже уезжать собрался, а о письмах, чтобы писала мне, договориться не успел. А Нюси нет, даже волноваться начал.

Смотрю – идет. «Извините, – говорит, – я знала, что Вы выписываетесь, да на собрании задержалась. Платочки Ваши постираны и выглажены, но они дома».

А чего Вам, Нюся, сюда и туда бегать, пойдете вместе, там и отдадите, – говорю.

Имел я еще пять суток на отдых в резерве. Так их в том селе и провел. Как уж случилось, но кончилось дело моей свадьбой...

Судьба, что ли, такая, чтобы на двадцать седьмом году жизни в неизвесном селе Воробьевка мне жениться. В красноармейской книжке моей на чистеньком листочке запись появилась: «Зарегистрирован в браке». Сам себе удивлялся потом.

Поехал я в свою роту, а в кармане маленьком моем, как в песне поется, Нюсина карточка. И письмо к ее родителям. И надо вам знать, что родные Нюси к этому времени еще под немцем были. Разыскал своих. Рассказал ребя-

там все по порядку. Кто смеется, кто одобряет. А лейтенант наш услышал название села, откуда Нюся, жена, мол, моя родом, и говорит: «Да мы рядом ведь с твоей тещей находимся. Завтра будем это село штурмовать». И тут я призадумался. Женитьба моя ведь без всякого согласия родительского произошла да и свадьбы никакой. Не крепко что-то выходит, не по-нашему. И тут же решил – освободим село, отпрошусь у лейтенанта на денек к Нюсиным родителям.

На рассвете ворвались мы в село. Стал я родных Нюсиных искать, назвал фамилию. Оказывается, такую фамилию половина жителей села носит. Я говорю: у которых дочка Нюся. Качают головами и кто в один край села показывает, кто в другой. Нюся-то в селе мол, тоже не одна. Спрашивают, как отца ее звать, а вот этого как раз я и не помню. Я к письму, может хоть там что сказано. Перечитал от строчки до строчки. Никаких намеков, только слово «мама». Стыдно мне с людьми разговаривать, какой же я есть Нюсин муж, если я о ней ничего не знаю.

Зашел к одним, у которых хата поближе, и фамилия такая, и дочка Нюся эвакуирована. Поздоровался. «У вас – говорю – дочка Нюся есть?» «Есть», - отвечают. «Эвакуирована?» – «Эвакуирована». «А она беленькая или какая?» В общем все сошлось. И то, что медсестра, тоже сошлось. Ну, тут я и выпалил на радостях:

– Так я ее муж!

Отдал письмо. Мать читать стала, сразу в слезы. Мальчонка лет шести на колени ко мне влез. Ну, я ему сахар пайковой отдал, ведь Нюсин братик. В общем все идет, как полагается. К вечеру родня собралась. Оглядывают меня. Ощупывают. О медалях спрашивают, где служил да за что получил. Нивесть откуда пироги появились, водка. Гости все что-то теще шепчут. А мне слышать – зятя нахваляют.

Ну, выпил я сто грамм, а может и больше. Теща тоже выпила и говорит: «Доченька моя, хоть бы одним глазком на тебя взглянуть».

Жаль мне мамашу стало, тут вспомнил я, что в кар-

мане у меня карточка Нюсина. Встаю. Торжественно принимаю и матери подаю. Глянула мать и в слезы: «Бедненькая, как изменилась». И пошла карточка по рукам. Дошла до одной тети, которая в уголочке сидела. Та поглядела, нагнулась к лампе, еще поглядела и вдруг говорит:

– Да ведь это Нюска моя!

Я как услышал эти слова, так обмер. Вот так ошибка! Погиб, думаю, ни за цапову душу.

Да люди свои оказались, понятливые. Теща моя настоящая весь расход взыда на свой счет, и даже допивали водку с пирогами тут же.

Уходил я на следующий день свою роту доганять и просил тещу, когда Нюся гостевать приедет, об ошибке моей не рассказывать. Да разве они уважат?

13 січня 1944 року.

ВИШНЯ (быль)

На плотине конь шел медленно, то и дело голову поворачивая влево. Всадник понимал, что это значит, но нарочно проехал еще немного вперед и только после этого неожиданно резко свернул к воде.

У Глушака было хорошее настроение. То, что он не сразу пустил коня к воде, было всего лишь невинным озорством. Конь потянулся к воде, жадно начал пить.

Еще два путника остановились у пруда: офицер и ординарец. Пока ординарец разнуздывал лошадей, офицер вынул карту.

– Гуты...Гуты, – повторил несколько раз Глушак, всматриваясь в черную точку на карте населенного пункта. И вдруг припомнив, он еще раз громко повторил слово «Гуты»... – Да, ведь именно здесь я чуть-чуть не влип. Видно, не с той стороны въезжаем, плотину не припомню.

Они снова тронулись в путь, и Глушак уже не мог

думать о чем-то другом. Воспоминания овладели им. Такой же, как сегодня, тихий осенний день. Сорванные ветром золотые листья устлали дорогу. Затем вечер, жарко натопленная изба и чай. Вишневый чай! Да, впервые его тогда угощали таким чаем. Догнав своего спутника, Глушак поехал рядом и, словно продолжая прерванный рассказ, заговорил:

— Хорошая семья попалась мне здесь тогда. Гостеприимная. Среди ночи чайком нас баловали. Да каким! Задумали ночью чай нам варить, а заварки нет. Хозяйка, не долго думая, выскочила в сад. Смотрю — веточки несет. Нарезала целый пучок и в самовар. Что за чудеса! А потом оказалось, что чай будто с вареньем и цвет вишни, и вкус. Я еще с собой хотел прихватить этих веточек, да потом так вышло, чуть в лапы к немцам не попал.

— Как же это?

— Десант немцы высадили. На рассвете ворвались в Гуты, а я, раб божий, сплю себе. Хозяйка спасла.

Вспомнив подробности случившегося с ним ноябрьской ночью на первом году войны, Глушак живо представил себе сидящую женщину, которая угощала его и выручала из беды, не побоявшись, прятала целый день в темном чулане, а потом ночью вывела задами к реке. И снова, как и каждый раз при этом воспоминании, он проникся чувством благодарности к пожилой крестьянке, матери большой и хорошей семьи, и его потянуло в домик, спрятавшийся в вишневом саду.

— Уже вечерет, а кони пристали. Может, заночуем?

— Что ж, показывай дорогу к своей спасительнице.

Они долго ехали по большой и когда-то красивой улице. Все та же, виденная сотни раз, картина. Торчащие из-под развалин обуглившихся домов печные трубы, обгоревшие кровати, кучи рыхлого пепла на месте, где когда-то стояли стога. Вот среди деревьев разоренная пасека. Пчелы кружатся над разбитыми ульями. Родившийся и выросший в селе Глушак никогда за двадцать четыре года жизни не видел, чтобы большой

рой оставшихся без крова пчел повис на пне старого дерева. Эта картина разорения взволновала Глушака и двух его спутников больше чем все остальное, что пришлось им увидеть за целый день. Молчавший всю дорогу татарин-ординарец выругался крепким русским словом.

Они проехали несколько улиц, но не могли найти нужную. Глушак не мог узнать знакомых мест. Старенькая часовенка, запомнившаяся ему, была разрушена, и только по куче щебня он с трудом опознал ее. Где-то здесь должен быть и знакомый дом.

Изрубленные и выжженные сады, обгорелые дома. Их видел Глушак на пути наступления и уже привык к этому, как к неизбежности, хорошо узнав за два года войны.

И вдруг теперь, приближаясь к дому, где провел один день, испытал волнение.

В сгущающихся сумерках Глушак увидел наконец дом, который искал. Если бы не металлический флюгер, проехали бы мимо. Деревьев вокруг не было. Только одно старое вишневое дерево осиртело чернело возле самой хаты. Некогда накатанная дорога от дома к реке заросла травой.

Спешившись, Глушак первым ступил на крыльцо. Из-под ступеней прямо под ноги ему выскочила длинная, худая кошка. Дико тараща глаза, съезжившись, убежала. Дом казался необитаемым. Переступив порог, увидели огонь в печи. В просторной комнате пусто. В углу на диване что-то шевелилось.

– Хозяева есть?

– Конечно, есть. Присаживайтесь к огню.

Немного освоились в темноте. Глушак увидел рядом с лежащим на диване стариком двух худеньких подростков, закутанных в лохмотья. Тревожная, давящая тишина была в доме.

– Здесь жила когда-то семья Дейненко, – проговорил неуверенно после минутного молчания Глушак.

– Я Дейненко, – ответил старик неуверенно, – что-то

не узнаю...

– Дядя Костя! Неужели вы? Я – Глушак. Ночевал у вас когда-то. Чаем угощали вишневым. А потом тетка Варвара от немцев спасла. К реке ночью вывела. Помните?

Старик пристально посмотрел на вошедшего.

– Вспомнил. Теперь даже глаза узнал... Прищуренные они у тебя, как вот у моего Кольки. Мы еще говорили тогда, что похожи вы друг на друга. Живой, значит?

– Как же! Это вы, дядя Костя? – пробормотал Глушак, не узнавший ни старика, ни Кольку, ни дома, о которых сохранилось столько теплых воспоминаний...
– Просто с мыслями не соберусь. Тяжело все это...

Постояв немного в раздумьи, Глушак заторопился:

– Что же это мы тары-бары развели, а дядю Костю не угощаем. Тащи, друг, консервы. И чай будем пить. Такой, как тогда, вишневый... Схожу веточек срежу.

Глушак направился к двери, старик остановил его.

– Не ходи. Кипяток будем пить...

– Зачем же кипяток? Я другу все вишневый чай расхваливал...

И снова старик с дрожью в голосе попросил:

– Не ходи...

Глушак стоял посреди комнаты, ничего не понимая. Ему вдруг стало страшно.

– В чем дело, дядя Костя? Что случилось?

В наступившей тишине слышно было, как стучит крышка на закипевшем котелке.

Старик долго душил грудь руками, как бы облегчая внутреннюю боль. Потом медленно ответил:

– Варвару на той последней вишне... немцы повесили.

1943 р.

ПРАГА ЛИКУЕТ

(От нашего специального корреспондента)

Еще на шоссе, идущем через Колин на Чешский Брод и на Прагу, не умолкли бои с группами немецких войск, пытающимися уклониться от капитуляции, а в столице Чехословакии царит ликование. С рассветом туда вошли русские танки, и вот с шести часов утра нескончпемым потоком проходят через город русские солдаты. Грозные боевые машины украшены флагами и цветами. Тяжелые «Студебеккеры», похожие на движущиеся клумбы: это взволнованные жители забросали героев сотнями букетов.

11 часов утра. На площади Республики, в центре Праги, гремит музыка. Люди поют. Они заполнили тротуары, перекрестки улиц. Из окон, балконов тысячи глаз смотрят на праздничные улицы.

Вот идет танк младшего лейтенанта Георгия Гогитидзе. На броне – десантники. Только на несколько мгновений остановился танк, и уже группа девушек, одетых в яркие национальные костюмы, с множеством лент, взбираются на броню. Машина трогает. Толпа рукоплещет. Пожилая женщина стоит с радостно удивленным лицом. Она что-то хочет сказать, но не находит слов от волнения. Это Мария Дебош. Ее дочь Божинка – в числе счастливцев, проехавших только что на танке по этой праздничной дороге.

Гороц цветет. Над каждым домом национальный флаг, и рядом красный советский. Братский народ Чехословакии в день Победы, в день, когда Злата Прага стала свободной, чествует советских богатырей.

– Наздар!

Остановился «Студебеккер». Пехотинцы сошли на тротуар, и люди сразу окружили их со всех сторон. Приветствия, объятия, поцелуи. Чешский солдат знакомится с русским. Кавалер ордена Славы и трех боевых медалей

Михаил Гавриловский говорит:

– Вижу, ты с винтовкой. Значит, воюешь. Мы к тебе на помощь шли, и пришли.

А чех читает на советском ордене «Слава» и радостный, возбужденный, обнимает Гавриловского.

– Хорошо!

Да, хорошо. Хорошо, что в этот светлый майский день на улицах Праги шагает Победа. Хорошо, что люди могут, наконец, вздохнуть полной грудью, сказать друг другу то, что они думают. Хорошо, что сегодня 9 Мая 1945 года, радостная весть о Победе долетела из Москвы сюда – в освобожденную ликующую Прагу.

Боевой марш советских войск к Праге через ее улицы вылился во всенародное торжество. Долго ждала Чехословакия такого дня.

За рекой Влтавой горная часть города – Градчаны. Это красивейшая часть столицы. Чехословацкий Кремль! Древние здания, монументальные, со шпилями, с круглыми башнями и крепостями утопают в пышных вековых садах. По мостам через Влтаву с улиц и площадей стихийно возникшие демонстрации переходят к Градчанам. Отныне Градчаны снова станут центром Демократической Чехословакии. Партизаны при помощи Красной Армии вышибли отсюда «протекторов». Сегодня над Градчанами развевается национальный флаг Чехословацкой республики. Живет и здравствует наша союзница Чехословакия!

Над рекой у моста Русских Легионов стоят советские танки. После длительного, тяжелого перехода танкисты остановились на отдых. Танки, очищенные от дорожной пыли, блестят на солнце. И тут же, у боевых машин на зеленой набережной жители угощают советских воинов. Знаменитое пражское пиво. Бургундское. Пироги, свежий редис, торты.

На некоторых улицах гостеприимные чехи выкатили огромные бочки с пивом, медом, вином. Они несут наполненные бокалы к проходящим танкам, машинам, скачущим кавалеристам. Они угощают от чистого сердца,

как угощали бы в этот день, может быть, только у нас, на Родине. Нельзя не выпить, нельзя отказаться. Это тост за нашу полную блистательную Победу!

Снова и снова идут колонны наших войск, и кажется, что эти рукоплескания и эти приветственные возгласы не закончатся до утра! Мы проехали дважды через площадь Республики – в 11 часов утра и в 6 часов вечера. И оба раза ликование людей было таким бурным, будто вот только что вошли в этот город первые советские солдаты и поэтому им, первым, такой почет. Прага сегодня приветствовала и благодарила каждого русского!

Мы уезжали из города на рассвете следующего дня. Первое, что нам бросилось в глаза – это плакаты, вывешенные на одной из площадей. Это был старый, знакомый плакат: на нем гитлеровская Германия изображена волком, которого взяла за горло рука возмездия. Под плакатом надпись: «Так будет!» Но вчера или, может быть, даже сегодня утром кто-то поверх старой надписи сделал новую: «Так есть!»

Танки, бронетранспортеры, машины стояли там, где их застала ночь. Казалось, они охраняли эту первую мирную ночь Столицы, охраняли сон людей, ставших свободными. А за городом по всем дорогам тысячными колоннами вместе с машинами, танками, бронетранспортерами тянулись капитулировавшие. Над колоннами в безветренном воздухе, не шевелясь, висели белые флаги. Белыми флагами отмечены танки, машины, орудия. Куски белой материи на солдатских пилотках и на плечах.

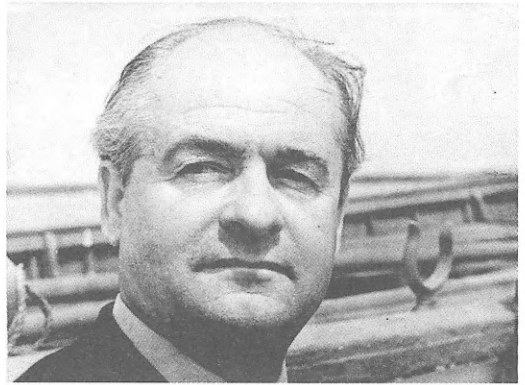
Над пригородной площадкой кружил «Мессер-шмитт». Кто-то прилег на землю, опасаясь, как бы пилот не пошел на коварство. Но он выстрелил вниз белой ракетой и пошел на посадку.

Капитан В.ПЕТЬЛОВАНЫЙ

ПРАГА, 9-10 травня 1945 р.

*“Я людина - не більше,
але й не менше!”*

Віталій Петльованов

Улюблена пісня Віталія Петльованого

СТОЇТЬ ГОРА ВИСОКАЯ

Слова Л.Глібова

Стоїть гора високая,
Попід горою гай, гай...
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай!

Під гаєм в'ється річенька,
Як скло, вода блищить,
Долиною зеленою
Кудись вона біжить.

Край берега у затишку
Прив'язані човни,
Там три верби схилилися,
Мов журяться вони,

Що пройде красне літечко,
Повіють холода,
Осиплеться з них листячко
І понесе вода.

Журюся й я над річкою...
Біжить вона, шумить,
А в мене бідне серденько
І мліє, і болить.

Ой річенько, голубонько!
Як хвилечки твої,
Пробігли дні щасливії
І радощі мої!

До тебе, люба річенько,
Ще вернеться весна,
А молодість не вернеться,
Не вернеться вона!..

Стоїть гора високая,
Зелений гай шумить,
Пташки співають голосно,
І річенька блищить.

Як хороше, як весело
На білім світі жить!..
Чого ж у мене серденько
І мліє, і болить?

Болить воно та журиться,
Що вернеться весна,
А молодість... не вернеться,
Не вернеться вона!

СПИСОК ТВОРІВ В. ПЕТЬОВАНОВО

„Сурма кличе”	1940
„Двоє”	1947
„Бориславка”	1950
„Сурми грають зорю”	1952,1965,1973,1984
„Каховський репортаж”	1953
„Сторінки життя”	1953
„Дівчина з передмістя”	1955,1957,1969,1984
„Девушка из пригорода”	1960
„Хотинці”	1956,1965,1973
„Хотинці”	1982
„Чужі листи”	1956
„Золотий фініш”	1957
„Далекий друг”	1957
„Сліди на тротуарі”	1958
„Аміго”	1959,1973,1984
„З блокнотом по Вінниччині”	1960
„Посторонись, Америко”	1960
„Плече друга”	1961
„Ключі достатку”	1962

„У Шляховій”	1962
„Та це ж весна”	1962,1965
„Антонів огонь”	1963,1984
„Бакени на бистрині”	1967
„Карпатська легенда”	1969
„Кремлівський патруль”	1969
„Людина і хліб”	1971
„Безмежнеє поле”	1974
„Сирена з мечем”	1975,1977,1988
„Сирена с мечем”	1976
„Новий день починався вчора”	1978
„Вогонь для Прометея”	1979
„Спомини ратного поля”	1981
„Не розминися з долею”	1981
Вибрані твори у двох томах	1984
„Wspomnienia z pola walki”	1985
„Гуляй-гора”	1987

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Автомонов Павло - 118,126
Аліфанов Андрій - 63
Андерсен Ганс Хрiстiан - 16
Андронніков Іраклій - 52
Артюшкова Варвара - 6
Артюшкова Любов - 8
Артюшкова Марія (див.
Петльована Марія)
Артюшкова Надія - 8
Артюшков Володимир - 8
Артюшков Микола - 6
Бажан Валентин - 33
Бажан Микола - 60
Базилевська Ганна - 8
Байрон Джорж - 46
Бакуменко Данило - 111,
115,118
Балаба Августина - 10
Баранов - 108
Баранова Ніна - 29
Басенко Костянтин - 119
Баш Якiв - 115
Белови Володимир,
Лiдiя, Олег, Олександр,
Олександр. мол. - 28
Бердник Ілля - 126
Бiбiков Дмитро - 129
Бiлецький Олександр - 112
Бiлоус Михайло - 39
Бiрюков Михайло - 79
Блок Олександр - 36
Беляєв Володимир - 25,79,99
Бойко Григорій (Грицько) - 119
Болаболъченко Анатолій - А.
Большак Василь - 124
Борзунов Семен - 81,118
Братунь Ростислав - 25,26
Бриль Янка - 116
Брюлов Карл - 16
Будьонний Семен - 64
Бузницький Олександр -
124,129
Буличова Ангеліна - 74
Бурлак Борис - 134
Буряк Борис - 133
Валуєв - 99
Васнецов Віктор - 6
Венеціанов Олексій - 16
Виговський Володимир - 134
Вирган Іван - 122
Вишня (Губенко) Остап - 127
Вільгельмі Здіслав - 58
Вільде Ірина - 79
Вільний Володимир - 126
Вітте Сергій - 111
Воронько Платон - 111,115
Галан Ярослав - 26
Ге Микола - 16
Гейне Генріх - 46
Герасименко Кость - 122
Герасимова (Тiмельфельд) Раїса
- 35
Гітлер Адольф - 14
Глибко - 140
Глібов Леонід - 172
Глотов Василь - 25
Гнатюк Дмитро - 115
Гогітiдзе Георгій - 171

Голсуорсі Джон - 150
Гончар Олесь - 12,60,74,89,99,
111,115,127
Гончаренко Борис - 33,119
Гончаренко Іван - 81
Гордієнко Кость - 126
Гребінка Євген - 94
Гудзенко Семен- 146,159,163
Гуріненко Євгенія - 33
Гуріненко Петро - 33,133
Гуцал Петро - 29
Демочко Кузьма - 133
Державін Гаврило - 84
Де Ягер Кісс - 59
Дереч Дмитро - А.
Дімаров Анатолій - А,74
Дінкевич Йосип - 31,40
Долматовській Євгеній - 116
Довженко Олександр - 108
Докторов Захар - 143,146,163
Докторова Катя - 143,163
Дрофань Анатолій - 124
Дубовий Володимир - 72
Дудка Лариса - 111,190
Душкевич - 131
Енгельс Фридрих - 114
Еренбург Ілья - 121
Євдокія Ничіпорівна - 8
Жуковській Васілій - 84
Загребельний Павло - 31
Замотаєв Олексій - 139
Зарудний Микола - 113,114
Затонський Володимир -
105,106
Захаров Марк - 52
Збанацький Юрій -
111,115,117,127
Збігнєв Річард - 59
Земляк Василь - 31,37
Золотоверхий... - 114
Зуб Петро - 107
Іванов Леонід - 139
Іванов Михайло - 137,139
Іващенко Володя - 46
Іванченко - 117
Інгульський Петро - 74
Іщенко Микола -
А.,32,33,61,81,83
Іщенко Неля - 33
Йосипенко Тетяна - 60
Йосипенко Юхим - 60
Кавун Василь - 85
Калашніков Михайло -132
Каменєв Зіновій - 114
Каменкович Злата - 79
Квятковський Кшиштоф - 58
Кисельов Василь -139
Кияшко Григорій - 139,142
Книш Георгій - 132
Ковінька Олександр - 113
Козаченко Василь - 115
Коломієць Олексій - 111
Комаров В'ячеслав - 59
Копштейн Арон - 122
Кочур Григорій - 107
Кравец (Петльована) Ірина -
див. Прокопенко Ірина
Кравченко - 136
Красицький Дмитро - 116
Крижанівський Степан -12,132
Крот Степан - 49
Кротевич Євген - 112

Куїнджі Архіп - 16
Лакатош Антон - 56,57,58,66
Лакатош Майя - 56,58
Ленін Владімір - 112,113,114
Лермонтов Міхаїл - 9
Лисенко Марія - 124
Лондон Джек - 22
Лук'янович Денис - 79
Луценко Дмитро - 81
Лупій Олесь -
Ляшук - 131
Мазур Лесь - 81
Майборода Платон - 124
Маланюк Євген - 5
Малік Володимир - 120
Майоров Микола - 120
Макайюнок Андрій - 33
Малишко Андрій - 19,99,115,124
Маркс Карл - 114
Мірошніченко Євгенія - 115
Мішура С. - 88
Міщенко Дмитро -
 А.,32,33,89,116
Міщенко Ніна - А.,32,33,89
Міхін - 79
Моргун Федір - 33,104
Мулярчук Дмитро -
Муратов Ігор - 122
М'ястківський Андрій - 120
Нагнибіда Микола -
 12,19,32,62,1223,148,
Ніколаєно (Яготіна) Марія -
 див. Яготіна Марія
Нобель Альфред - 156
Новак Деамід - 6
Нужна Лариса - 15
Озерний Марко - 124
Орлов Григорій - 40
Осипенко. П. - 72
Павличко Дмитро - А.,26
Плачинда Сергій - 127
Петлевська Емілія - 5
Петлевська Зося - 6
Петлевська Ніна - 6
Петлевська Олімпіада - 7
Петлевський Аполінарій - 6
Петлевський Володимир - 5,6
Петлевський Марко - 5
Петлевський Микола - 6
Петльована Вероніка - 189
Петльована (Артюшкова) Марія
 - 7,8,12,49,64,137
Петльована Ольга - А.,
 86,96,137,150
Петльований Віталій мол. - 15,
 29,43,50,67,147,150,189
Петльований Іван - 5,7,44,64
Петльований Степан - 5
Петляков Олександр -
 15,17,20,21,29,63,64
Петлякова (Петльована) Любов
 - 8,15,17,20,21,29,63,64,
Петровський Григорій - 105
Пільгук Іван - 103,118
Піменов - 140
Пітра Ю. - 85
Познанська Марія - 117
Полякова Марія - 112
Попова Анна - 59
Поповець - 109
Посмітний Марко - 85
Поюров Євген -

21,49,63,136,142
Поюров Іван - 21
Поюрова Наталя - 15,21,62,63
Поюрова (Петльована) Надія -
8,11,15,20,21,62,63
Прокопенко Георгій - 43
Прокопенко Іван - 43, 189
Прокопенко (Петльована) Ірина
- 17,43,50,147,150,189
Прокопенко Олексій - 43,53,
189
Пугач Аліса - 190
Пугач Антон -
А.,11,43,53,57,190
Пугач Вероніка - 190
Пугач Валерій - А.,43,57,61
Пугач Володимир - 56
Пугач (Петльована) Ольга - А.,
15,29,31,43,50,67,147
Пугач Тихон - 190
Пугач Ярослав - 35,43,53,57,190
П'янов Володимир - 37
Ремесло Василь - 85,124,125
Репін Ілля - 16
Реп'ях Станіслав - А.
Рильський Максим - 114
Руденко Бела - 115
Рудницький Михайло - 99
Рудь Микола - 126
Русин Олександр - 67
Рядченко Євген - 24
Рядченко Іван - 19,24,25,26
Рядченко Нея - 24,26
Рядченко Сергій - 24
Сажин Михайло - 129
Самбук Ростислав - 103,

Сартр Жан Поль - 51
Семичасний - 60
Серебрякова Галіна - 121
Сич Павло - 104,107,108,110
Сидорова (Петлякова)
Валентина - А.,
15,21,29,63,64,147
Сидорова Вікторія - 29,147
Сидоров Леонід - 15
Сікорський Владислав - 58
Скопенко Василь - 75
Скопенко Віктор - 75
Смірнов Сергій - 121
Смук Катерина - 27
Смук Степан - 27
Снейдерс Франс - 16
Собко Вадим - 73,88
Сом Микола - 73
Сосюра Володимир - 12,115
Сошенко Іван - 96,128,129
Стаднюк Іван - 73
Сталін Йосип - 18,60,82
Стейнбек Джон - А.,151,152
Стейнбек Елан - 152
Стельмах Михайло - 125
Столер Пауль - 59
Столипін Пьотр - 111
Строковський Микола - 73
Тельнюк Станіслав - 131
Тичина Павло - 114,115
Тімельфельд Сергій - 40
Ткач Дмитро - 35
Ткаченко Валентина - 12,113
Томашевський Флор - 24
Троцкий Лев - 114
Тур В. - 85

Тютюнник Григорій - 74,111
Українка Леся - 111
Фолкнер Уильям - 154,155
Хелемський Яків - 160
Хижняк Антон - 79,81
Хобта Олена - 124
Ходченко Павло - 130
Хорунжий Анатолій - 116,127
Хрущов Нікіта - 60
Цибульський Павло - 130
Цюпа Іван - А.,
Чабанівський Михайло -
87,126,127,130
Чендей Іван - 131
Чорнобривець - 127
Чукарін Віктор - 132

Шевченко Тарас - 88,96,127,128
Шібер - 16
Шишкін Іван - 16
Шпірний Тимофій - 33,79
Шмигельський Антон - 79
Щедрін Сільвестр - 16
Юсупов - 48
Ющенко Олекса - А.
Яблонська Тетяна - 124
Яготін Іван - 20
Яготін Дмитро - А.,17,20,67,150
Яготіна (Гелеверя) Анастасія
- 20,21,65
Яготіна Марія - 20,23,67,150
Ярузельський Войцех -58
Ященко Антон - 24,26,29
Ященко Ванда - 24,29
Ященко Тетяна - 15,24,29

Умовні позначення:

О.П. - Ольга Пугач;
А. - автор;
29 - номер сторінки з цим
прізвищем, автографом, світлиною.

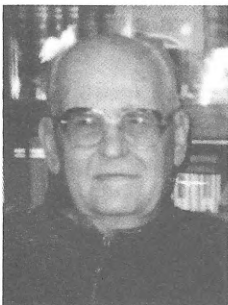
ПРО АВТОРІВ

Болабольченко Анатолій Андрійович.
Народився 5 червня 1932 року в с. Красногорка Тираспольського району.
Освіта – Ленінградське військово-інженерне училище, Київський державний університет ім. Тараса Шевченка.
Літературознавець, публіцист.

Дереч Дмитро Григорович.
Народився 24 вересня 1914 року в с. Решетилівка на Полтавщині. Учасник бойових дій у Великій Вітчизняній війні.
Освіта – Харківський інститут механізації, Львівський університет.
Прозаїк, драматург, перекладач.

Дімаров Анатолій Андрійович.
Народився 17 травня 1922 року в м. Миргород Полтавської обл. Учасник бойових дій у Великій Вітчизняній війні.
Освіта – Московський літературний інститут.
Прозаїк, журналіст.

Ищенко Микола Григорович.

Народився 23 грудня 1926 року в с. Лузанівка Кам'янського району на Черкащині. Учасник бойових дій у Великій Вітчизняній війні.

Освіта – Київський пединститут. Доктор філологічних наук, професор.

Прозаїк.

Мищенко Дмитро Олексійович.

Народився 18 листопада 1921 року в с. Степанівка Перша – на Запоріжжі. Учасник бойових дій у Великій Вітчизняній війні.

Освіта – Київський державний університет ім. Тараса Шевченка. Кандидат філологічних наук.

Прозаїк.

Мищенко Ніна Василівна.

Народилась 1 січня 1929 року в с. Михайлівка Володарського району Київської обл.

Освіта – Рівенський і Ніжинський пединститути.

Вчитель.

Павличко Дмитро Васильович.

Народився 28 вересня 1929 року в с. Стопчатів Косівського району Івано-Франківської обл.

Освіта – Львівський університет.

Поет, критик, перекладач. Громадський діяч.

Петльована Ольга Іванівна, дружина Петльованого В. І.

Народилась 16 лютого 1922 року в с. Нова Прага Кіровоградської обл. Учасник бойових дій у Великій Вітчизняній війні.

Освіта – медична.

Пугач Антон Валерійович, онук Петльованого В. І. Народився 28 лютого 1969 року в м. Київ.

Освіта – філософський факультет Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. Автор, режисер і продюсер спеціальних телепрограм. Робота в кіно (виробництво художніх фільмів).

Пугач Валерій Михайлович.

Народився 30 січня 1945 року в м. Попасна Луганської обл. Освіта – фізичний факультет Київського державного університету ім. Тараса Шевченка, доктор наук, професор.

Пугач Ольга Віталіївна, дочка Петльованого В. І. Народилась 13 січня 1944 року в м. Валки Харківської обл. Освіта – фізичний факультет Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. Викладач.

Реп'ях Станіслав Панасович.

Народився 14 травня 1938 року в м. Плуків Сумської обл. Освіта – Вінницький педінститут. Поет, публіцист, перекладач.

Сидорова Валентина Олександрівна,
племінниця Петльованого В. І.
Народилась 14 вересня 1929 року в
с. Жихар Харківської обл.
Освіта – Київський пединститут.
Вчитель.

Стейнбек (Steinbeck) Джон Ернст.
Народився в м. Салінас, штат Каліфор-
нія. (1902–1968)
Прозаїк, лауреат Нобелівської премії з
літератури, 1962.

Дюпа Іван Антонович.

Народився 29 жовтня 1911 року в
с. Бірки Зіньківського району Полтав-
ської обл. (1911–2004)
Освіта – Харківський інститут журналі-
стики.
Прозаїк, публіцист.

Ющенко Олекса Якович.

Народився 2 серпня 1917 року в с. Хоружівка Недригайлівського району Сумської обл. Учасник бойових дій у Великій Вітчизняній війні.

Освіта – Роменський сільськогосподарський технікум, Ніжинський педінститут.

Поет, прозаїк. Автор популярних пісень.

Яготін Дмитро Іванович, брат дружини Петльованого В. І.

Народився 1 вересня 1933 року в с. Нова Прага Кіровоградської обл.

Освіта – середня спеціальна.

Працював маркшейдером у Сибіру.

Зміст

Передмова	3
Пугач О. В. Мій батько	5
Петльована О. І. Вірю у долю	46
Пугач А. В. Дід Віталій	51
Пугач В. М. До 90-ї річниці з дня народження Віталія Івановича Петльованого	55
Сидорова В. О. Мій дядя	62
Яготін Д. І. Джерело добра	65
Привітання спілчан до 50-річчя Віталія Петльованого	70
Болабольшенко А. А. Віталій Петльований	72
Дереч Д. Г. Співець Великої Перемоги	74
Дімаров А. А. Таким він був	76
Іщенко М. Г. Уклонімося пам'яті Майстра	80
Міщенко Д. О. Нас зближувала відсутність вад багатьох	87
Міщенко Н. В. Серед закоханих у художнє слово	97
Павличко Д. В. Посмішка Віталія Петльованого	101
Реп'ях С. П. Залишався самим собою	104
Цюпа І. А. Покоління героїчного віку	111
Ющенко О. Я. Один із сурмачів	122
Листи	135
Джон Стейнбек	151
Пугач О. В. Пам'яті фронтовиків	159
„Суворовский натиск”	
Теща	164
Вишня	167
Прага ликуєт	171
Стоїть гора високая	174
Список творів В. Петльованого	176
Іменний покажчик	178
Про авторів	183

Літературно-художнє видання

Усмішка
Віталія Петльованого

До 90-річчя
з дня народження

Збірник

Редактори *Н. Поклад* та *Н. Даниляк*

Комп'ютерний набір та верстка *О. Пугач*

Формат 70×90/16. Папір офс. Друк офс.
Ум. друк. арк. 14,33. Наклад 300 прим.
Зам. 5-106.

Видавець Пугач О. В.
04123, Київ, а/с 112.
E-mail: olgarugach@mail.ru
Свідоцтво про реєстрацію суб'єкта
видавничої справи ДК № 1560 від 05.11.2003.

Онук Віталія Петльованого
Вероніка з батьком Віталієм
Віталієвичем. Київ. 1996

Віталій Віталійович Петльованій.
Рибальська вимостка над Десною.
Макошине. 1995

Онук Віталія Петльованого Олексій
(мворуч) і Іван Трокопенку з Ольгою
Іванівною на оглядовому майданчику нью-
йоркських веж-близнюків. На виднокраї на
острівці - статуя Свободи. Нью-Йорк, 1995

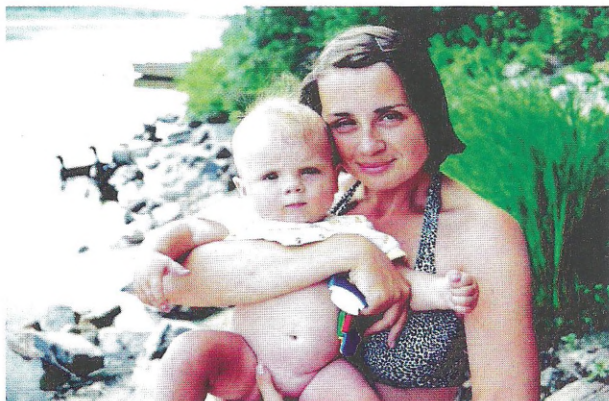
Ольга Іванівна, Ірина, Ольга, Віталій
біля стенду до 90-річчя В.І.Петльованого
у Спільці письменників України. Грудень,
2004

Онук Віталія Петльованого Ярослав Пугач (у центрі). Комітет захисту миру. Київ. 1988

Правнучки Віталія Петльованого Вероніка і Аліса, доньки онука Ярослава Пугача. Київ. 2003

Правнук Віталія Петльованого Сіхон, син Антона Пугача, з матюю Ларисою Дудкою. Київ. 2005

Онук Віталія Петльованого Антон Пугач. Наукова конференція з філософії в Кірхберзі, Австрія. 1995

Мелна, measure 4 gets
Мелна, measure 4 gets

Все білімъ казано 6 1/2 нс.

Всѣ білімъ казано 6 1/2 нс.
Всѣ білімъ казано 6 1/2 нс.

Всѣ білімъ казано 6 1/2 нс.
Всѣ білімъ казано 6 1/2 нс.
Всѣ білімъ казано 6 1/2 нс.

20. 1. 44.
2. 5. 1. 44.

Учѣбно-методическія
записки по русскому языку
и литературе

UKMA Library * Book

0747355

— 29 —

Учѣбно-методическія